

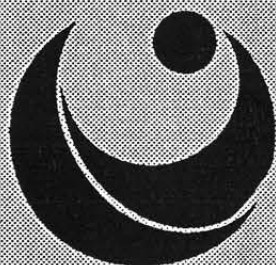
TH

096

oppdragsmelding

Nordmenns vinterrekreasjon
- struktur, utvikling og framtidsutsikter
for friluftsliv, idrett og mosjon vinterstid

Jon Teigland

NINA

NORSK INSTITUTT FOR NATURFORSKNING

Nordmenns vinterrekreasjon - struktur, utvikling og framtidsutsikter for friluftsliv, idrett og mosjon vinterstid

Jon Teigland

NINA - biblioteket
Postboks 5685 Sluppen
N-7485 Trondheim

Referat

Abstract

NINA - biblioteket
Postboks 5685 Sluppen
N-7485 Trondheim

Forord

I løpet av 1980-årene har offentlig forvaltning, frivillige organisasjoner og næringslivet vist en økende interesse for å utvikle nye tilbud for rekreasjon vinterstid for den norske befolkning og utenlandske turister. Resultatet har blitt omfattende tilrettelegging og bearbeiding av skiløyper, storstilt utbygging av alpinanlegg og innendørshaller, og en betydelig satsing på utvikling av turistsentra. Om det er eller vil bli behov for alle disse vinterrekreasjons-tilbudene kan en være usikker på.

Formålet med rapporten er å gi en samlet oversikt over nordmenns muligheter til og interesse for å bruke viktige former for vinterrekreasjons-tilbud, slik at grunnlaget for å vurdere behovet for ulike tilbud blir sikrere.

Rapporten bygger først og fremst på en landsomfattende intervjuundersøkelse om nordmenns vinterrekreasjon. Denne intervjuundersøkelsen har inngått i et internasjonalt samarbeidsprosjekt om ferdselssystem generelt, hvor nordiske og nord-amerikanske forskere har bidratt. Denne rapporten omtaler imidlertid ikke resultatene fra det internasjonale samarbeidsprosjektet. Den gir kun en kortfattet oversikt over de viktigste resultatene fra den norske vinterrekreasjonsundersøkelsen.

Scan-Fact a/s har stått for det praktiske arbeidet med innsamlingen av dataene. Direktoratet for naturforvaltning og Kulturdepartementet har gitt økonomisk støtte. Idrettsavdelingen i Kulturdepartementet og Norsk Informasjonsteknologi har bidratt med oversikter over idrettsanlegg. Det norske meteorologiske institutt har levert data om snøforhold. Viktige inspirasjonskilder har vært David Lime, Universitetet i Minnesota, St.Paul og Tuija Sievänen, Det finske skogforskningsinstituttet.

Alle bidragsyterne skal ha takk for god hjelp. Forfatteren står imidlertid ansvarlige for eventuelle mangler ved arbeidet.

Jon Teigland
Prosjektleder

Lillehammer, desember 1991

SAMMENDRAG

1. BAKGRUNNEN FOR RAPPORTEN

en langvarig innsatts fra frivillige organisasjoner, det offentlige og næringslivet har gitt den norske befolkning et betydelig økt tilbud av muligheter for rekreasjon vinterstid, både i form av skitilbud og innendørsanlegg. Tilretteleggingen og utbyggingen av tilbudene har imidlertid ikke alltid vært fulgt av tilsvarende vekst i etterspørselen. Ikke alle tiltakene og tilbudene har derfor vært like vellykkede. En av årsakene er nok at det kan ha vært vanskelig å forutse effektene av alle de nye tiltakene som helhet.

Denne rapporten har som formål å gi en mer presis oversikt over omfanget av ulike vinterrekreasjonstilbud og av nordmenns interesse for å bruke tilbudene. Hvordan tilbudene og bruksinteressen har utviklet seg over tid er også belyst i den grad det har vært mulig. Målet har vært å bidra til et bedre grunnlag for vurderinger av mulig utviklingstrekk i årene framover.

2. VINTERREKREASJONSBEGREPET OG DATAGRUNNLAG

begrepet vinterrekreasjon er da avgrenset til å omfatte friluftsliv, idrett og mosjon vinterstid, dvs fysisk aktive fritidsgjøremål som foregår utenfor hjemmene både utendørs og i innendørshaller. Bruken av kulturtilbud i Norge og besøk i sydlige strøk om vinteren er av ressursmessige grunner ikke med.

Hovedkilden for rapporten er en landsomfattende intervjuundersøkelse gjennomført våren 1991 etter at vintersesongen 1990/91 stort sett var over. Et representativt utvalg av vel 1000 nordmenn 15 år og eldre ble intervjuet. Grunnlagsarbeidet ble utført av scan-fact. Opplysninger om tilbudene bygger i stor utstrekning på data om offentlig støtte fra tippemidlene til innendørs og utendørs tilbud.

3. Tilbudet av vinterrekreasjonsmuligheter

3.1 Snøforholdene

rekreasjonsmulighetene utendørs om vinteren i Norge er i stor grad knyttet til snøforholdene, både på bostedene og i nære- og fjerne rekreasjonsområder i landsdelene nordmenn bor.

Selv i vintre med mindre snø enn vanlig, som vinteren 1990/91, er det få nordmenn som ikke har snø nok til å kunne gå på ski der de bor, i hvertfall deler av vinteren. "Bare" vel 10 prosent av innbyggerne oppga at det ikke hadde vært nok snø til å kunne gå på ski på bostedet i 1990/91. Nesten 90 prosent av dem som ikke hadde kunnet gå på ski der de bodde, var bosatt på sørlandet, vestlandet og i trøndelag. Og 2/3 av dem måtte reise minst 2 mil for å komme til nærmeste brukbare skiterreng. Problemene i form av manglende snø er nok spesielt store på vestlandet. 3/4 Av innbyggerne i den landsdelen oppga nemlig at de enten ikke hadde hatt snø i det hele tatt der de bodde eller at det hadde vært

skiføre høyst en måned det året.

Skisesongen 1990/91 var imidlertid kortere enn vanlig i landet som helhet, sannsynligvis bare 2 måneder på landsbasis mot 5 måneder vanligvis når en prøver å oppsumere mulighetene for innbyggerne "gjennomsnittlig sett". Variasjonene kan forøvrig være vesentlig større enn dette når det gjelder snø og skisesong. For skisesongen vintrene forut var nok enda kortere. Og disse vintrene kom etter en ti-årsperiode rundt 1980 med de kaldeste vintrene på omlag 100 år. Denne uvanlig kalde perioden kan ha bidratt til en del feillokaliserte skianlegg i løpet av 1980-årene.

3.2 Tilgangen på tilrettelagte skitilbud og innendørsanlegg

de aller fleste innbyggere i Norge har imidlertid vanligvis et betydelig tilbud av tilrettelagte skimuligheter i nærheten av der de bor. 85-90 prosent av befolkningen har på landsbasis preparerte skiløyper og lysløyper innen 20 km reiseavstand. Og rundt 50 prosent bor nærmere alpinanlegg enn 20 km. På østlandet og i trøndelag og nord-Norge er tilgangen på preparerte skiløyper og lysløyper uvanlig gode. I disse landsdelene bor 75-90 prosent av innbyggerne slik at de har disse typene av skitilbud under 5 km fra bostedet.

Den gode tilgangen til slike skimuligheter er resultat av en betydelig utbygging de siste 25 årene. I løpet av perioden etter 1968 er det gitt offentlig økonomisk støtte fra tippemidlene til ca 1500 nye lysløyper og et stort antall alpinanlegg. Samtidig er det bygd ut over 1000 nye innendørsanlegg både i form av svømmehaller og innendørshaller for ballspill og gymnastikk/trim. Resultatet er at den norske befolkning vinteren 1990/91 i tillegg til utendørs-mulighetene hadde tilgang til nesten 800 svømmehaller spredt over hele landet, 700 innendørshaller for ballspill og ca 180 skøytehaller.

4. Bruken av vinterrekreasjons-tilbudene

4.1 Aktivitetsnivået generelt

den landsomfattende intervjuundersøkelsen viser at hverken skimulighetene eller de tilrettelagte innendørsanleggene er det viktigste rekreasjonstilbudet for befolkningen i vinterhalvåret, målt ut fra hva befolkningen oppga at de hadde brukt i tidsrommet september 1990 - april 1991. Den viktigste formen for fysisk aktiv rekreasjon blant voksne nordmenn 15 år og eldre var da det som kan kalles "utendørs barmarks-aktiviteter", dvs spaserturer, joggeturer og løpeturer til fots. Over 60 prosent av nordmenns totale rekreasjonsvolum denne perioden, målt i rekreasjonsdager, var knyttet til slike barmarks-aktiviteter, dvs spaserturer og joggeturer/løpeturer. Sammensatt m/ tilleggsgj. igjel?

"Bare" 20 prosent av vinterrekreasjonsvolumet var utendørsaktiviteter knyttet til snø og is, i form av skiturer, aketurer, bruk av spark eller det å være med på isfiske eller snøscootertur. Og "bare" noe over 20 prosent av aktivitetsvolumet var lagt til innendørsanlegg og hadde form av bruk av offentlig svømmehall, innendørshaller for ballspill og gymnastikk eller

innendørs trim.

Når oppslutningen om barmarks-aktivitetene var så stor relativt sett, skyldes det både at flere innbyggere gikk spaserturer enn noen annen aktivitet, og at jogging og løpeturer også hadde en betydelig oppslutning. Men det har selvsagt også sammenheng med at vintersesongen for disse aktivitetenes del og for innendørsaktivitetenes del var avgrenset til perioden september-april, dvs til 8 måneder av året. Mens snø og is-aktiviteten var avgrenset til den perioden det var snø, dvs til bare 2 måneder gjennomsnittlig sett den vinteren.

Den lengre sesongen bidrar selvsagt til at de som deltok i innendørs- og barmarks-aktivitetene utøvde aktivitetene flere **dager** enn "snø og is"-brukerne. I løpet av den 2 måneders lange skisesongen, var det imidlertid flere nordmenn (**personer**) som var aktive brukere av skimulighetene enn det var brukere av innendørshallene.

4.2 2/3 Av befolkningen er aktive skiløpere

2/3 av befolkningen er aktive skiløpere i den forstand at de enten hadde vært på ski den siste vinteren eller i løpet av de siste 1-2 vintrene. "Bare" halvparten av den voksne norske befolkning hadde imidlertid vært på ski en eller flere dager vintersesongen 1990/91. Det betyr at nesten annen hver nordmann ikke hadde vært på ski en eneste dag den vinteren, noe som er det vanlige hvis vi skal bedømme det ut fra tidligere undersøkelser i 1970- og 1980-årene.

Det alt vesentligste av skiaktiviteten er knyttet til turer på langrennski og til turer på individuelt eller familiebasis med mer rekreative formål. Kun 20 prosent av skidagene samlet sett var knyttet til slalåm eller skihopping. 80 Prosent var kortere eller lengre turer på langrennski. Av skiturene var 2 prosent av volumet målt i utøverdager knyttet til yrkesaktivitet, militære øvelser m.M. Og en beskjeden del var knyttet til organiserte skiopplegg i form av skidager på arbeidsstedet eller skiarrangement lagt til rette av lokale foreninger.

Omlag 30 prosent av aktivitetene på langrennski målt i utøverdager var i forbindelse med trening eller deltaking i turrenn o.L.. 5 Ganger så mange nordmenn gikk likevel turer på ski enn det var nordmenn som tok skiturer for treningen skyld.

Endel av dem som hadde vært på ski vinteren 1990/91 var mer allsidige skiløpere. Kun 5 prosent av slalåmkjøerne var "spesialister" i den forstand at de bare hadde kjørt slalåm, men nesten 1/3 av slalåmkjøerne hadde gått lite på langrennski den siste vinteren. Det store flertall av skiløperne forøvrig begrenset seg til å gå skiturer. Bare for 15 prosent av turskiløperne var det å kjøre slalåm noe de gjorde mer enn noen få dager i løpet av vinteren.

4.3 Skisesongen starter i februar og slutter oftest med påsken

bare 5-50 prosent av de norske skiløperne oppsøker snøen og går på ski før det er blitt skiføre på hjemstedet. I stor grad er

dette de som går treningsturer på ski. Halvparten av skiløperne venter helt til februar med den første skituren, selv om 83 prosent av dem hadde fått skiføre tidligere på hjemstedet.

Dette betyr nok at den delen av skisesongen 1990/91 som de fleste er aktive, ikke har vært særlig kortere enn normalt, selv om snøen kom seinere enn vanlig der folk bor. At vesentlige deler av nordmenns skiaktivitet foregikk utenom bostedene vinteren 1990/91 også når det var snø på hjemstedet, tyder på at snøforholdene den vinteren ikke nødvendigvis har påvirket det norske aktivitetsnivået mye den vinteren.

4.4 Skiaktivitetene er lagt til norge, men ofte utenom hjemstedsområdene

kun ca 10 prosent av den norske skiaktiviteten var den siste vinteren lagt til utlandet. Det alt vesentligste foregikk med andre ord i hjemlandet.

2/3 Av slalåmaktiviteten vinteren 1990/91 var imidlertid lagt til områder utenom hjemstedet, hvorav en større del var knyttet til helgeturer. At såvidt mye er knyttet til helgene innebærer et betydelig problem for alpintilbyderne, som derfor får en lav kapasitetsutnyttelse på hverdagene. Med de bedriftsøkonomiske konsekvenser det gir.

Nesten halvparten av turskiløperne oppga også at det alt vesentligste av skiturene var lagt utenom hjemstedene. Særlig innbyggerne i oslo/akershus og på sørlandet og vestlandet la mye av sine skiturer utenom hjemstedsområdene.

4 Av 10 norske skiløpere hadde imidlertid minst halvparten av sine skiturer i nærområdene av bostedet. Nesten 40 prosent av skiløperne i hovedstadsområdet oppga sågar at de startet nesten alle sine skiturer innen gangavstand fra der de bor. Halvparten av skiløperne ellers i landet brukte transportmiddel først, når de skulle på ski i hjemstedsområdet.

4.5 Skiløperne har et mangfold av problemer i sine hjemstedsområder

undersøkelsen viser at skiløperne har egen erfaringer med et mangfold av problemer i sine hjemkommuner og nabokommunene, dog uten at mange oppgir samme type problemer.

At såvidt store andeler av skiløperne i norge bruker transportmiddel til skiområdene der de bor, forklarer nok at transporten til turområdene er det problem som blir nevnt av flest personer i intervjuundersøkelsen. Mangel på parkeringsplasser blir imidlertid nevnt noe oftere enn mangel på offentlig transportmuligheter.

Inne i turområdene blir adferdsproblemer nevnt av flere enn andre problemtyper, først og fremst løse hunder i løypene og lite hensynsfulle skiløpere (nevnt av 10-15 prosent). Ikke fullt så mange nevner kapasitetsproblemer i form av for mange skiløpere i løypene.

Naturforholdene er noe mindre problematiske, men 6 prosent oppgir

at bratte skiløyper er et problem der de bor og i nabokommunene. Særlig kvinner og ungdommer under 25 år nevner dette. Hver tiende skiløyper oppgir imidlertid stygge snauhogster som et problem. Snauhogstene blir nevnt klart oftere av innbyggere i oslo og akershus enn ellers i landet.

Mangelfull tilrettelegging i form av bevertningssted som mangler, dårlig merking og mangelfull preparering ble også nevnt av 5-15 prosent av skiløyperne.

4.6 Bruken av de tilrettelagte skitilbudene

at det ikke er flere som nevner mangler ved prepareringen av skiløypene, kan på en måte være litt uventet. For bare 20 prosent av skiløyperne i norge oppga at de i liten grad hadde brukt preparerte skiløyper vinteren 1990/91. Halvparten av skiløyperne oppga sågar at de hadde lagt alle sine eller omtrent alle skiturer til preparerte løyper.

At såvidt store deler av skiturene var lagt til de preparerte tilbudene skyldes ikke at mange brukte mer moderne skiteknikk. Det store flertallet gikk skiturer med tradisjonell teknikk. Bare 13 prosent av de som hade gått på langrennski den vinteren, hadde også drevet med ski skøyting.

Lysløypene er brukt av langt færre enn de preparerte løypene, som naturlig er. 3/4 Av de som var på ski vinteren 1990/91 hadde ikke vært i en eneste lysløype en eneste gang. 2/3 Av dem som bor under 1 km unna nærmeste lysløype, oppga det samme. Bruken av lysløypene er sannsynligvis i mindre grad knyttet til avstand enn til sterkere skiengasjement og arbeidssituasjon.

Noe av forklaringen på at lysløypene i mindre grad ble brukt er nok også at formålet med skiturene ofte er det å være på tur for sosiale og naturopplevelses skyld. De fleste skiturene, selv de lengste i løpet av vinteren, er derfor relativt korte. 20 Prosent av de nordmenn som var på skitur vinteren 1990/91 oppga sågar at den lengste skituren hadde vært kortere enn 5 km. Varigheten på de lengste turene varierte imidlertid ikke så mye. Det vanlige var at den lengste skituren i løpet av sesongen var en 4 timers tur, enten nå distansen var 5-9 km eller 20-29 km. 95 Prosent av de lengste turene var forøvrig rundturer, med samme start og endepunkt. Med de rammer for planlegging av skitilbud det gir.

5. Interessen for mer krevende skiturer er stor, men ferdighetene har begrensinger

flertallet av de nordmenn som har vært på ski i løpet av sitt liv, har ikke vært med på mer krevende skiturer i den forstand at de selv har gått noen flerdagers skitur. Bare snaut hver femte nordmann er vært med på det. Halvparten av befolkningen oppga imidlertid at de kunne tenke seg å være med på slike turer, hvis de fikk være med erfarne folk. Kun en mindre del som ikke hadde prøvde dette tidligere oppga at de var meget interesert i et slikt tilbud, noe som tilsvarer 350 000 personer over 15 år.

90 Prosent av disse oppga at de ville foretrekke å prøve en flerdagerstur i fjellet framfor i markaområdene. Kun 10 prosent

av disse hadde større standardkrav til overnattingene på en slik tur, i den forstand at de ville foretrekke å bo på hotell på skituren. Flertallet (60 prosent) oppga imidlertid at dagsetappene ikke måtte være for lange, og at 20 kms etapper ville være mest aktuelt for dem.

Det var kvinner og ungdom under 25 år som uttrykte størst interesse for slike flerdagers turer på ski. De som var lite interesert viste seg samtidig å være de befolkningsgruppene som har minst av skiferdigheter.

Hver fjerde norske innbygger, eller ca 800 000 nordmenn, har nemlig klare problemer med å gå på ski hvis løypene blir litt krevende i form av bratte nedkjøringer. Manglene skiferdigheter har imidlertid ikke bare konsekvenser for interessen for det å gå mer krevende skiturer. De som oppga å være mindre dyktige skiløpere var også de som i stor grad lot være å gå en eneste skitur vinteren 1990/91.

Ferdighetene i å ferdes i mer krevende terreng viser seg også å ha klare begrensninger blant nordmenn flest. Det gjelder også blant de som oppgir at de har egen erfaring fra flerdagerssskiturer. Halvparten av dem som fortalte at de hadde gått flerdagers skitur - utenom militære øvelser ol - oppga nemlig at de ikke hadde prøvd å grave snøhule noen gang. Og 1/4 av dem hadde ikke egen erfaring fra å bruke kart og kompass. De som ikke hadde vært med på flerdagers skiturer tidligere hadde naturlig nok mindre innsikt og erfaringer med slike ferdigheter, enn de som hadde vært på flerdagers skiturer. Siden 1/3 av alle skiturene i Norge er lagt til fjellområdene, betyr det at kunnskapene om å ferdes i slike områder hvor forholdene kan bli krevende, har sine klare begrensninger blant brukerne.

Noe av årsaken til det kan være at det store flertallet av norske skiløpere har lært å gå på ski på egen hånd, utenom noe opplæringssystem. 97 Prosent av de nordmenn som har vært på ski, har lært å gå på ski før skolealderen. Bare 16 prosent har noen gang tatt et skikurs eller vært på skiskole.

Det er imidlertid klare generasjonsforskjeller på ferdighetsområdet. Særlig menn over 55 år og kvinner over 35 år oppgir at de har problemer med vanskelige skiløyper. I den grad skiferdighetene derfor er noe mer varig, og ikke blir borte med alderen av helsemessige årsaker, er det derfor rimelig å vente at skiferdighetene blir noe bedre i den norske befolkning. På grunn av økte ferdigheter blant flere yngre som nå kommer til.

6. Endringene i vinterrekreasjons-aktivitetene i 1970- og 1980 årene

intervjuundersøkelsen 1991 viser at den kortere skisesongen neppe har vridd mer av vinterrekreasjonsaktiviteten over på barmarks-aktiviteter eller innendørs aktiviteter enn "normalt". Undersøkelsen viser nemlig at innbyggerne som bodde i områder med kort snøsesong ikke drev mer med barmarks-aktiviteter enn andre. De som hadde lite snø på hjemstedet var heller ikke mer aktive brukere av innendørsanleggene enn andre nordmenn.

Lengden på snøsesongen hadde imidlertid betydning for hvor mange

dagers skiløperne var aktive. Ved vurderingene av den langsiktige utviklingen av nordmenns skiaktivitet er derfor aktivitetsnivået i 1990/91 her sammenlignet med forholdene i 1973/74 som også var en vinter med klart kortere snøsesong enn vanlig.

Denne sammenligningen viser at nordmenns skiaktivitet volumessig ser ut til å være på samme nivå i dag som ved begynnelsen av 1970-tallet. Men det har blitt en klar økning av antall personer som bruker ski i løpet av denne perioden. Det var ca 200 000 flere som gikk turer på ski vinteren 1990/91 enn 17 år tidligere. Og antall slalåmkjørere har økt med rundt 500 000 personer. Antall dager som ble brukt på ski har imidlertid gått ned, slik at målt i utøverdager har nivået ikke endret seg vesentlig.

Økningen av antall utøvere skyldes dels at innbyggertallet i Norge har økt ca 15 prosent i løpet av 1970- og 1980-årene, og dels endringer i interesse og muligheter for de ulike aldersgruppene. Når antall slalåmutøvere har økt så sterkt skyldes det både sterk økning blant de yngre og økt aktivitet også blant de noe eldre innbyggerne. På slutten av 1980-tallet har slalåmaktiviteten imidlertid stagnert blant de yngre innbyggerne, mens generasjonsoverføringer av interesser har medført en fortsatt vekst blant de noe eldre.

Andelen av de yngre som har gått skiturer har gått ned ca 15-20 prosent i løpet av 1970- og 1980-årene. Samtidig har det vært en kraftig vekst i de unges bruk av innendørshaller.

Både antall brukere og antall bruksdager har økt vesentlig for innendørshallenes del. Aktivitetsnivået målt i samlet antall bruksdager er derfor 5 doblet for innendørs ballspill sin del fra 1970 til 1991, og økt med 160 prosent når det gjelder innendørs gymnastikk og trim. Antall nordmenn som har begynt å bruke svømmehaller har økt med 500 000 eller noe mer enn for de andre innendørsanleggenes del. Men samtidig har antall bruksdager gått ned, slik at samlet antall "bruksdager" eller utøverdager "bare" har økt 30 prosent på 20 år.

Det er de eldre innbyggerne som i økende grad har begynt å bruke svømmehallene. En årsak er nok at de generasjonene som nå begynner å bli middelaldrene i større grad har lært å svømme i sin ungdom via skoleverket.

7. Utviklingen framover

kunnskapene om de endringene i vinterrekreasjonsvanene som kan komme i 1990-årene er begrensede, men vesentlige endringer er sannsynligvis knyttet til 3 grunnleggende forhold:

- antall innbyggere i alt og i ulike aldersgrupper i årene framover
- andelen som deltar i ulike aktiviteter
- hvor mye tid (dager) som utøverne vil bruke til den enkelte aktivitet

når det gjelder befolkningutviklingen er kunnskapene forholdsvis sikre. Og vi vet at antall yngre nordmenn mellom 15 og 24 år vil avta med ca 100 000 personer i løpet av 1990-årene. Samtidig vil antall middelaldrene nordmenn øke med ca 200 000 personer, de

fleste i 50 og 60-års alderen.

Hvordan vinterrekreasjonsvanene vil utvikle seg er imidlertid ikke like sikkert. Hvis aktivitetsmønstret blir stabilt som i 1991, kan befolkningsendringen imidlertid isolert sett føre til en begrenset nedgang i slalåmaktiviteten og bruk av innendørsanlegg på grunn av nedgang i ungdomskullene. Noe av denne nedgangen kan imidlertid bli oppveid hvis de middelaldrene fortsetter å øke sitt aktivitetsnivå noe på grunn av endringer i generasjonenes interesser og ferdigheter etterhvert som de yngre generasjonene vokser til.

På grunn av økningen i antall middelaldrene kan aktivitetsnivået samtidig øke når det gjelder det å ta spaserturer og gå turer på ski. Noe av veksten i skiaktiviteten kan bli dempet hvis de yngste aldersgruppene opprettholder sitt lavere aktivitetsnivå når de blir eldre.

En av de viktigste vekstfaktorene i 1970 og 1970-årene har vært en betydelig vekst i andelen av de unge som har begynt med slalåm og innendørs ballspill-aktiviteter. Hvis andelen av de yngre som driver med slalåm og innendørsaktiviteter nå begynner å nærme seg en øvre grense, vil vekstmulighetene for disse aktivitetenes del først og fremst være knyttet til økt aktivitet blant mer middelaldrene nordmenn. Noe av denne veksten vil være knyttet til generasjonsoverførings-prosesser og vil komme "mer av seg selv".

Et forhold som bidrar til usikre vurderinger er spørsmålet om nordmenns vinterrekreasjon i større grad vil rette seg mot utenlandske tilbud. At antall nordmenn i 1990-årene øker spesielt sterkt blant de vanligvis økonomisk veletablerte befolkningsgruppene (50-60 år), som også begynner å få mere frihet fra barneforpliktelser, kan bidra til at en økende andel vil være rettet mot utenlandske tilbud, særlig i sydligere strøk. Hvis da ikke utviklingen av vinterrekreasjonstilbudene her hjemme i større grad blir rettet mot å dekke de mer middelaldrenes behov.

Kunnskapene om utviklingsmulighetene framover er imidlertid begrensede, ikke minst om de endringsprosesser som er satt igang i 1970- og 1980-årene og som vil få konsekvenser også i 1990-årene. Endringsprosessene er da ikke bare knyttet til utbyggingen av de fysiske tilbudene som er gjennomført, men den spredning av muligheter og interesser som er satt i gang. Hvis en på lengre sikt ønsker å påvirke denne utviklingen vil nok imidlertid det viktigste neppe være volummessige økninger av fysiske tilbud, men opplæring i ferdigheter og formidling av opplevesgleder.

Innholdsfortegnelse

Side

REFERAT	
ABSTRACT	
FORORD	
SAMMENDRAG	
1. INNLEDNING.....	1
1.1 Bakgrunnen for arbeidet.....	1
1.2 Avgrensing av vinter-rekreasjonsbegrepet.....	2
1.3 Tilknytting til internasjonale undersøkelser.....	3
2. FORSKNINGSSTRATEGIEN.....	4
2.1 Behovet for data fra "normal"-vinter.....	4
2.2 Å påvise endring over tid krever samme målemetode.....	4
2.3 Å forstå endring i adferd krever klarlegging av tilbudsending.....	5
2.4 Sammenligning av ulike typer data kan avklare feilkilder.....	5
3. TILBUDET AV VINTERREKREASJONSMULIGHETER I NORGE ER OMFATTENDE.....	9
3.1 Innledning.....	9
3.2 Snøforholdene varierer sterkt.....	9
3.2.1 Stor variasjon landsdelene i mellom.....	9
3.2.2 Betydelig variasjon fra år til år, og ski-sesongen 1990/91 var kortere enn "normalt".....	13
3.3 Det tilrettelagte skitilbud er betydelig i Norge.....	15
3.3.1 Tilgangen til preparerte skiløyper, lysløyper og alpinanlegg er stor.....	15
3.4 Tilbudet av lysløyper og alpinanlegg har økt sterkt, spesielt på 1970- og '80-tallet.....	16
3.5 Tilbudet av innendørs rekreasjonsanlegg har også økt sterkt.....	21
4. BRUKEN AV VINTERREKREASJONS-TILBUDENE GENERELT.....	25
4.1 Innledning.....	25
4.2 "Bar-marks-aktiviteter" utendørs hadde størst omfang i vinterhalvåret 1990/91.....	26
4.3 Langt flere nordmenn var på ski enn aktive brukere av innendørsanleggene.....	27
5. NORDMENNENS SKIAKTIVITET ER BETYDELIG	29
5.1 2/3 av befolkningen er aktive skiløpere.....	29

5.2	Skiaktiviteten er lite knyttet til arbeide, militære forpliktelser eller sosiale arrangement.....	29
5.3	Interessen for turer på ski dominerer, og konkurranseaktiviteten er beskjedent.....	30
5.4	Skisesongen starter for fullt først i februar og varer til og med påsken.....	32
5.5	Nordmenns skiaktivitet foregår i Norge, men ofte utenom hjemstedene.....	34
5.6	I hjemsteds- og nabokommunene har skiløperne et mangfold av problemer.....	37
5.7	Bruken av preparerte skiløyper er betydelig.....	40
5.8	Et mindretall bruker lysløypene.....	43
5.9	De lite krevende skiturene dominerer.....	45
6.	INTERESSEN FOR KREVENDE SKITURER ER STOR, MEN SKIFERDIGHETENE ER BEGRENSEDE.....	49
6.1	Den latente interessen for flerdagsturer på ski i fjellet er stor.....	49
6.2	Mange nordmenn har begrensede skiferdigheter.....	51
6.3	Ferdighetene med kart og kompass er også begrensede..	52
6.4	Skiferdighetene øker imidlertid blant de unge, og kvinnene.....	53
7.	ENDRINGER I NORDMENNENS VINTERREKREASJONS-AKTIVITET I 1970- OG 1980-ÅRENE.....	55
7.1	Har snøforholdene vinteren 1990/91 endret vinterrekreasjonsmønstret den vinteren?.....	55
7.2	Endringer i skiaktiviteten 1974-1991.....	56
7.3	Veksten i skiaktiviteten har sammenheng med generasjons- og demokratiseringsprosesser.....	58
7.4	Bruken av innendørsanleggene har økt sterkt.....	62
8.	UTVIKLINGSMULIGHETENE FRAMOVER.....	66
8.1	Befolkningsutviklingen tilsier redusert bruk av slalåm og innendørsanlegg, og vekst når det gjelder spasserturer og skiturer.....	67
8.2	Kan veksten og utøverandelen øke betydelig?.....	68

	Side
8.3 Vil nordmenns vinterrekreasjonsaktivitet rette seg mot norske tilbud?.....	69
8.4 Offentlig tiltakspolitikk.....	70
LITTERATUR.....	71
VEDLEGG 1: Metodisk opplegg for den nasjonale vinterrekreasjonsundersøkelsen.....	72
VEDLEGG 2: Spørreskjema.....	73
VEDLEGG 3: Meteorologiske målestasjoner brukt ved beregning av antall måneder med skiføre.....	74
VEDLEGG 4: Snøforholdene i form av midlere maksimal snødybde ulike vintermåneder ved utvalgte meteorologiske stasjoner vinteren 1991 og "normalt" for 1961-1990.....	75

Tabelloversikt

Side

Tab. 1: Antall mnd. med skiføre i ulike landsdeler vurdert ut fra intervjuundersøkelsen blant nordmenn og ut fra meteorologiske målinger. 1) Grove anslag og avrundede tall.....	8
Tab. 2: Nordmenn etter antall mnd. med skiføre på hjemstedet vinteren 1990/91 og etter landsdel. 1) Prosent.....	10
Tab. 3: Nordmenn etter maksimal snømengde på hjemstedet vinteren 1990/91 og etter landsdel for bosted. 1) Prosent.....	11
Tab. 4: Nordmenn etter mnd. det ble nok snø til å gå på ski på hjemstedet vinteren 1990/91, og etter landsdel for bosted. 1) Prosent.....	12
Tab. 5: Nordmenn som ikke hadde skiføre eller under 15 cm med snø maksimalt på bostedet vinteren 1990/91, etter avstand til brukbart skiterreng fra hjemstedet og etter landsdel for bosted. 1) Prosent.....	13
Tab. 6: Antall mnd. med skiføre ved de samme meteorologiske målestasjonene vintersesongen 1990/91 og det "normale" for 30 års perioden 1961-1990. Grovt anslag.....	14
Tab. 7: Nordmenn etter avstand fra bostedet til tilrettelagte skitilbud i form av prepart skiløype, lysløype og alpinanlegg vinteren 1990/91. Prosent.....	15
Tab. 8: Innbyggerne i ulike landsdeler etter beregnet gjennomsnittlig reiseavstand (km) fra bostedet til nærmeste tilrettelagte skitilbud i form av preparert skiløype, lysløype og alpinanlegg vinteren 1990/91. NB! Grove km-anslag. 1).....	16
Tab. 9: Antall nye tilrettelagte skianlegg i Norge som har fått offentlig støtte fra Tippemidlene/kulturdep. i tiårsperioden 1947-57, 1958-67, 1968-77, 1978-87 samt 1988-90. 1).....	18
Tab. 10: Heistilbudet i alpinanlegg i Norge etter antall stolheiser, skitrekk og skitau med driftstillatelse. 1976, 1978, 1982, 1985 og 1990.....	19
Tab. 11: Endringene fra 1970 til 1991 i nordmenns tilgang til tilrettelagte skitilbud i form av lysløype, etter avstand (i km) fra bosted til nærmeste lysløype. Prosent.....	20
Tab. 12: Økonomisk støtte samlet (og pr. anlegg) i nye ski-anlegg fra Tippemidler/Kulturdep. i 1988-90 etter type skitilbud og landsdel. Millioner kr samlet for for de tre årene.....	21

	Side
Tab. 13: Antall nye utendørs- og innendørsanlegg for vinterrekreasjon og idrett i Norge som har fått offentlig støtte fra Tippemidlene/Kulturdep. 1947-57, 1958-67, 1968-77, 1978-87 og 1988-90.....	21
Tab. 14: Antall nye innendørsanlegg for idrett og rekreasjon i Norge som har fått offentlig støtte fra Tippemidlene/Kulturdep. 1947-57, 1958-67, 1968-77, 1978-87 og 1988-90.....	22
Tab. 15: Økonomisk støtte samlet (og pr anlegg) i nye innendørs anlegg fra Tippemidler/Kulturdep. i 1988-90 etter landsdel. Millioner kr samlet for de tre årene.....	23
Tab. 16: Omfanget av deltakelsen i ulike utendørs og innendørs aktiviteter vinteren 1990/91 blant voksne nordmenn.....	28
Tab. 17: Antall utøvere av ulike skiaktiviteter i den voksne norske befolkning (16 år og over), og utøverdager vinteren 1990/91.....	31
Tab. 18: Andelen av de norske skibrukerne som var på ski ulike måneder vinteren 1990/91. Prosent.....	33
Tab. 19: Voksne nordmenn etter om de selv har opplevd problemer på skiturer i sin hjemkommune eller nabokommune, og etter landsdel for bosted. Prosent..	39
Tab. 20: Nordmenn som gikk skiturer eller trente på langrennski vinteren 1990/91 etter andelen av skiturene som hadde vært i preparerte skiløyper, og etter avstand fra bostedet til nærmeste preparert løype. Prosent..	41
Tab. 21: Nordmenn som gikk på skitur eller trente på langrennski vinteren 1990/91 etter andel av turene som var i preparerte skiløyper, og etter avstand til nærmeste preparerte skiløype. Prosent	42
Tab. 22: Nordmenn som gikk på skitur eller trent på langrennski vinteren 1990/91 etter andel av turene som var i preparerte skiløyper, og etter avstand til nærmeste preparerte skiløype. Prosent.....	43
Tab. 23: Nordmenn som var på skitur eller trente på langrennski vinteren 1990/91 etter om de hadde brukt lysløypetilbudet den vinteren og avstand fra bostedet til nærmeste lysløype. Prosent	44
Tab. 24: Nordmenn som gikk skitur eller trente på langrennski vinteren 1990/91 etter hvor den lengste skituren foregikk, og etter landsdel for bosted. Prosent	45
Tab. 25: Nordmenn som hadde vært på skitur eller treningstur på langrennski vinteren 1990/91 etter om den lengste skituren hadde vært i fjellet eller skogsområdet, og etter landsdel for bosted. Prosent	47

	Side
Tab. 26: Nordmenn som hadde vært på ski vinteren 1990/91 etter gjennomsnittlig antall dager utøved ulike skiaktiviteter og etter ferdigheter i det å stå på ski.....	47
Tab. 27: Andelen av befolkningen i ulike aldersgrupper som har gode og lite gode skiferdigheter og sammenlignet mellom kvinner og menn. Prosent	52
Tab. 28: Skiaktiviteten blant nordmenn 15-74 år i 1974 og 1991.....	54
Tab. 29: Andel av befolkningen (15-74 år) som gikk skiturer og kjørte slalåm 1970, 1974, 1986 og 1991.....	57
Tab. 30: Andel av befolkningen (15-74 år) som gikk skiturer og kjørte slalåm 1970, 1974, 1986 og 1991.....	58
Tab. 31: Andel av befolkningen (15-74 år) som kjørte slalåm minst en gang siste vinter for ulike aldersgrupper. 1970 og 1991. Prosent.....	59
Tab. 32: Andel av befolkningen (15-74 år) som kjørte slalåm minst en gang siste vinter for ulike aldersgrupper. 1970, 1986 og 1991. Prosent.....	60
Tab. 33: Andelen av befolkningen som har vært på skitur sist vinter for ulike aldersgrupper. 1970 og 1991. Prosent.....	61
Tab. 34: Andel av befolkningen som gikk skiturer i fjellet og skog og mark for ulike aldersgrupper. 1970 og 1991. Prosent.....	62
Tab. 35: Utøvelsen av innendørs-aktiviteter blant nordmenn 15-74 pr i 1970 og 1991.....	63
Tab. 36: Andelen av befolkningen som deltok i innendørs-aktiviteter i 1970 og 1991. Prosent.....	65

1. Innledning

1.1 BAKGRUNNEN FOR ARBEIDET

Både offentlig forvaltning, frivillige organisasjoner og private næringsinteresser har i mange år arbeidet for å tilrettelegge et så godt rekreasjonstilbud vinterstid som mulig både for den norske befolkning og tilreisende turister. Dette langvarige arbeidet har gitt resultater i form av et betydelig økt tilbud av preparerte og merkede skiløyper, alpinanlegg, idrettshaller, skøytehaller, innendørs badeanlegg og turistanlegg.

Denne veksten i tilbudene har ikke alltid vært fulgt av en tilsvarende vekst i etterspørselen eller bruken av tilbudene. Noen tiltak har derfor vært mindre vellykkede og noen har vært direkte mislykkede. En av årsakene til det er nok at det har vært lagt for lite arbeide i å klarlegge behovet for eller interessen for mange av enkelttiltakene.

En annen årsak til problemene er nok at når mange ulike aktører tilrettelegger ulike tilbud omtrent samtidig, er det vanskelig å overskue hvordan **summen** av alle tilbudene vil slå ut. For vekst i en form for tilbud kan redusere behovet for andre typer av tilbud, hvis disse tilbudene er alternativer for hver andre sett med forbrukernes øyne. Økt tilbud av en form for vinterrekreasjon kan på den annen side også føre til økt interesse for andre tilbud, hvis disse typene av vinterrekreasjon utfyller hver andre.

Slike sammenhenger mellom ulike tilbud kan være forklaringen på at noen av de endringene som enkelte mener å ha registrert i nordmenns vinterrekreasjonsadferd i 1980-årene. Den store utbyggingen av alpinanlegg i Norge har for eksempel vært nevnt som en forklaring på en nedgang i nordmenns interesse for å gå skiturer. Utbyggingen av mange andre fritidstilbud kan imidlertid også ha påvirket vinterrekreasjonsvanene. For både tilveksten av innendørshaller, TV/Video-tilbud i hjemmene og sydenreiser vinterstid, kan ha gitt forbrukerne flere og tildels nye alternative fritidstilbud som kan ha endret interessen for turskiløping.

At nordmenns interesse for turskiløping har gått ned, er dessuten et spørsmål som det er usikkerhet forbundet med. Endringene som noen mener å ha registrert, kan for det første ha sammenheng med uvanlig kalde vintre tidlig på 1980-tallet og flere snøfattige vintre på slutten av 1980-årene. Interessen for skiløping behøver dessuten ikke ha gått ned, men ha endret **form**. Noe av forklaringen på en eventuell nedgang i turskiløpingen i bynære områder, kan f.eks. være at nordmenn **delvis** har flyttet sin turskiløping til mere fjerne rekreasjonsområder. Samtidig kan kravene til turskiløpings-tilbudene kan ha endret seg, blant annet i form av krav om økt **tilrettelegging** og preparering, med geografisk vridning av bruken som resultat. Ungdommens økte krav til tilrettelegging har blant annet vært nevnt som en årsak til mindre skiaktivitet i bygde-Norge, hvor det ikke har vært like enkelt å skaffe fram slike tilbud i nærheten av boligene. De økte tilretteleggingskravene er også nevnt som forklaring på at norske

turisttilbud ikke har hatt like lett for å konkurrere med utenlandske alternativ, både blant norske og utenlandske turister.

Ulike aktører mener å ha registrert slike endringer i interesser og krav blant forbrukerne, og har aktivt forsøkt å påvirke utviklingen ved hjelp av ulike tiltak som omfatter alt fra lite ressurskrevende tilrettelegging av skimuligheter til store investeringstunge tiltak av typen vinter-olympiske leker.

Et problem i forbindelse med mange av tiltakene, har imidlertid vært at de har vært basert på hva aktørene har **trodd** om nordmenns og andres behov for vinterrekreasjon - og ikke på godt dokumentert viten. Dette er bakgrunnen for at NINA høsten 1990 tok et initiativ til å få gjennomført en landsomfattende undersøkelse av nordmenns vinterrekreasjon. Formålet har vært å skaffe fram et kunnskapsgrunnlag som kan bidra til:

- å klargjøre den nåværende interessen i den norske voksne befolkning for ulike typer av vinterrekreasjon, og tilgangen på noen viktige rekreasjonsmuligheter

- gi grunnlag for mer pålitelige vurderinger av de endringer som eventuelt foregår og

- gi grunnlag for sikrere kunnskaper om effektene av ulike tiltak som blir gjennomført av offentlige myndigheter, frivillige organisasjoner og næringslivet.

Slike kunnskaper vil forhåpentligvis bidra til bedre beslutninger, og å redusere feildisponering av midler og tid blant interessegrupper som arbeider med å gi nordmenn og andre best mulige tilbud for vinterrekreasjon i framtida.

1.2 AVGRENSING AV VINTER-REKREASJONSBEGREPET

Begrepet "vinterrekreasjon" er i denne rapporten brukt i en snever forstand. Her omfatter begrepet kun **friluftsliv, idrett og mosjon vinterstid**, dvs de fritidsaktiviteter som **vinterstid** foregår utendørs i tilknytning til snø og is, samt de **innendørs alternativer** som det **offentlige** tilrettelegger for befolkningen i Norge og som vanligvis innebærer **fysisk aktivitet**. At aktivitetene foregår vinterstid eller i den kaldere og mørkere årstiden innebærer at vårskiløping ikke er medregnet.

Det er de ikke-kommersielle vinteraktivitetene med betydning først og fremst for nordmenns rekreasjon, trivsel og velvære, og ikke det næringsmessig som har vært det sentrale. Denne vektleggingen gjenspeiler blant annet hvor den økonomiske støtten har kommet fra. Den landsomfattende undersøkelsen har med andre ord prioritert de rekreasjonsaktiviteter som Friluftslivsavdelingen i Direktoratet for Naturforvaltning og Idrettsavdelingen i Kulturdepartementet har det nasjonale forvaltningsansvaret for.

Begrepet vinterrekreasjon kunne vært avgrenset videre og f.eks. omfattet alle de fritidsgjøremål som befolkningen deltar i vinterstid. Da skulle i tilfelle alle former for fritidsgjøremål i nordmenns private hjem og alle kulturaktivitetene utenfor hjemmene være med. Da skulle også ulike aktivitetsmuligheter i utlandet vært med som ikke er direkte sammenlignbare med norske vinterrekreasjonstilbud, men som er knyttet til helårsopplevelser eller sol og varme vinterstid, som storbyferie og sydenturer i vinterhalvåret.

At slike alternative fritidsgjøremål hjemme og ute ikke er med er en faglig svakhet, for slike rekreasjonsmuligheter har selvsagt betydning for den norske befolkningens valg av rekreasjonsmuligheter vinterstid. De økonomiske rammene har imidlertid ikke gjort det mulig å dekke mere i denne omgang.

1.3 TILKNYTTING TIL INTERNASJONALE-UNDERSØKELSER

Den landsomfattende undersøkelsen av nordmenns vinterrekreasjon har sitt utspring i et internasjonalt forskningssamarbeide hvor formålet har vært å bedre kunnskapene om hvordan friluftslivsforvaltningen kan bedre tilbudet når det gjelder ferdselssystem generelt. Begrepet ferdselssystem dekker da større sammenhengende turmuligheter både sommer- og vinterstid i form av stier, løyper og tilrettelagte ruter til lands og til vanns, både for fotvandrere, skiløpere, syklistene, padlere mm.

Formålet med dette samarbeidsprosjektet har vært å klargjøre behovet for slike ferdselssystem, og hvordan intereserte parter best kan tilrettelegge og forvalte tilbudene. Hensikten har også vært å systematisere erfaringene med ferdselssystem i ulike land med henblikk på å sikre kunne overføre erfaringer mellom landene.

Dette samarbeidet har foreløpig vært begrenset til forskere fra nordiske land og fra en delstat i USA med nordisk preg, i dette tilfelle Minnesota. Et resultat av samarbeidet har vært at grunnleggende ideer og erfaringer om ferdselssystem fra de nordiske land er oppsummert og nedfelt i en rapport til Department of Natural Resources og den lovgivende kommisjon for Minnesotas ressurser. Den rapporten var et ledd i den amerikanske forvaltningens arbeide med å utarbeide en delstatlig "sti- og løypeplan" (Lime et al. 1991). Et annet resultat er at det er gjennomført sammenlignbare undersøkelser om sentrale vinterrekreasjonsvaner med vekt på bruken av skiløyper både i Finland, Minnesota og Norge. I tillegg kommer andre undersøkelser knyttet til bruk av ferdselssystem (fotturer, sykling, snøscooterbruk, padling).

Resultatene fra de utenlandske undersøkelsene vil klargjøre i hvilken grad det er særnorske forhold eller generelle strukturer og endringsprosesser som påvirker de norske resultatene som blir framlagt her. Denne rapporten vil imidlertid ikke presentere internasjonale sammenligninger da resultatene fra undersøkelsene i samarbeidslandene ikke er helt klare.

2. Forskningsstrategien

2.1 BEHOVET FOR DATA FRA "NORMAL"-VINTER

Behovet for å få oversikt over strukturen og endringene i nordmenns vinterrekreasjon har vært tilstede i lengre tid. Og et forsøk på å skaffe fram kunnskaper om bruksmønster og endringer ble gjort i forbindelse med den landsomfattende Tidsnyttingsundersøkelsen som Statistisk Sentralbyrå gjennomførte i 1990. Men både vinteren 1989/1990 og vintrene rett før var preget av uvanlige værforhold med lite snø i sentrale deler av landet, slik at resultatene fra Tidsnyttingsundersøkelsen ikke gjenspeiler mer "normale" norske vintre. Tanken om å gjennomføre en vinterrekreasjonsundersøkelse har derfor vært basert på at undersøkelsen skulle foregå et år uten ekstreme vær- og snøforhold for det meste av landet.

Dette ønsket viser seg i ettertid bare delvis å være oppfylt. For selv om vinteren 1990/91 var mer "normal" snømessig enn de siste vintrene på 1980-tallet, var snøsesongen også i 1990/91 klart kortere enn "normalt" vurdert ut fra meteorologiske målinger i de ulike landsdeler. Dette skal vi komme tilbake til.

2.2 Å PÅVISE ENDRING OVER TID KREVER SAMME MÅLEMETODE

En undersøkelse for å klarlegge eventuelle endringer i viktige vinterrekreasjonsaktiviteter og årsaker til endringene, har dessuten krevd at målemetodene var sammenlignbare med tidligere undersøkelser om nordmenns friluftsliv foretatt av Statistisk Sentralbyrå (Teigland.1979. Faye og Herigstad.1984). Siden Byråets undersøkelser har vært basert på intervju av representative landsomfattende utvalg av personer, har behovet for sammenlignbarhet gitt en klar føring når det gjelder valg av metode for å kartlegge nordmenns **utøvelse** av vinterrekreasjon.

Det er imidlertid en forskjell mellom NINA's nye vinterrekreasjonsundersøkelsen i 1991 og Statistisk Sentralbyrås tidligere undersøkelser. Mens Byråets landsomfattende ferie og friluftslivundersøkelser først og fremst har dekket sommeraktiviteter, og derfor har gjennomført intervjuene tidlig på høsten rett etter sommeren, er denne vinterrekreasjonsundersøkelsen foretatt tidlig på våren rett etter at vintersesongen var ferdig de fleste steder i Norge. Årsaken til at disse tidspunktene ble valgt, var selvsagt at jo nærmere intervjuene var aktivitetsperiodene jo lettere skulle det bli å huske hva en hadde gjort.

Vintersesongen ble da i 1991-undersøkelsen avgrenset vidt og omfatter perioden fra og med september 1990 til og med 20 april 1991. Denne avgrensningen ble valg for å gjøre sammenligningsmulighetene med Statistisk Sentralbyrås sesonginndeling i tidligere ferie- og friluftslivsundersøkelser så god som mulig. En konsekvens av denne avgrensningen er imidlertid at sommerskiløping på isbreer, og vårskiløping og isfiske etter 20 april ikke er kartlagt.

2.3 Å FORSTÅ ENDRING I ADFERD KREVER KLARLEGGING AV TILBUSENDRINGER.

Ønsket om at undersøkelsen ikke bare skulle dokumentere eventuelle endringer i adferd, men også påvise mulige årsaker har dessuten gjort det viktig å kartlegge både forbrukernes utøving og vaner og **tilbudenes betydning**. Slik at eventuelle sammenhenger mellom endringer i tilbudene over tid og etterspørselsutviklingen blir avdekket. Et hovedproblemet med slike endringsstudier er imidlertid at det ikke bare er tilbudene av vinterrekreasjonsmuligheter og bruken av disse som endrer seg over tid. Også en rekke andre viktige faktorer som påvirker både tilbuds- og etterspørselsutviklingen, kan endre seg samtidig. Å identifisere og anslå hvor mye av eventuelle endringer i bruksvolum og bruksmønster som skyldes tilbudsendringer, er derfor en vanskelig oppgave. Her har ambisjonene vært mer beskjedne og begrenset seg til å prøve i hvertfall å påvise noe mer presist hvilke endringer som har foregått i bruken og i nordmenns muligheter for viktige former for vinterrekreasjon.

2.4 SAMMENLIGNING AV ULIKE TYPER DATA KAN AVKLARE FEILKILDER.

Nordmenns muligheter for å drive vinterrekreasjon er forsøkt belyst ved å kombinere to ulike typer av opplysninger. For det første har den landsomfattende intervjuundersøkelsen kartlagt den norske befolkningens egen oppfatning av mulighetene for vinterrekreasjon. Disse opplysningene gjenngir befolkningens subjektive oppfatning og vurdering av situasjonen vinteren 1991, og gjenspeiler både tilbudene og mulighetene slik de reelt sett var den vinteren, samt den informasjon befolkningen hadde om vinterrekreasjonsmulighetene på intervjutidspunktet.

I tillegg er det hentet inn opplysninger om vinterrekreasjonsmulighetene, i form av mer objektive opplysninger om tilstanden når det gjelder snøforhold og vinterrekreasjonsanlegg finansiert av Tippemidlene. Data fra Det Norske Meteorologiske Institutt viser snøforholdene på utvalgte målestasjoner i ulike landsdeler både vinteren 1991 og de siste 30 årene. Opplysninger om den reelle tilgangen til innendørsanlegg og enkelte former for utendørsanlegg i ulike landsdeler er innhentet fra Norsk Informasjonsteknologi som har en database om dette på oppdrag av Idrettsavdelingen, Kulturdepartementet.

Hver for seg har disse to hovedtypene av tilstandsopplysninger sine svakheter. Tilstandsopplysningene fra Meteorologisk institutt har den svakhet at det er vanskelig å vurdere hvor representative opplysningene fra de utvalgte målestasjonene er sett i forhold til befolkningens bostedsmønster i de ulike landsdelene. En svakhet ved opplysningene om utbyggingen av ulike anlegg med tilskudd fra Tippemidlene, er at de heller ikke kan knyttes direkte til opplysninger om enkelt-nordmenns bruksmønster.

Intervjuundersøkelsens opplysninger om utøvelsen av vinterrekreasjon har også sine svakheter, hvor et hovedproblem er om de som ble spurt er representative for befolkningen. Vedlegg 1 gjør nærmere rede for disse

representativitetsspørsmålene, som ikke viser seg å være spesielt problematiske.

Et annet problem er imidlertid de feilmuligheter som ligger i selve målemetoden, dvs måling ved hjelp av spørsmål og svar. Dels er det feilmuligheter som skyldes spørsmål som kan misforståes, og dels at de som blir spurt ikke alltid husker eller har kjennskap til det emnet det blir spurt om.

Formuleringene i det spørreskjemaet som ble brukt, er ofte et godt utgangspunkt for å vurdere mulighetene for misforståelser. Spørreskjemaet er derfor gjengitt i vedlegg 2. Folks evne til å huske og formidle sine observasjoner, kan best vurderes ved å sammenligne verbale utsagn med mer objektive målinger. Slike sammenligninger kan ses på som en **trianglerings-strategi**, hvor påliteligheten øker hvis de ulike datakildene gir noenlunde samme resultater når det gjelder samme fenomen i samme tidsperiode.

En slik triangulering, eller test på påliteligheten av intervjudatene i denne undersøkelsen, har det vært mulig å gjøre ved å sammenholde folks opplysninger om snøforholdene med mer objektive meteorologiske datene fra ulike målestasjoner. Og en slik sammenligning viser at intervjudataene ikke er urimelige, i hvertfall på dette punktet.

Den landsomfattende intervjuundersøkelsen kartla da snøforholdene ved å spørre et representativt utvalg på vel 1000 nordmenn over 15 år etter at vinteren 1990/91 var over. De utvalgte personene ble spurt om

- **hvor mye** snø det hadde vært på det meste på hjemstedet den siste vinteren
- **hvilken måned** det eventuelt ble nok snø til å gå på ski der de bodde
- og **hvor mange måneder** det eventuelt hadde vært skiføre på hjemstedet.

På grunnlag av svarene er det mulig å beregne grovt sett hvor mange måneder innbyggerne i de ulike landsdelene og i Norge generelt hadde skiføre på hjemstedet den vinteren.

Disse opplysningene inneholder selvsagt flere feilmuligheter, både når det gjelder folks evne til å vurdere og å huske slike forhold. Det er heller ikke entydig hva folk mente med "sitt hjemsted" eller hva de la i uttrykket "nok snø til å gå på ski". For dette kan både være større geografiske områder. Og krav om snømengder som både kan variere fra person til person avhengig av hvor flinke de er til å gå på ski, og av hvor sterkt motiverte de er for å starte opp aktiviteten straks det er litt snø tidlig på vinteren.

Disse måleproblemene er det viktig å være klar over når en vil sammenligne intervju-opplysningene med meteorologiske målinger av snødybde. For selv om hver enkelt av de daglig observerte snømengdene er langt mer presise enn folks vurderinger, så er snømålingene foretatt på et meget begrenset antall målestasjoner i hver landsdel. Og hvor representative disse målestasjonene er for nordmenns hjemsteder generelt eller hjemstedene i de ulike

landsdelene er vanskelig å anslå noe mer presist.

Det er imidlertid mulig å velge ut noen målestasjoner i hver landsdel, slik at både kyst- og innlandsområder er med, og slik at de fleste er fra større byområder og tettsteder fra de fleste fylker. Hvis en i tillegg forutsetter at ca 20 cm eller mere med snø må til før det er "skiføre", er det mulig å beregne også ut fra meteorologiske målinger hvor mange måneder grovt sett som innbyggerne i landsdelene har hatt skiføre "på hjemstedet" i løpet av vinteren. Slike grove målemetoder gir imidlertid ikke presise opplysninger, men vil antagelig kunne antyde hvor mange **hele** måneder som det har vært skiføre i de ulike hovedområdene av landet.

Det viser seg at det tidsmessig i stor grad er overenstemmelse mellom nordmenns subjektive vurderinger og de meteorologiske målingene for vintersesongen 1990/1991. Begge datakildene viser at gjennomsnittlig sett hadde den norske befolkning skiføre "på hjemstedene" ca 2 måneder den vinteren, dvs resultatet ble det samme både vurdert ut fra intervjuundersøkelsen og ut fra snømålingene på de utvalgte målestasjonene. Intervjuundersøkelsen angir imidlertid en måneds lengre skisesong for Trøndelag, Sørlandet og innlandsfylkenes del enn de objektive snømålingene gir, men det kan være en feilmargin som en må regne med ved så grove målemetoder (tabell 1).

Det er viktig å understreke at disse anslagene for antall måneder med skiføre, er grove anslag for vinteren 1990/91 med betydelige feilmuligheter. Og en må ikke oppfatte anslagene som gode indikatorer på skisesongens lengde generelt den vinteren. De gruppene i befolkningen som har tilgang til bil og er interesert i å stå på ski, kan på grunn av sin mobilitet og mulighet til å reise til fjells ha hatt vesentlig lengre skisesong til disposisjon enn disse månedstallene kan tyde på.

Det viktige her er at folks vurderinger og intervju-dataene, i hvertfall på dette punktet, stemmer rimelig overens med resultatene fra mer presise og objektive målemetoder. Det tyder på at opplysningene fra den landsomfattende intervjuundersøkelsen kan være et rimelige uttrykk for situasjonen. I hvertfall den vintersesongen!

Tabell 1: Antall måneder med skiføre i ulike landsdeler vurdert ut fra intervjuundersøkelsen blant nordmenn og ut fra meteorologiske målinger 1). Grove anslag og avrundede tall.

Landsdel 2)	Intervjuundersøkelsen 1990/91 (måneder)	Meteorologiske målinger 1990/91 (måneder)
Nord-Norge	3	3
Trøndelag	2	1
Vestlandet	1	1
Sørlandet	2	1
Innlandsfylkene	3	2
Østlandet ellers	2	2
I alt	2	2

1) Vedlegg 3 gir oversikt over hvilke meteorologiske målestasjoner som ble valgt.

2) Sørlandet omfatter her Øst- og Vest-Agder.

Innlandsfylkene omfatter Hedmark, Oppland, Buskerud og Telemark.

Østlandet ellers omfatter Oslo, Akershus, Øst- og Vestfold.

3. Tilbudet av vinterrekreasjonsmuligheter i Norge er omfattende

3.1 INNLEDNING

Mulighetene for vinterrekreasjon er i stor grad bestemt av naturens rytme (i form av snø, is og mørketid) og av befolkningens tilgang til tilrettelagte utendørs- og innendørstilbud.

Den tekniske utviklingen gjør imidlertid at naturens rytme i form av **naturlig snø og is** ikke lengre er avgjørende for muligheten for vinterrekreasjon. Mulighetene for å produsere kunstig snø og is gjør at vintersesongen kan forlenges ganske vesentlig for noen former for "vinterrekreasjon", som f.eks. kunstfrosne isflater i innendørs skøytehaller og kunstsnø i alpinanlegg. Sommeraktiviteter kan på den andre siden utvides til helårsfenomen ved hjelp av oppvarmede innendørs-haller.

Mulighetene for å drive vinterrekreasjonsaktiviteter er derfor ikke begrenset av naturens rytme på samme måte som tidligere. Mulighetene for kunstig belysning i de mørke periodene, f.eks. av skiløyper, hoppbakker m.m. gjør også at mørketidens begrensninger kan reduseres vesentlig. I tillegg kommer effektene av en vesentlig økningen i folks mobilitet. Tilgang til personbil gjør at snø og is-forholdene på eller ved bostedet i mindre grad er vesentlig for å kunne drive vinterrekreasjons-aktiviteter.

3.2 SNØFORHOLDENE VARIERER STERKT

Mange nordmenn og utlendinger har trolig det bilde at i Norge er snø hverken noen mangelvare eller noe kortvarig fenomen vinterstid. Det bildet er nok imidlertid noe unyansert hvis vi ser nærmere på forholdene der befolkningen i Norge bor, og stiller krav ikke bare om snø, men om slike snømengder og kvaliteter at det er tilfredstillende skiføre for dem som ønsker å gå på ski.

Hva som da er tilstrekkelig med snø er nok subjektivt, og kan avvike fra mer objektive målinger av snødybde. Det som er vesentlig for de som skal gå på ski er imidlertid at de selv mener at det er nok snø til å kunne gå på ski, og at snøen har så stabil og av en slik kvalitet at det har vært skiføre.

3.2.1 Stor variasjon landsdelene i mellom

Snøforholdene vinteren 1990/91 var slik at det store flertallet av innbyggerne i Norge (nesten 90 prosent) hadde perioder med skiføre på bostedet sitt. Bare noe over 10 prosent av befolkningen opplevde den vinteren at det aldri ble nok snø til å kunne gå på ski der de bodde.

Det var imidlertid betydelige forskjeller landsdelene imellom. Store deler av befolkningen på Vestlandet (39 prosent) hadde ikke hatt skiføre i det hele tatt på bostedet den vinteren, mens

omtrent alle innbyggerne i innlandsfylkene på Østlandet opplevde å ha skiføre der de bodde. Den snøen som kom på Vestlandet den vinteren lå dessuten i relativt kort tid, slik at nesten 3/4 av innbyggerne i den landsdelen opplevde å enten aldri ha skiføre eller å ha skiføre høyst en måned på hjemstedet. Kun 5 prosent av innbyggerne i innlandsfylkene østpå var i samme situasjon den vintersesongen.

Også innbyggerne i Trøndelag og på Sørlandet hadde en relativt kort skisesong på hjemstedene. 90 prosent av trønderne og ca 80 prosent av sørlendingene opplevde at skiføret enten ikke kom eller ikke varte over 2 måneder den vinteren. Over halvparten av innbyggerne i innlandsfylkene på Østlandet og i Nord-Norge hadde på den andre siden skiføre på hjemstedet minst 4 måneder i 1990/91. For hele befolkningen sett under ett varte skiføret på hjemstedet ca 2 måneder eller rundt 8 uker den vinteren (tabell 2).

Tabell 2: Nordmenn etter antall måneder med skiføre på hjemstedet vinteren 1990/91 og etter landsdel 1). Prosent.

Antall måneder med skiføre på hjemstedet	Nord-Norge	Trøndelag	Vestland	Sørlandet	Innlandsfylke.	Østland ellers	I alt
Ble aldri nok snø	10	17	39	12	1	9	11
1 måned	11	37	34	37	4	19	19
2 måned	10	36	9	32	19	27	22
3 måned	18	7	15	15	23	28	21
4 måned	16	6	2	4	36	16	17
5 måned	25	2	-	-	15	1	7
6 måned og mer	11	-	-	-	2	-	2
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Måneder i gjennomsnitt	3	2	1	2	3	2	2
Antall person. som svarte	96	113	135	110	226	303	984

- 1) Landsdels-inndelingen omfatter følgende fylker:
- Nord-Norge: Nordland, Troms og Finmark.
  - Vestlandet: Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane, Møre og Romsdal.
  - Sørlandet: Øst- og Vest-Agder.
  - Innlandsfylkene: Hedmark, Oppland, Buskerud og Telemark.
  - Østlandet ellers: Oslo, Akershus, Øst- og Vestfold.

Bare 1 prosent av innbyggerne i Norge hevdet at det ikke hadde vært noe snø i det hele tatt der de bodde den siste vinteren. 99 prosent har med andre ord hatt snø på hjemstedet. Men de fleste hadde neppe store snømengder på hjemstedet, for nesten 3/4 av befolkningen oppga at den maksimale snømengden den vinteren var under 1/2 meter (tabell 3).

Tabell 3: Nordmenn etter maksimal snømengde på hjemstedet vinteren 1990/91 og etter landsdel for bosted 1). Prosent.

Snø- mengde	Nord- Norge	Trøn- de- lag	Vest- land	Sør- landet	Inn- lands- fylke.	Øst- land ellers	I alt
Ikke hatt snø	-	4	2	-	-	2	1
Under 15 cm	15	27	67	6	2	14	20
15-50 cm	28	66	30	66	47	62	52
1/2- 1 meter	31	3	1	26	36	21	18
1-2 meter	26	-	-	2	15	2	6
Mer enn 2m	-	-	-	-	-	-	0
Vet ikke	1	2	4	3	2	3	3
Median	1/2- 1m	15-50 cm	under 15 cm	15- 50cm	15- 50 cm	15- 50cm	15- 50cm
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Antall pers. som svarte	96	113	135	110	226	303	984

1) For landsdelsinndelingen, se fotnote tabell 2.

At det var lengre sesong med skiføre på hjemstedene i Nord-Norge og innlandsfylkene østpå, har selvsagt sammenheng med at snøen kom forholdsvis tidlig mange steder i de landsdelene. Allerede i november 1990 hadde ca 20 prosent av innbyggerne nordpå og i innlandsfylkene tilstrekkelig snø til å kunne gå på ski der de bodde, ifølge sine egne vurderinger. Og flertallet av innbyggerne i de landsdelene oppga at de i hvertfall hadde skiføre på hjemstedene i løpet av desember. I Trøndelag derimot måtte de fleste innbyggerne vente helt til ut i februar eller mars før snøen kom i slike mengder at det bli skiføre på hjemstedene vinteren 1991, ifølge intervjuundersøkelsen (tabell 4).

Tabell 4: Nordmenn etter måned det ble nok snø til å gå på ski på hjemstedet vinteren 1990/91, og etter landsdel for bosted. Prosent.1)

Måned	Nord-Norge	Trøndelag	Vestland	Sørlandet	Innlandsfylke.	Østland ellers	I alt
Okt.	3	-	1	-	-	-	1
Nov.	20	3	4	1	20	5	9
Des.	25	10	18	11	44	33	28
Januar	38	22	40	51	33	48	40
Feb.	1	38	8	26	1	6	10
Mars	3	14	3	1	-	-	2
Ble aldri nok snø	10	17	39	12	1	9	11
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Median måned	jan.	feb.	jan.	jan.	des.	jan.	jan
Antall pers. som svarte	96	113	135	110	226	303	984

1) For landsdelsinndelingen, se fotnote tabell 2.

De færreste av dem som ikke hadde skiføre eller lite snø (dvs. maks 15 cm) på hjemstedet vinteren 1990/91, hadde kort reiseavstand til et brukbart skiterrang i nærheten. 2/3 av dem måtte reise minst 20 km eller mere fra der de bodde for eventuelt å kunne gå på ski den vinteren. Det tilsier trolig at disse måtte reise minst en halv time hver vei og derfor ikke hadde muligheter til å kunne gå på ski på vanlige hverdager. De var nok derfor den vinteren i stor grad henvist til å gå på ski i helgene, hvor det vanligvis er enklere å reise litt for å ta seg en skitur.

Nesten halvparten (46 prosent) av de nordmenn som var uten skiføre på hjemstedet vinteren 1990/91, bodde på Vestlandet. Og nesten 90 prosent av dem bodde enten på Vestlandet, i Trøndelag eller i fylkene ved Oslofjorden. Det var innbyggerne på Vestlandet som også måtte reise et stykke før de kunne gå på ski. 83 prosent av vestlendingene uten skiføre på hjemstedet, måtte reise 20 km eller mere for eventuelt å ta en skitur den vinteren (tabell 5).

De befolkningsgruppene som den vinteren aldri hadde nok snø til å kunne gå på ski på hjemstedet utgjorde imidlertid som tidligere påvist, kun ca 10 prosent av befolkningen.

Tabell 5: Nordmenn som ikke hadde skiføre eller under 15 cm med snø maksimalt på bostedet vinteren 1990/91, etter avstand til brukbart skiterreng fra hjemstedet og etter landsdel for bosted 1). Prosent.

Av-stand	Nord-Norge	Trøndelag	Vestland	Sørlandet	Innlandsfylke.	Østland ellers	I alt
under 1 km	8	-	-	*	*	4	2
1-2 km	8	3	1	*	*	-	2
3-5 km	-	12	4	*	*	2	5
6-9 km	15	12	1	*	*	2	5
10-19 km	31	21	11	*	*	35	20
20 km og mer	39	53	83	*	*	57	68
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Antall pers. som svarte	13	34	92	7	5	46	197

* For usikkert tall på grunn av få personer som svarte.

1) For landsdelsinndelingen, se fotnote tabell 1.

3.2.2 BETYDELIG VARIASJON FRA ÅR TIL ÅR, OG SKISESONGEN 1990/91 VAR KORTERE ENN "NORMALT"

At 10 prosent av den norske befolkning ikke opplever å ha skiføre i det hele tatt på hjemstedet i løpet av en vinter, er imidlertid noe som trolig er litt uvanlig. Men det er dessverre ikke stilt sammenlignbare spørsmål om snøforhold i andre og tidligere landsomfattende intervjuundersøkelser, slik at intervjudataene eventuelt kan bli brukt til å vurdere om vintersesongen 1990/91 var "normal" eller ikke.

Meteorologisk institutt har imidlertid i mange år brukt samme metode for å måle snømengdene på de samme målestasjonene, slik

at disse dataene kan brukes til å vurdere om vinteren 1990/91 var en uvanlig vinter eller ikke. Disse meteorologiske dataene viser at skiføret den vinteren varte klart kortere enn det som har vært vanlig over store deler av Norge, med relativt få unntak. Unntakene er først og fremst knyttet til fjellområdene vestpå, som fikk store snømengder på grunn av at lavtrykksbanene var anderledes den vinteren enn normalt. Med det resultat at Østlandet med innlandsfylkene til en viss grad ble liggende i en nedbørsskygge før Jul med kortere skisesong og mindre snø enn vanlig. Det var derfor først i fra januar av at skiføret ble mer "normalt" både i fjellområdene lengre østpå og i lavere deler av Østlandet.

De meteorologiske målingene bekrefter opplysningene i intervjuundersøkelsen om at deler av Trøndelag først fikk snøen i slike mengder at det ble skiføre i fra februar av. I Nord-Norge var det imidlertid mindre mengder av snø, ikke tidspunktet snøen kom som har slått ut i kortere skisesong. Snømålingene bekrefter dessuten at snøen gikk tidligere enn normalt i alle landsdelene, slik at skiføret var borte mange steder tidlig i april måned, eller 1-2 måneder tidligere enn normalt. Både seinere ankomst av snø og tidligere avsmelting gjør derfor at vintersesongen med skiføre ble kortere i 1990/91 enn hva som har vært det vanlige. Begrepet "skiføre" er her da definert som de måneder hvor det gjennomsnittlig var minst 20 cm med snø ved de utvalgte målestasjonene.

Vintersesongen i 1990/91 var derfor vesentlig kortere enn normalt, med bare 2 måneder skiføre for landet under ett mot grovt sett ca 5 måneder "normalt", i følge snømålingene. Spesielt viser snøsesongen seg å ha vært kort i Trøndelag, på Sørlandet og i innlandsfylkene med under halvparten så lang varighet som vanlig (tabell 6). Vedlegg 4 gir mer detaljert informasjon om snøforholdene ved de ulike meteorologiske stasjonene som er brukt i disse sammenligningene.

Tabell 6: Antall måneder med skiføre ved de samme meteorologiske målestasjonene vintersesongen 1990/91 og det "normale" for 30 års perioden 1961-1990. Grovt anslag.

Landsdel	Vintersesongen 1990/91	"Normalen" 1961-1990 1)
Nord-Norge	3	6
Trøndelag	1	5
Vestlandet	1	3
Sørlandet	1	4
Innlandsfylkene	2	5
Østlandet ellers	2	4
I alt	2	5

1) Egen beregning ut fra: Det Norske Meteorologiske Institutt. Normaler av midlere maksimal snedybde 1961-1990. Juli 1991.

3.3 DET TILRETTELAGTE SKITILBUDET ER BETYDELIG I NORGE

Når snøen først er kommet har flertallet av innbyggerne i Norge god tilgang til tilrettelagte skitilbud, både i form av preparerte skiløyper, lysløyper og alpinanlegg.

3.3.1 Tilbudet på preparerte skiløyper, lysløyper og alpinanlegg er omfattende

Intervjuundersøkelsen viser at bare 10-15 prosent må kjøre så langt som 20 km eller mere for å komme til tilrettelagte skiløyper eller lysløype. Og halvparten av befolkningen har ifølge sine egne vurderinger under 20 km til nærmeste alpinanlegg (tabell 7).

Tabell 7: Nordmenn etter avstand fra bostedet til tilrettelagte skitilbud i form av preparert skiløype, lysløype og alpinanlegg vinteren 1990/91. Prosent.

Type skitilbud	Under 1 km	1-2 km	3-5 km	6-9 km	10-19 km	20 km og over	Ber. gj. snitt km 1)	Ant. pers. spurt
Preparert skiløype	25	20	20	12	10	13	10	1029
Lysløype	26	22	24	12	7	10	8	1029
Alpinanlegg	3	4	11	8	24	49	30	1029

Intervjuundersøkelsen gjør det mulig å beregne en grov indikator på eventuelle forskjeller mellom landsdelene når det gjelder innbyggernes tilgang til tilrettelagte skitilbud. Indikatoren er da gjennomsnittlig reiseavstand fra bostedene til nærmeste tilrettelagte tilbud som befolkningen visste om vinteren 1990/91.

Denne beregningen viser at tilgangen til slike tilrettelagte skitilbud var betydelig vinteren 1990/91 for innbyggerne i alle landsdelene i Norge. Både i Nord-Norge, Trøndelag, innlandsfylkene østpå og på Østlandet ellers har det store flertallet av innbyggerne relativt kort reiseavstand til **preparerte skiløyper og lysløyper**. 75-90 prosent av dem som bor i disse delene av landet bor under 5 km fra nærmeste lysløype eller preparerte skiløype. I Nord-Norge og i innlandsfylkene bor sågar 55-65 prosent nærmere enn 2 km fra slike tilbud. Kun på Vestlandet er det et klart flertall (60-70 prosent) av innbyggerne som må reise mer enn 10 km for å kunne bruke slike langrennstilbud.

Flertallet (55-65 prosent) av innbyggerne i Nord-Norge, Trøndelag og innlandsfylkene østpå har også relativt kort vei til nærmeste **alpinanlegg**, i og med at de bor under 20 km eller ca 20 minutters bilkjøring i fra et slikt skitilbud. Ca 70-75 prosent av innbyggerne på Vestlandet og Sørlandet må imidlertid reise minst 20 km til nærmeste alpinanlegg. Også et flertall (60 prosent) av

innbyggerne i fylkene rundt Oslo-fjorden må reise over 20 km for å kjøre slalåm/utfor i alpinanlegg.

Forskjellene mellom landsdelene er trolig minst når det gjelder befolkningens tilgang til alpinanlegg målt i gjennomsnittlig reiseavstand fra bostedene til nærmeste alpintilbud. Innbyggerne på Sørlandet og Vestlandet må imidlertid reise gjennomsnittlige sett nesten dobbelt så langt til alpinanlegg som innbyggerne i Nord-Norge, Trøndelag og på Østlandet utenom innlandsfylkene. Forskjellen målt i km er likevel ikke mer enn ca 15 km lengre reiseavstand eller ca 15 minutters lengre bilkjøring i gjennomsnitt for innbyggerne vestpå og sørpå. Innbyggerne på Vestlandet må imidlertid reise omtrent 10 ganger så langt for å gå på ski i preparerte skiløyper og i lysløyper som innbyggerne i innenlandsfylkene gjennomsnittlig sett. Innbyggerne i innlandsfylkene østpå bor så nære slike tilbud at de gjennomsnittlig ikke behøver å reise mer enn 3-4 km, dvs en 5-10 minutters kjøretid (tabell 8).

Tabell 8: Innbyggerne i ulike landsdeler etter beregnet gjennomsnittlig reiseavstand (km) fra bostedet til nærmeste tilrettelagte skitilbud i form av preparert skiløype, lysløype og alpinanlegg vinteren 1990/91. NB! Grove km-anslag. 1)

Type ski-tilbud	Nord-Norge	Trøndelag	Vestland	Sørland	Innlandsfylkene	Østlandet ellers	I alt
Prep. skiløype	9	6	32	13	4	7	10
Lysløype	9	5	28	10	3	5	8
Alpinanlegg	23	26	37	40	29	25	30

1) Gjennomsnittet er her beregnet ved hjelp av midtverdien i avstandsgruppene som er brukt i spørreskjemaet. 50 km er brukt som et grovt anslag for de som har svart 20 km eller mere. Dette gir størst usikkerhet i beregningene for de landsdeler hvor større grupper har oppgitt å bo minst 20 km fra tilrettelagte tilbud.

3.4 TILBUDET AV LYSLØYPER OG ALPINANLEGG HAR ØKT STERKT, SPESIELT PÅ 1970- OG '80-TALLET

Det har dessverre ikke vært tid til å skaffe fram opplysninger om hvordan det tilrettelagte tilbudet av skimuligheter som helhet har utviklet seg i Norge de siste 20-25 årene. Problemet har først og fremst vært at tilbudet av preparerte eller merkede skiløyper er meget stort i Norge, og at det ikke har vært ressurser til å skaffe fram en oversikt.

De mer kapitalkrevende skitilbudene blir imidlertid oftest utbygd med tilskudd fra sentrale offentlige organer, slik at slike

tilbud er enklere å få oversikt over. Offentlige Tippemiddeltilskudd f.eks. kan gi en indikasjon på utviklingen både når det gjelder langrennsanlegg, lysløyper og alpinanlegg. Og bearbeiding av Tippemiddel-statistikken viser at disse skitilbudene har økt vesentlig i antall i løpet av 1970- og 1980-årene.

Denne statistikken har imidlertid den svakhet at utbygging med andre finansieringskilder enn Tippemidlene ikke kommer med. Og vi vet at det i tillegg til tippemiddel-finansierte anlegg har skjedd en betydelig utbygging av skitilbud, ikke minst når det gjelder alpinanlegg finansiert med støtte fra Distriktenes utbyggingsfond. I perioden 1948-1985 bidro i hvertfall Distriktenes Utbyggingsfond med omtrent dobbelt så store tilskudd og lån som det som kom fra Tippemidlene (Teigland 1986). Tippemiddel-statistikk undervurderer derfor sannsynligvis den veksten som har vært i skitilbudene, først og fremst i typiske turistområder. Utviklingen i byer og tettsteder med mindre turismessig betydning gjenspeiler seg nok godt i Tippemiddeloversiktene. Og derved kan den kilden sannsynligvis gi en relativt god indikator på utviklingen der nordmenn bor. Endringene i tilgangen til tilrettelagte skianlegg, ikke minst til alpinanlegg, er nok imidlertid noe større enn Tippemiddelopplysninger tyder på.

Den store utbyggingen av skitilbud i Norge målt i antall anlegg har hatt form av lysløyper. Det alt vesentligste av utbyggingen har dessuten kommet de siste 20-25 årene, dvs i 1970- og 1980-årene.

Omlag 85 prosent av lysløypene som har fått Tippemiddeltilskudd, er faktisk bygd i løpet av de siste 25 årene. Hele 95 prosent av alpinanleggene viser seg å være bygd i den samme perioden. Enkelte av disse anleggene som har fått tilskudd er seinere lagt ned, ikke minst endel eldre og enklere anlegg. Men resultatet av denne lansiktige virksomheten er likevel at innbyggerne i Norge, og tilreisende utenlandske turister, hadde tilgang til noe under eller opp i mot 1700 lysløyper, ca 100 langrennsanlegg og vel 400 alpinanlegg til vinterbruk i 1990/91.

Utbyggingstakten av skianlegg har spesielt vært stor i tiårsperioden fra 1978 til 1987, noe som faller sammen med ikke bare en periode med sterk økonomisk vekst i Norge, men også med den kaldeste ti-årsperioden de siste 100 årene. Det at denne ti-årsperioden har vært uvanlig kald har nok bidratt til at enkelte investeringer ikke minst i alpinanlegg har bygget på litt urealistiske forventninger om normal sesonglengde. Og dette har nok medvirket til enkelte mindre gunstige lokaliseringsvalg og urealistiske forventninger om driftsresultat.

At tilveksten har vært særlig sterk etter 1978 er forøvrig et resultat av at det både ble bygd ut mange lysløyper og alpinanlegg samtidig. Utbyggingen av lysløyper startet imidlertid for alvor 10 år tidligere og ser ut til å ha vært ganske stabil både i 1970- og 1980-årene med tilskudd til omlag 60-70 nye lysløyper pr år helt fra 1968 til 1990. Antall alpinanlegg med tilskudd fra Tippemidlene startet først å vokse for fullt fra slutten av 1970-tallet med ca 25-30 nye anlegg pr år de siste 10-15 årene. Utbyggingen av langrennsanlegg skjød også fart først

på 1980-tallet, men med en tredobling av vekstraten på slutten av 1980-tallet (tabell 9).

Tabell 9: Antall nye tilrettelagte skianlegg i Norge som har fått offentlig støtte fra Tippemidlene/Kulturdepartementet i tiårsperioder 1947-1987, samt 1988-1990. 1)

Type anlegg	1947 -57	1958 -67	1968 -77	1978 -87	1988 -90	I alt
- lysløyper	2	156	623	709	207	1697
- langrenns- anlegg	0	1	0	56	49	106
- alpinanlegg 2)	13	6	34	264	109	426
Totalt	15	163	657	1029	366	2229

1) Kilde: Ingebretsen. 1989, og egne beregninger ut fra spesialtabeller fra Norsk Informasjons Teknologi.

2) Alpinanlegg omfatter slalåmanlegg, storslalåmanlegg, utforanlegg, freestyleanlegg og super G-anlegg.

Endringstallene i tabell nummer 9 når det gjelder alpinanlegg viser seg IKKE å være presise når det gjelder "nye anlegg", spesielt de siste årene. For Tippemiddel-statistikken regner tilskudd til **tilleggsinvesteringer** i eksisterende alpinanlegg i form av nytt lysanlegg og nye heiser som "nye anlegg", selv om det egentlig er utvidelser av eksisterende anlegg eller utvidelser av anleggenes funksjoner. Slike tilleggs-investeringer eller "produktforbedringer" har trolig økt de siste årene og har nå et ganske betydelig omfang. En kontroll viser nemlig at hele 50 prosent av de "nye alpinanleggene" i Nord-Norge i 1988-1990 var nye lysanlegg, ikke nye bakker eller heiser. 40 prosent av de nye "alpinanleggene" i Trøndelag i 1988-1990 hadde form av nye lysanlegg. Og det samme var tilfelle for 20-25 prosent av de "nye alpinanleggene" på Vestlandet og i innlandsfylkene østpå.

Tallene i tabell nr. 9 gir derfor først og fremst en **indikator** på **utviklingen** når det gjelder alpinproduktene der nordmenn bor, dels i form av veksten i helt nye anlegg, men også i form av utvidelser av heiskapasitet, og i form av utvidete bruksmuligheter for anlegg som før bare kunne brukes på dagtid, men som så har fått bruksmulighet også på kveldstid.

På slutten av 1980-årene har forøvrig den store veksten i alpin tilbudene kommet uten tilskudd av Tippemidler. Tilveksten har da først og fremst vært knyttet til større alpinanlegg, ofte med turistmessig betydning. Det framgår av Norsk Veritas sine oversikter over skiheisanlegg som har fått driftstillatelse. Den oversikten viser at antall dyrere heistilbud i Norge i form av stolheiser ble fordoblet bare i løpet av de sist 5 årene av 1980-tallet, mens antall skitrekke økte med over 100 eller med vel en tredjedel (tabell 10).

Når denne oversikten fra Veritas angir høyere tall på totalt antall skiheiser enn de ca 400 alpinanleggene som Tippemiddelstatistikken har oppgitt, så har det flere årsaker. En av forklaringene er at det er bygd flere anlegg uten tilskudd fra Tippemidlene, en annen at omtrent halvparten av alpinanleggene i Norge har mer enn en heis (Teigland.1986). Sannsynligvis ligger derfor det reelle antallet av alpinanlegg i Norge i dag et sted under 400, både fordi at endel av de eldste og enkleste anlegg som har fått tilskudd av Tippemidler er blitt lagt ned etterhvert som de har blitt for gamle, og fordi alpinanleggene har mer enn 1 skiheis i gjennomsnitt.

Tabell 10: Heistilbudet i alpinanlegg i Norge etter antall stolheiser, skitrekke og skitau med driftstillatelse. 1976, 1978, 1982, 1985 og 1990.

	1976	1978	1982	1985	1990
Antall heiser i alt	180	206	452	552	572
Stolheiser	20	16	22	21	41
Skitrekke	103	118	195	247	355
Skitau	57	72	235	284	235
Volumindeks for utviklingen	100	114	251	307	318
Stolheiser	100	80	110	105	205
Skitrekke	100	115	189	240	345
Skitau	100	126	412	498	412

Kilde: Teigland. 1986 og Det norske veritas, Taubanetilsynet: Fortegnelse pr. 31.12.1990.

Hvordan den betydelige utbyggingen av ulike tilrettelagte skitilbud har slått ut for befolkningen i form av økte bruksmuligheter, er imidlertid ikke like enkelt å vurdere. De landsomfattende intervjuundersøkelsene i 1970- og 1980-årene har desverre i liten grad hatt sammenlignbare spørsmål om nordmenns tilgang til tilrettelagte skitilbud på ulike tidspunkt, slik at en mer presist kunne vurdert endringene som har skjedd når det gjelder befolkningens ressurstilgang i form av skianlegg.

Tilgangen til lysløyper har imidlertid blitt kartlagt på en sammenlignbar måte i de landsomfattende intervjuundersøkelsene både i 1970 og i 1991. Og resultatene viser at den store utbyggingen har ført til at den norske befolkning har fått omtrent halvert reiseavstanden fra bostedet til nærmeste lysløype gjennomsnittlig sett i løpet av denne 20-års perioden. Reiseavstanden er redusert fra ca 16 til ca 8 km, noe som tilsvarer en reduksjon i reisetid fra vel et kvarter til snaut 10 minutters kjøretid med bil. Disse gjennomsnittstallene skjuler imidlertid at det har blitt en vesentlig økning av befolkningsandelen som bor meget nære ei lysløype (under 1 km unna), mens andelen som har bosted 10 km og mer har gått ned (tabell 11).

Tabell 11: Endringene fra 1970 til 1991 i nordmenns tilgang til tilrettelagte skitilbud i form av lysløype, etter avstand (i km) fra bosted til nærmeste lysløype. Prosent.

Lysløype	Under 1 km	1-2 km	3-5 km	6-9 km	10 km og mer	Beregnet gjennomsnittlig avstand i km	Tallet på pers. som svarte
-1970	12	16	19	13	40	16	2681
-1991	26	22	24	12	17	8	1029

De landsomfattende intervjuundersøkelsene bekrefter derved også at det har foregått en vesentlig utbygging av lysløyper over hele landet, og at en betydelig del av utbyggingen må ha funnet sted i byer og tettbygde strøk. Tallene påpeker imidlertid dessuten det faktum at opp mot 1500 nye lysløyper eller en ti-dobling av tilbudet målt i enheter, har vært nødvendig for å halvere reiseavstandene for befolkningen.

Økonomisk sett har denne lysløypeutbyggingen likevel neppe vært blant de store utgiftene i forhold til antall anlegg. I hvertfall ikke hvis de offentlige tilskuddene pr anlegg ikke har vært større enn de har vært på slutten av 1980-tallet. I perioden 1988-90 var nemlig Tippemiddeltilskuddet pr lysløype ca 90 000 kr pr anlegg. Langrennanleggene var omtrent dobbelt så dyre tilskuddsmessig, mens alpinanleggene fikk gjennomsnittlig omlag 3 ganger så mye. Samlet sett var tilskuddene fra Tippemidlene til slike skianlegg omlag 20 millioner kr per år, hvorav noe over halvparten gikk til alpintilbud, omlag en tredjedel til lysløyper og 10-15 prosent til langrennsanlegg (tabell 12).

Tabell 12: Økonomisk støtte samlet (og pr anlegg) i nye ski-anlegg fra Tippemidler/ Kulturdepartementet i 1988-1990 etter type skitilbud og landsdel. Millioner kr. samlet for de tre årene.

Landsdel	Lysløype	Langrennsanlegg	Alpinanlegg	I alt
Nord-Norge	13.81 (0.18)	2.304 (0.29)	11.731 (0.59)	27.845
Trøndelag	3.67 (0.15)	2.50 (0.18)	6.02 (0.34)	12.19
Vestlandet	6.174 (0.15)	0.60 (0.15)	15.015 (0.358)	21.789
Sørlandet	1.87 (0.14)	1.628 (0.20)	2.326 (0.233)	5.824
Innlandsfylkene	5.253 (0.15)	2.624 (0.22)	7.617 (0.54)	15.494
Østlandet ellers	2.563 (0.17)	0.794 (0.265)	2.318 (0.331)	5.675
I alt i Norge	19.53 (0.09)	8.146 (0.17)	33.296 (0.305)	60.972

Kilde: Egen beregning ut fra spesialtabeller fra Norsk Informasjons Teknologi

3.5 TILBUDET AV INNENDØRS-REKREASJONSANLEGG HAR OGSÅ ØKT STERKT

Den store utbyggingen av tilrettelagte skitilbud i 1970-og 1980-årne har foregått samtidig med en betydelig utbygging av innendørsanlegg i form av innendørshaller for ballspill, skøytehaller og svømmehaller. Antallet av slike innendørsanlegg har økt med langt over 1000 nye anlegg de siste 25 årene, mot en økning på ca 1500 skianlegg (tabell 13).

Tabell 13: Antall nye utendørs og innendørsanlegg for vinterrekreasjon og idrett i Norge som har fått offentlig støtte fra Tippemidlene/Kulturdepartementet i 10-årsperioder 1947-1987, samt 1988-1990.

Type anlegg	1947-57	1958-67	1968-77	1978-87	1988-90	I alt
Innendørsanlegg:	83	270	483	531	296	1663
Utendørsanlegg:	15	163	657	1029	366	2229
Totalt	98	433	1140	1560	639	3892

Innendørsanleggene har vært vesentlig mer kapitalkrevende enn de mange lysløypene. Økonomisk sett har det derfor de siste ti-årene først og fremst vært en betydelig satsing på å gi den norske befolkning tilbud om innendørsanlegg både for idrett, mosjon og rekreasjonsmuligheter. Særlig gjelder dette siste del av 1980-årene, hvor det ble brukt 4 ganger så mye av Tippemidlene til innendørsanlegg som til tilrettelagte skitilbud.

Arbeidet med å bygge ut innendørsanlegg har imidlertid ikke vært noen ny aktivitet, men har pågått helt fra slutten av 1940-årene. Og selv om tilskuddstallene også for innendørsanleggenes del inkluderer "tilleggs-investeringer" i etablerte anlegg, så er resultatene av det langvarige arbeidet at den norske befolkningen vinteren 1990/91 sannsynligvis hadde tilgang til et sted under 800 svømmehaller, 700 innendørshaller for ballspill og 180 skøytehaller (tabell 14). Begrepet skøytehaller omfatter da ishockeyhaller og kunstishaller. Begrepet innendørshaller for ballspill omfatter idrettshaller, basketballhaller, badmintonhaller, bordtennishaller, fotballhaller, plasthaller, squashhaller, tennishaller og volleyballhaller.

Tabell 14: Antall nye innendørsanlegg for idrett og rekreasjon i Norge som har fått offentlig støtte fra Tippemidlene/Kulturdepartementet i 10-årsperioder 1947-1987, samt 1988-1990.

Type innendørs- anlegg	1947 -57	1958 -67	1968 -77	1978 -87	1988 -90	I alt
- skøytehaller 1)	27	45	41	55	12	180
- haller for ballidrett 2)	9	40	128	285	223	685
- svømmehaller	47	185	314	191	61	798
I alt	83	270	483	531	296	1663

1) Skøytehaller omfatter ishockeyhaller og kunstishaller

2) Haller for ballidretter omfatter idrettshaller, basketballhaller, badmintonhaller, bordtennishaller, fotballhaller, plasthaller, squashhaller, tennishaller og volleyballhaller.

Fram til slutten av 1970-årene var det spesielt utbygging av svømmehaller som ble prioritert. Fra 1970-årene av har innendørs-haller for ballspill fått en vesentlig oppsving. Mens det på 1970-tallet ble bygd omtrent 3 ganger så mange svømmehaller som innendørshaller for ballspill per år, har det blitt omvendt i 1980-årene. Særlig har antall innendørs haller for ballspill økt betydelig på slutten av 1980-tallet. I disse siste årene har det vært bygd rundt 70 nye slike anlegg pr år mot 10-15 stykker på 1970-tallet og 25-30 tidligere på 1980-tallet. 74 prosent av disse ballspillanleggene er derfor bygd etter midten av 1970-tallet. Skøytehallene har vært bygd ut i langt mere jevnt tempo med rundt 4-5 nye anlegg pr år helt siden 1960-tallet. Mens svømmehallene nå klart er blitt bygd ut i mindre antall pr år enn

tidligere.

Den sterke satsingen på innendørshaller for ballspill på slutten av 1980-tallet har ført til at over 75 prosent av de tippemiddeltilskuddene som har gått til innendørsanlegg fra 1988 av, har gått til slike anlegg. Kun 5 prosent gikk da til skøytehaller, mens resten (18 prosent) ble brukt til svømmehaller (tabell 15).

Tabell 15: Økonomisk støtte samlet (og pr anlegg) i nye innendørs anlegg fra Tippemidler/ Kulturdepartementet i 1988-1990 etter landsdel. Millioner kr. samlet for de tre årene.

Landsdel	Skøytehaller	Ballspills- haller	Svømmehaller	I alt
Nord-Norge	0	29.141 (1.08)	3.41 (0.31)	32.551
Trøndelag	2.5 (1.25)	28.15 (1.289)	4.085 (0.82)	34.735
Vestlandet	0	52.40 (0.699)	15.29 (0.665)	67.69
Sørlandet	0	2.70 (0.30)	4.534 (0.91)	7.234
Innlandsfylkene	0.08 (0.08)	27.895 (0.82)	19.724 (1.64)	47.619
Østlandet ellers	10.866 (1.358)	77.796 (1.389)	2.17 (0.434)	90.832
I alt i Norge	13.446 (1.12)	188.94 (0.847)	45.803 (0.75)	248.189

Kilde: Egen beregning ut fra spesialtabeller fra Norsk Informasjons-Teknologi

Resultatene av den sterke satsingen på innendørsanlegg på slutten av 1980-tallet vil sannsynligvis først vise seg i nordmenns bruksmønster i årene framover. Satsingen har imidlertid foregått så lenge når det gjelder utbygging av innendørstilbud generelt, og fått et så betydelig omfang, at det er rimelig å også forvente at bruken av disse tilbudene har økt vesentlig allerede. Og at slik økt innendørsaktivitet eventuelt kan ha ført til nedgang i nordmenns deltaking i andre og mer tradisjonelle vinterrekreasjonsformer, f.eks. i form av redusert skiløping.

At det har vært endel snøfattige vintre på slutten av 1980-tallet kan nok eventuelt også ha bidratt til slike vridninger i nordmenns aktivitetsmønster på kort sikt. Spørsmålet er imidlertid om den betydelige veksten i ulike vinterrekreasjonstilbud har ført til mer langsiktige endringer i nordmenns rekreasjonsadferd vinterstid. Eventuelt om tilbudsendringene sammen med de snøfattige vintrene har utløst endringsprosesser i

aktivitetsmønstret som kan ha begynt, men først vil slå ut i større omfang i 1990-årene og seinere.

De landsomfattende intervjuundersøkelsene kan til en viss grad belyse slike endringer i nordmenns aktivitesmønstre i 1970- og 1980- årene. Det er imidlertid bare undersøkelsen i 1991 som har sett nærmere på nordmenns vinterrekreasjons-vaner mer generelt, slik de kom til uttrykk den vinteren. Den undersøkelsen er den eneste som gir mer presis innsikt i både nordmenns interesse for å delta i ulike vinterrekreasjonsaktiviteter, og viktige faktorer som påvirket aktivitetsmønstret den vinteren.

4. Bruken av vinterrekreasjons-tilbudene generelt

4.1 INNLEDNING

Deltakelse i de aller fleste former for vinterrekreasjon er basert på frivillighet. Utøverne velger selv å delta ut fra egen interesse for aktivitetene, en interesse som bygger på forventninger om de gleder deltakelsen vil gi. Hvor mange som deltar og hvor ofte befolkningen deltar, kan derfor være en indikator for nordmenns interesse for vinterrekreasjon generelt og de ulike formene for vinterrekreasjon spesielt.

Å få fastslått hvor stor den aktive andelen er i befolkningen en bestemt vinter, og aktivitetshyppigheten, forteller imidlertid bare noe om nordmenns interesse for **egenaktivitet** en bestemt tidsperiode når det gjelder vinterrekreasjon. Mange kan være interesert i å gå på ski eller delta i andre vinterrekreasjonsaktiviteter uten at de av ulike grunner får deltatt hver vinter. Deres interesse har da en **latent form**, som ikke har slått ut i egenaktivitet den tidsperioden som er undersøkt. Denne latente interessen kan imidlertid slå ut egenaktivitet når og hvis ulike hindringer eller **barrierer** blir borte.

Andre kan dessuten være sterkt interesert i f.eks. skiløping, uten at de selv kan eller føler at de selv nødvendigvis må delta. Deres interesse er da ikke knyttet til egen utøvelse i nåtid eller framtid, men fordi de er interesert i å oppleve andres aktivitet (tilskuergledene) eller ønsker at andre kan få oppleve gledene. Målinger av befolkningens egenaktivitet en bestemt vinter, dvs hvor mange som deltar og hvor ofte, undervurderer i slike tilfelle den interesse befolkningen har for aktivitetene.

Målinger av befolkningens egenaktivitet kan på den andre siden også delvis overvurdere befolkningens **interesse i rekreasjonsmessig sammenheng** for visse aktiviteter. Hvis utøvelsen for eksempel av skiløping eller innendørs gymnastikk/trim ikke er en frivillig fritidsbeskjeftigelse, men har sammenheng med yrkesforpliktelser, militærøvelser eller behov for å komme til butikk, arbeid, skole og skolegang m.m., vil målinger av egenaktivitet overvurdere nordmenns **interesse i rekreasjonsmessig sammenheng**. Det er derfor ikke alltid like enkelt å nytte bruker- eller utøverdata som presise mål på befolkningens interesse, men slike opplysninger kan gi indikasjoner.

Den landsomfattende intervjuundersøkelsen kartla først og fremst nordmenns interesse for vinterrekreasjon målt i form av egenaktivitet. Den latente interessen i befolkningen og noen viktige barrierer er imidlertid også belyst for skiturenes del.

Nordmenns egenaktivitet er da målt i form av tid som befolkningen har brukt til å delta i ulike skiaktiviteter samlet sett i løpet av en vintersesong. Måleenheten for samlet eller total egenaktivitet den siste vinteren er millioner utøverdager, hvor en utøverdag representerer en dag eller del av en dag som en voksen innbygger i Norge oppgir å ha vært på ski, gått spaserter eller vært i svømmehall o.s.v.

Det totale aktivitetsnivået målt i antall utøverdager er forøvrig en måleenhet som avhenger av to faktorer; hvor stor andel av befolkningen som deltar og hvor mange dager de aktive utøverne deltar gjennomsnittlig sett i løpet av sesongen. Den landsomfattende vinterrekreasjonsundersøkelsen fra 1991 har kartlagt nivået på nordmenns deltakelse i utvalgte aktiviteter på denne måten, dvs ved å klarlegge hvor stor andel av befolkningen som deltok og antall utøverdager siste vinteren.

4.2 "BAR-MARKS-AKTIVITETER" UTENDØRS HADDE STØRST OMFANG I VINTERHALVÅRET 1990/91

Den landsomfattende intervjuundersøkelsen viser at det er de enkle lite ressurskrevende formene for vinterrekreasjon som dominerer når en ser på den voksne norske befolkningens adferd vinteren 1990/91. Hvilken aktivitet som har størst oppslutning i befolkningen avhenger imidlertid av hvordan vinterrekreasjonsbegrepet blir avgrenset.

Hvis vi med vinterrekreasjon mener de aktivitetene som nordmenn deltar i i løpet av **vinterhalvåret både utendørs og i innendørs anlegg**, og avgrenser vinterhalvåret til september-april, er utendørs "barmarks-aktiviteter" den dominerende rekreasjonsformen i Norge. Begrepet utendørs "barmarks-aktiviteter" omfatter da det å gå spaserturer og det å ta løpeturer eller joggeturer. Siden spaserturene og løpeturene nok ikke bare har foregått på snøfrie veier og stier, men også har foregått på snødekte vinterstid, er betegnelsen satt i anførselstegn.

Når en bruker en slik vid definisjon av begrepet vinterrekreasjon, viser den landsomfattende intervjuundersøkelsen at vel 60 prosent av nordmenns totale rekreasjonsdager vintersesongen 1990/91 var knyttet til slike "barmarks-aktiviteter" utendørs. "Bare" noe under 20 prosent var utendørs aktiviteter knyttet til snø og is i form av skiturer, aketurer, bruk av spark eller det å være med på isfiske eller snøscooter-turer. Og "bare" noe over 20 prosent av de totale rekreasjons-dagene i vinterhalvåret var lagt til innendørsanlegg i form av svømmehaller eller innendørshaller for ballspill og gymnastikk eller innendørs trim.

Når oppslutning i befolkningen om "barmarks-aktivitetene" er så stor i forhold til aktiviteter knyttet til "snø og is" utendørs, har det selvsagt også sammenheng med at muligheten for å drive "barmarks-aktiviteter" er så vesentlig større slik undersøkelsen var lagt opp. For der var vintersesongen definert til å omfatte hele 8 måneder, dvs perioden september-april. Siden det er snø og is bare noen av disse månedene, er det naturlig at "barmarks-aktivitetene" har et langt større omfang målt i utøverdager.

At oppslutningen er så stor kan imidlertid ikke bare ha med mulighetene å gjøre, men også med en bredere interesse i befolkningen for slike "barmarks-aktiviteter". Det er nemlig langt flere som går spaserturer i vinterhalvåret enn det er skiløpere. Interessen kan trolig også være like "sterk", for de som går spaserturer går 4 ganger så mange dager på tur som skiløperne går i løpet av en vinter, hvis bruksmønstret vinteren

1990/91 blir brukt som vurderingsgrunnlag.

Det å ta løpeturer eller joggeturer utendørs har forøvrig et nesten like stort omfang som det å gå på ski, målt i samlet antall utøverdager den siste vinteren. Når antall utøverdager er så stort for joggernes del har det sammenheng med at de som tok løpeturer var aktive langt flere dager enn skiløperne den vintersesongen. Den høye antall dager utøverne var aktive oppveide at joggerne bare utgjorde halvparten så mange personer som skiløperne.

4.3 LANGT FLERE NORMENN VAR PÅ SKI ENN AKTIVE BRUKERE AV INNENDØRSTILBUDENE

Den landsomfattende intervjuundersøkelsen viser at det er langt flere nordmenn som står på ski og går skiturer enn som bruker svømmehaller eller innendørshaller i forbindelse med det å drive ballspill i perioden september-april. De som bruker slike innendørsanlegg er imidlertid i aktivitet langt oftere som naturlig er, slik at målt i antall bruksdøgn eller utøverdøgn har det å trimme innendørs like stort omfang som det å gå på ski, målt i samlet antall utøverdager.

Hvis vinterrekreasjonsbegrepet blir snevret inn til å omfatte kun de aktivitetene som foregår **utendørs på is og snø** for å oppleve gledene som aktivitetene kan gi, så er det å gå på ski den klar mest utbredte formen for vinterrekreasjon i Norge. Dobbelt så mange nordmenn var i hvertfall på ski den siste vinteren som det var nordmenn som akte på kjelke eller brukte spark. Og 5 ganger så mange var på ski som var på skøyter eller isfiske.

Engasjementet blant dem som var på ski, målt i bruksdager, var dessuten 3 ganger så stort som blant utøverne av det å gå på skøyter eller dsom var på isfiske den vinteren. De nordmenn som brukte spark var imidlertid like aktive brukere som de som var på ski vinteren 1990/91, med henholdsvis 16 og 14 utøverdager tilsammen i gjennomsnitt i løpet av den vinteren (tabell 16).

Tabell 16: Omfanget av deltakelsen i ulike utendørs og innendørs aktiviteter vinteren 1990/91 blant voksne nordmenn.

NB! Vinterperioden er for innendørsaktivitetene og "barmarksaktivitetene" avgrenset til å omfatte tiden fra og med september til og med april, dvs en vesentlig lengre periode enn det var snø og is.

Aktivitet	Andel som deltok %	Antall utøvere dette tilsvarer	Gjennom snitt antall dager utøvd pr. utøver	Samlet antall utøverdager for hele befolkningen (mill.)
"Bar-marks aktivitetene" i alt				178
- gått spaserter	82	2.820.000	55	155
- tatt løpetur, joggetur	26	890.000	26	23
Snø- og is-aktivitetene i alt				48
- vært på ski	52	1.790.000	14	25
- brukt spark	25	860.000	16	14
- vært på aketur	22	760.000	7	5
- stått på skøyter utendørs	10	340.000	5	2
- isfiske	7	240.000	5	1
- kjørt snøscooter eller vært passasjer	6	210.000	5	1
Utendørs aktivitet generelt				226
Innendørs				
- brukt offentlig svømmehall	31	1.070.000	13	14
- deltatt i gymnastikk, trimopplegg	26	890.000	32	28
- spilt ballspill	22	760.000	27	21
- stått på skøyter innendørs	1	30 000	14	(0.5)
Innendørs aktivitet generelt				63

5. Nordmenns skiaktivitet er betydelig

5.1 2/3 AV BEFOLKNINGEN ER AKTIVE SKILØPERE

Nordmenns interesse for å stå på ski omfatter ikke bare innbyggernes egen aktivitet, men er også knyttet til gledene ved å se andres ferdigheter på ski, og til ønske om at også andre skal kunne oppleve gledene - både i dag og i framtida.

De landsomfattende intervjuundersøkelsene har først og fremst kartlagt nordmenns interesse for selv å stå på ski, dvs i form av **egen-aktivitet** den siste vinteren.

Undersøkelsen viste at en stor del av den norske voksne befolkning IKKE er aktive skiutøvere hver vinter. Nesten halvparten av den norske voksne befolkningen 16 år og over hadde ikke hatt ski på beina en eneste gang i løpet av vinteren 1990/91. 52 prosent av befolkningen var imidlertid på ski en eller flere ganger den vinteren, enten det da var enkle turer på ski eller mer krevende slalåm eller skihopping. Tilsammen tilsvarer de 52 prosentene nesten 1.8 millioner personer over 15 år som var på ski en eller flere dager siste vinter.

Disse 1.8 millioner skiutøverne er imidlertid ikke de eneste i den norske befolkning som er interessert i selv å gå på ski. Noen av dem som er interessert har nok vært på ski vintrene før, men har vært forhindret den siste vinteren av ulike grunner, blant annet p.g.a snøforholdene. Blant de **aktive norske skiutøverne** er det derfor rimelig å regne både de som var aktive siste vinter og de som var på ski for 1-2 år siden. **65 prosent av den norske befolkningen viser seg å være aktive skiløpere i denne forstand.**

At omtrent en tredje del av den norske voksne befolkning ikke er aktive skiløpere, betyr heller ikke at alle disse ikke er interessert i å gå på ski, men at de har gjort det mer sjeldent. En del av dem må derfor kunne karakteriseres som **passive skiløpere** i den forstand at de ikke har vært på ski de siste 3-4 eller 5-9 årene. Nesten hver femte nordmann (18 prosent) er passiv skiløper i den forstand.

Noen nordmenn har dessuten hatt så liten interesse eller mulighet at de ikke har vært på ski på lang tid. 15 prosent av de innbyggerne som ikke hadde vært på ski vinteren 1990/91 oppga nemlig at det var minst 10 år siden de hadde gått på ski sist gang. I tillegg kommer de meget få (2 prosent) som aldri har hatt ski på beina. Nesten en femtedel av den norske befolkning kan derfor karakteriseres som **"ikke-utøvere"** når det gjelder egenaktivitet på ski.

5.2 SKI-AKTIVITETEN ER LITE KNYTTET TIL ARBEIDE, MILTÈRE FORPLIKTELSER ELLER SOSIALE ARRANGEMENT

De 1.8 millioner nordmenn som var på ski vinteren 1990/91 sto på ski gjennomsnittlig 14 dager den vinteren, eller tilsammen vel 25 millioner skidager. Av de ca 25 millioner dagene som den norske voksne befolkningen var på ski vinteren 1990/91, hadde det meste

form av å være turer på ski. Hele 80 prosent eller ca 20 millioner utøverdager var på langrennski.

Av disse 20 millioner langrennsski-dagene var det alt vesentligste (98 prosent) fritidsbruk av ski, dvs knyttet til rekreasjon, trening eller konkurranser. Bare 2 prosent av skiturdagene var i forbindelse med arbeide, militærøvelser eller turer til arbeide eller skole. 5 prosent av de som hadde vært på skitur den vinteren hadde imidlertid brukt ski i yrkes medfør eller i militære ærend, gjennomsnittlig sett 5 dager. Omtrent ingen av de norske skibrukerne (under 0.5 prosent) hadde brukt ski på vei til eller fra arbeide eller skole i 1990/91.

Det meste av denne rekreative turskiløpingen var dessuten på individuelt grunnlag eller på familiebasis. 14 prosent av skitur-utøverne hadde imidlertid vært med på ski-arrangement organisert av arbeidsstedet, av skoler eller lokale vel-foreninger. De som hadde deltatt i slike skiarrangement, eller skidager, hadde vært med gjennomsnittlig 2 dager på organiserte skiturer. Det tilsvarer omlag 0.5 millioner skidager samlet sett.

5.3 INTERESSEN FOR TURER PÅ SKI DOMINERER, OG KONKURANSE-AKTIVITETEN ER BESKJEDEN

Målt volummessig var nordmenns egen skiaktiviteten den siste vinteren først og fremst knyttet til turskiløping. 80 prosent av de 25 millioner skidagene hadde som nevnt form av ulike turer på langrennski, mens 19 prosent av utøverdagene var knyttet til slalåm eller utfor. 1 prosent av skidagene var i forbindelse med skihopping.

Det meste (72 prosent) av aktiviteten på langrennsski målt i skidager var knyttet til turer på ski, og ikke skiløping i forbindelse med trening eller deltakelse i turrenn o.l.. 28 prosent av langrennsski-dagene var med andre ord knyttet til trening eller turrenn, noe 19 prosent av skiløperne deltok i. Det tilsvarer at 10 prosent av den voksne norske befolkning tok seg minst en treningstur eller deltok i turrenn i løpet av vinteren 1990/91. Omlag 5 ganger så mange tok seg minst en tur på ski i skog og mark eller i fjellet uten trenings- eller konkurranseformål, noe som tilsvarer at ca 80 prosent av de som gikk på langrennski den vinteren kun gjorde det for "rekreasjonsformål".

Interessen for trening og konkurranse var klart mindre relativt sett blant de som hadde kjørt slalåm den vinteren. Bare 5 prosent av slalåmkjørerene hadde kjørt slalåm eller Telemarkskiløping i forbindelse med trening eller deltakelse i alpin-konkurranse. 95 prosent av de norske slalåmkjørerene kjørte med andre ord slalåm for "rekreasjonsformål".

De nordmenn som trente eller deltok i skikonkurranser var mer aktive enn de som gikk skiturer. De som trente på langrennski brukte gjennomsnittlig 16 dager til skitrening og konkurranser vinteren 1990/91, noe som tilsvarer trening og konkurranser 2 hverdager og en helgedag i ca 5 uker i løpet av vinteren. De som gikk turer var gjennomsnittlig 12 dager på skiturer, noe som

tilsvarer en skitur hver helg fra desember til og med mars. Disse skiturene var omtrent jevnt fordelt på skiturer i fjellet og skiturer i skog og mark, dvs med 6-7 dager i hver hovedtype av naturområde. Også de som kjørte slalåm eller hoppet på ski brukte gjennomsnittlig 6 dager i alt på disse aktivitetene (tabell 17).

Tabell 17: Antall utøvere av ulike skiaktiviteter i den voksne norske befolkning (16 år og over), og utøverdager vinteren 1990/91.

Ski-aktivitet	Prosent av befolkningen som deltok	Antall aktive utøvere det tilsvare	Antall utøverdager pr. aktiv utøver	Totalt antall utøverdager (millioener)	Antall pers. som svarte
Langrenns trening og deltaking i turrenn o.l.	10	340.000	16	5.5	101
Skiturer i fjellet	34	1.170.000	6	7.0	345
Skiturer i skog og mark	31	1.070.000	7	7.5	316
Bruk av langrenns-ski generelt	49	1.690.000	12	20.0	505
Slalåm/Telemark generelt	17	585.000	8	4.7	174
Skihopping	2	70.000	6	0.4	17
Bruk av ski generelt	52	1.790.000	14	25.1	1029

En del av de norske skiløperne er "**generalister på ski**" i den forstand at de utøver flere ulike former for skiaktiviteter, mens noen er "**spesialister**" på den måten at de bare utøvde en form for skiaktivitet vinteren 1990/91. Et hovedmønster ser ut til å være at jo mer krevende skiaktivitet en utøver hadde deltatt i jo mere ble de krevende skiaktivitetene kombinert med mindre krevende aktiviteter også.

Av de som hadde kjørt slalåm den vinteren var det derfor bare 6 prosent som kun hadde kjørt slalåm i 1990/91 og ikke deltatt i noen annen form for skiaktivitet. 94 prosent av slalomkjørerne hadde med andre ord også vært på turer på langrennski. En del av

disse slalåmkjøerne konsentrerte seg imidlertid i større grad om det å kjøre slalåm. 1/3 av dem var i hvertfall bare 1-3 dager på langrennski den vinteren. Dette betyr at for nesten halvparten av slalåmkjøerne er det å gå skiturer noe de i liten grad gjør, i hvertfall samme vinteren. Noe over halvparten av slalåmkjøerne kombinerer imidlertid slalåmkjøringen med flere skiturer også på langrennski.

70 prosent av turskiløperne hadde på den andre siden ikke kjørt slalåm en eneste dag i 1990/91. Halvparten av de turskiløperne som hadde vært på slalåmski hadde dessuten kun kjørt slalåm 1-3 dager den vinteren. Bare for 15 prosent av turskiløperne var det å kjøre slalåm noe de gjorde mer enn noen dager i løpet av vinteren. For det store flertallet av turskiutøvere er derfor slalåmtilbudene ikke noe vesentlig supplement. I hvertfall ikke for dem selv samme året, men det kan godt være viktig for andre i det sosiale fellesskap de eventuelt er på ski sammen med.

En del av turskiløperne var dessuten "spesialister" i den forstand at de kun hadde vært på ski i en form for naturområder. Bare vel 1/3 av turskiløperne var "generalist" på den måten at de både hadde gått skitur i fjellet og i skogsområder den vinteren. 34 prosent av turskiløperne hadde kun gått skiturer i fjellet, og 27 prosent hadde bare vært på skiturer i skog og mark.

5.4 SKISESONGEN STARTER FOR FULLT FØRST I FEBRUAR OG VARER TIL OG MED PÅSKEN.

At vinteren 1990/91 hadde kortere perioder med snø og skiføre enn normalt, kan ha påvirket nordmenns rekreasjonsadferd denne vinteren i forhold til hva den ville ha vært en "normal"-vintersesong. Volumtallene som er omtalt her er derfor ikke nødvendigvis representative for mer "normale" vintre.

Hvordan den kortere snøsesongen kan ha slått ut, er imidlertid mer usikkert både når det gjelder aktivitetsvolumet generelt og for de ulike skiformene.

Utslagene behøver ikke nødvendigvis å være så store for aktivitetsvolumet generelt, målt i antall nordmenn som har vært på ski og antall dager disse var på ski. En av årsakene er at de aller fleste nordmenn hadde skiføre på hjemstedet i hvertfall deler av vinteren. Kun 10 prosent av befolkningen oppga at det ikke hadde vært nok snø i det hele tatt der de bodde til å gå på ski den vinteren. **Andelen av befolkningen** som har hatt muligheter til å gå på ski en eller flere ganger, har derfor neppe gått vesentlig ned den vinteren i forhold til "normalt, med unntak av i Trøndelag hvor snøperioden var uvanlig kort vinteren 1990/91.

En annen årsak er at mange nordmenn ikke går på ski i den mørkeste delen av året, selv om snøen har kommet og det er blitt skiføre også på hjemstedet. Mange venter til **etter** den mørkeste og kaldeste perioden av vinteren, og avslutter skiaktiviteten sin i løpet av Påsken selv om det er skiføre også seinere. I denne lysere delen av vinteren som er mest aktuell for skigåing, var det også i 1990/91 skiføre i det meste av Norge. Både de

meteorologiske målingene og intervjuundersøkelsene viste at snøen i de fleste landsdelene kom fra slutten av desember/begynnelsen av januar, med unntak spesielt i Trøndelag. Og snøen ble liggende også den vinteren til etter Påske, fordi at Påsken kom tidlig i 1991 med det meste av Påskedagene i mars.

Den landsomfattende intervjuundersøkelsen viser at kun 5-10 prosent av dem som var på ski vinteren 1990/91 oppsøkte snøen for å gå på ski før de hadde fått skiføre på hjemstedet, selv når snøen og skiføret på hjemstedet kom først i begynnelsen av februar. Omlag 1/3 av skiløperne tok imidlertid den første skituren den måneden det ble skiføre på hjemstedet. Men mange som fikk snø og skiføre i god tid før jul ventet til vesentlig seinere. Og halvparten av skiløperne ventet med den første skituren til februar eller seinere selv om 83 prosent av dem hadde fått skiføre på hjemstedet før den tid. Det var dessuten i februar-mars at flertallet av skiutøverne den vinteren var aktive. Selv i Julemåneden desember hvor mange har fri fra arbeidsforpliktelser, var det "bare" 24 prosent av skiløperne som var på ski det året. 60-70 prosent av de norske skiløperne var ute på ski i februar og mars (tabell 18).

Tabell 18: Andelen av de norske skibrukerne som var på ski ulike måneder vinteren 1990/91. Prosent

Måned	Sept	Okt	Nov	Des	Jan	Feb	Mars	April
Andel av utøverne som hadde vært på ski	0	2	9	24	45	61	71	19

Den **aktive delen** av skisesongen i 1990/91 har derfor sannsynligvis ikke vært vesentlig kortere enn normalt for mange skiløpere selv om snøen kom noe seinere enn vanlig. Om den kortere snøsesongen har hatt betydning, har den sannsynligvis i noe mindre grad påvirket hvor mange nordmenn som var på ski, men mere at enkelte har redusert noe på hvor mange dager de har vært på ski i forhold til hva de ville ha gjort hvis skisesongen på hjemstedene hadde startet tidligere og vart noe lengre.

En slik nedgang i snøbaserte former for vinterrekreasjon kan ha ført til at befolkningen i noe større grad har deltatt i andre vinterrekreasjonsaktiviteter, ikke minst innendørs. Men den kortere perioden med snø kan dessuten ha ført til at noen av de mest motiverte skiløperne har flyttet mer av sin aktivitet til fjells, eller til noe mer høytliggende og ikke bolignære områder. Det kan i tilfelle bety at det er de skibrukerne som vanligvis er lite aktive som eventuelt har redusert sin aktivitet mest, mens de ivrigste skiløperne har oppsøkt skiføret tidlig der hvor snøen kom. Den landsomfattende intervjuundersøkelsen viser da også at de mest engasjerte, dvs de som var på treningstur på langrennsski eller deltok i turrenn o.l vinteren 1990/91, i

vesentlig større grad startet skiturene før nyttår enn andre skiutøvere. 3 ganger så mange av dem hadde startet skiturene allerede i november eller tidligere enn dem som gikk turer på ski i skog og mark eller i fjellet. Men selv blant dem som var på treningstur eller deltok i turrenn ol den vinteren, var det 1/3 som tidligst tok den første skituren i februar - mars.

1/3 av dem som var på skitur i fjellet ventet helt til mars med den første skituren den vinteren. Noe som sannsynligvis gjennspeiler at for en del nordmenn så er turer på ski noe de først tar når den lyseste og minst kalde delen av vinteren har begynt, eller i forbindelse med Påsken. Også 1/3 av slalåmutøverne begynte å ta skiene i bruk først ut i februar og mars. Skiløperne i Nord-Norge var av naturlige grunner spesielt aktive i mars og i april sammenlignet med skiløperne i andre landsdeler. Skiløperne nordpå begynte imidlertid ikke skisesongen noe tidligere relativt sett enn skiløperne i andre landsdeler, noe mørketiden nordpå kan være forklaringen på.

5.5 NORDMENNENS SKIAKTIVITET FOREGÅR I NORGE, MEN OFTE UTENOM HJEMSTEDENE

Det aller meste av den norske skiaktiviteten foregikk i Norge. Omtrent 90 prosent av utøverdagene var lagt til norske skiområder, enten det da var slalåm eller bruk av langrennski. Kun ca 10 prosent av aktiviteten målt i dager var i utlandet. 16 prosent av slalåmutøverne fortalte imidlertid at de hadde kjørt slalåm i utenlandet, mens 19 prosent av langrennskibrukerne hadde vært utenlands. Dette tilsvarer at ca 90 000 voksne nordmenn hadde vært på tur for å kjøre slalåm utenlands, mens vel 300 000 hadde vært på langrennskitur i utlandet.

Både for slalåm- og langrennsturene til utlandet gjelder at omlag 30 prosent av de som hadde vært utenlands på ski hadde vært i nabolandene Sverige og Finland, mens omlag 20 prosent hadde vært i Alpene. Og noe over halvparten var til andre områder, uten at det er angitt hvor. Dette betyr nok at en forholdsvis beskjeden del (ca 5 prosent) av de norske slalåmkjøerne drar til Norges naboland for å kjøre slalåm i løpet av en vinter. Og at omtrent like mange drar til Alpene.

Det å reise til utlandet for å kjøre slalåm var forøvrig mest utbredt i Trøndelag og Nord-Norge, hvor 1/3 del av utøverne hadde vært utenlands for å stå slalåm.

Den slalåmaktiviteten som foregår i Norge er for en stor del lagt utenom nordmenns hjemsteder. 65 prosent av utøverne oppga at alt eller omtrent alt (80-100 prosent) av deres slalåmaktivitet den siste vinteren hadde foregått utenom hjemstedet. Kun 19 prosent oppga at de hadde konsentrert det alt vesentligste av sin aktivitet til anlegg der de bodde.

Noe av forklaringen på at såvidt mye av slalåmkjøringen er lokalisert utenom hjemstedene, er selvsagt at gjennomsnittlig sett så bor nordmenn slik at de må kjøre ca 30 km til nærmeste alpinanlegg. Slalåmaktiviteten har derfor i viss grad form av å være dagsturer til anlegg ikke langt unna hjemstedet. En betydelig del har også form av å være overnattingsturer for å

kjøre slalåm i helgene eller i ferier, sannsynligvis til anlegg litt lengre unna. 35 prosent av slalåmutøverne oppga at de hadde omtrent alt (80-100 prosent) eller mer enn halvparten av sin aktivitet i forbindelse med helgeturer. Det var naturlig nok særlig slalåmkjørerne fra Sørlandet og Vestlandet som oppga at de hadde all sin aktivitet lagt til helgeturer. Nesten halvparten av slalåmutøverne i de landsdelen hadde 80-100 prosent i forbindelse med helgeturer. Og over 80 prosent av dem oppga at ikke noe hadde foregått på hjemstedet. Nesten like mange (28 prosent) hadde alt eller minst halvparten i forbindelse med ferieturer.

At hoveddelen av den norske slalåmaktiviteten er lagt til dagsturer og helgeturer er et vesentlig problem for de større alpinanleggene som ligger slik til at de ikke har en betydelig befolkningskonsentrasjon innenfor sitt nære omland. Disse anleggene som spesielt er lokalisert i innlandsfylkene østpå har derfor god trafikk i helgene, men har overkapasitet på hverdagene. Og hverdagene er i flertall med de driftsøkonomiske konsekvenser det har for slike anlegg, hvis de ikke har en betydelig ferietrafikk av slalåmkjørere som fyller opp perioden mellom helgene.

Og det er det nok ikke alle som har, for det norske ferieslalåmmarkedet er forholdsvis begrenset, selv om nesten halvparten (45 prosent) av slalåmutøverne i Norge oppga at de hadde kjørt slalåm i ferien, en eller flere dager. Det betyr at det norske ferieslalåmmarkedet ikke utgjorde mer enn ca 260 000 personer den vinteren som var 16 år eller eldre. Da er de som har vært på slalåmferie i utlandet inkludert. En stor del av dette markedet er imidlertid knyttet til bestemt anlegg hvor utøverne har tilgang til rimelig overnatting i form av egen hytte eller kan bo hos slekt og venner.

Den landsomfattende intervjuundersøkelsen kartla dessverre ikke i 1991 hvor stor andel av ferieslalåmkjørerne som overnattet på slike måter det året. Men en undersøkelsen fra 1985 viste at bare 1/3 av de norske ferieslalåmkjørerne bodde på kommersielle overnattingsformer under "slalåmferien" den gang (Teigland 1986). Andelen av det norske ferieslalåmmarkedet som er geografisk "ubunden", og som de større alpinanleggene lettest kan konkurrere om, kan derfor være relativt liten.

En betydelig andel av nordmenns **turer på langrennsski** er også lagt utenom hjemstedsområdene. Nesten halvparten (49 prosent) av de som hadde gått tur på langrennsski vinteren 1990/91 oppga at de ikke hadde gått noen skiturer på hjemstedet. Det tilsvarer at vel 800 000 norske skiløpere som var aktive den vinteren, ikke var på ski på sitt hjemsted, men først og fremst brukte områder som ligger noe lengre unna. 41 prosent oppga imidlertid at de i hvertfall hadde omtrent halvparten eller mer av sine skiturer på hjemstedet.

Like mange, dvs 40 prosent eller nesten 700 000 nordmenn, hadde alle eller nesten alle skiturene (80-100 prosent) på helgeturer eller ferieturer. Det var innbyggerne i Oslo og Akershus, samt de som bor på Sørlandet og Vestlandet som særlig har mye av skiturene knyttet til de lengre friperiodene og til ferieturer.

De som bor i Trøndelag, Nord-Norge og i innlandsfylkene legger i vesentlig større grad alle skiturene til hjemstedet. Selv blant de som bor i innlandsfylkene østpå, er det imidlertid over 40 prosent av skibrukerne som vinteren 1990/91 ikke hadde vært på skitur der de bor.

Antallet nordmenn som gikk turer på ski på ferietur utgjorde tilsammen ca 780 000 personer 16 år og eldre. De som gikk tur på langrennski på ferieturene var med andre ord omtrent 3 ganger flere enn de som kjørte slalåm på ferieturene. Hvor stor andel av disse ferieskiløperne som overnatter på private hyter og bor hos slekt og venner, vet vi dessverre ikke. Sannsynligvis er bare en mindre andel aktuelle for kommersielle overnattingstilbud i vinter- og Påskeferiene.

Halvparten (54 prosent) av de nordmenn som brukte langrennski den vinteren, var imidlertid ikke på ferietur og gikk på ski. Flertallet valgte derfor å gå skiturer i helgene og på turer på hjemstedet. Denne fordelingen mellom ferietur-skiløping og skiturer i helgene har ikke endret seg i fra 1974, hvor det samme spørsmålet ble stilt av statistisk Sentralbyrå i en landsomfattende intervjuundersøkelse (Teigland 1979).

Siden halvparten av den norske befolkning ikke var på ski i det hele tatt vinteren 1990/91, utgjør den halvparten av skiløperne som var på ski på hjemstedet omtrent 1/4 av hele befolkningen. "Bare" 25 prosent av den norske befolkning gikk med andre ord på ski i områder i nærheten av det faste bostedet den vinteren.

Kun halvparten av disse oppga at det meste av deres skiturer var lagt til områder som var nærmere enn 5 km i fra bostedet. De mer bolignære områdene var derfor de mest brukte områdene for mindre enn 25 prosent av skiutøverne. 1/4 av de som hadde gått på ski på hjemstedet oppga samtidig at de fleste av disse hjemstedsnære turene foregikk i områder minst 10 km unna bostedet. Det var særlig innbyggerne i Trøndelag og i Nord-Norge som når de gikk tur på hjemstedet, brukte områder minst 10 km unna bostedet. De som i størst grad brukte de helt bolignære områdene på hjemstedet (under 5 km fra bostedet), var innbyggerne i Oslo og Akershus. I Oslo og Akershus oppga dessuten hele 40 prosent av dem som hadde vært på skitur på hjemstedet, at de hadde startet nesten omtrent alle (75-100 prosent) av disse turene innen gangavstand fra boligen. Bare 20 prosent av innbyggerne i Trøndelag og Nord-Norge, som hadde vært på ski på hjemstedet, hadde startet så stor andel av disse skiturene uten å ha brukt transportmiddel før skituren begynte.

Halvparten av de nordmenn som gikk skiturer på hjemstedet startet omtrent alle (75-100 prosent) skiturene på hjemstedet med først å bruke et transportmiddel ut til skiområdene. Det var særlig i Trøndelag og Nord-norge at dette var vanlig. 68 prosent av skiutøverne i de landsdelene brukte nesten alltid bil eller annet transportmiddel først når de gikk på ski på hjemstedet. Klart færre, men fortsatt 40 prosent av innbyggerne i Oslo og Akershus var i samme situasjon.

5.6 I hjemsteds- og nabokommunene har skiløperne et mangfold av problemer

At såvidt mange velger å bruke eller må bruke transportmiddel før de kan starte skiturene på hjemstedet, er nok en vesentlig forklaring på at de mest utbredte problemene for skiløperne er knyttet til **transporten til tuområdene**. Nesten hver fjerde nordmann (22 prosent) som har hatt ski på beina, oppgir mangel på parkeringsplass på utfartsstedene som et problem de selv har opplevd. 13 prosent nevner dessuten at de har opplevd dårlig offentlig transporttilbudet som problematisk. Mangel på parkeringsplasser er spesielt nevnt som et problem blant skiløperne på Sørlandet og Vestlandet, noe som kan være naturlig siden en større andel av skiturene i de landsdelen er lagt utenom hjemstedene og foregår i form av helgeturer. Dårlig offentlig transporttilbud er nevnt like mye som et problem i alle landsdelene.

Inne i tuområdene er det også flere forhold som har vært opplevd som problem på skiturer i hjemkommunen og nabokommunene. Det mest utbredte problemet ser ut til å være ulike former for **adferdsproblemer**. Det problemet av denne typen som har vært opplevd av flest, er løse hunder i løypene. Men det problemet vel egentlig ikke hundene, men knyttet til eiernes manglende kontroll av hundene. 18 prosent av de nordmenn som har vært på ski, nevner dette som et selvopplevd problem. Løshundeproblemet ser ut til å være noe mer utbredt i Oslo, Akershus og resten av Østlandet enn i de øvrige landsdelene.

Forholdvis mange (10 prosent) nevner også at lite hensynsfulle skiløpere er noe de selv har opplevd som problematisk. Det er noe flere skiløpere bosatt på Sørlandet og Vestlandet som nevner dette enn i andre landsdeler, uvisst av hvilken grunn. Snøscootere i og ved løypene er imidlertid først og fremst et problem som oppleves i Nord-Norge. På landsbasis er dette problemet nevnt "kun" av 5 prosent.

Kapasitetsproblemer blir også påpekt av endel skiløpere i form av for mange folk i løypene. 9 prosent av skiløperne i Norge har opplevd det som et problem på skiturer i hjemkommunen eller nabokommunene. At det er for mange folk i løypene er naturlig nok et noe mindre utbredt problem i innlandsfylkene, og i Nord-Norge og Trøndelag enn rundt Oslo og på utfartsstedene på Vestlandet og Sørlandet.

Det er forholdvis få norske skiløpere som har opplevd **naturforholdene** i hjemkommunen eller nabokommunene som problematiske, hvis vi ser bort fra snø- og værproblemer generelt. Kun 1 prosent har opplevd rasfarlige områder som problematisk i sitt hjemområde. Da er for bratte løyper et problem som blir nevnt av flere (6 prosent). Spesielt kvinner og norsk ungdom i 15-24 års alderen nevner dette med bratte løyper som problematisk.

Det er imidlertid endel skiløpere som påpeker **naturinngrep** i hjemkommunen og nabokommunene som et selvopplevd problem. På landsbasis nevner nesten hver tiende skiløper stygge snauhogster som noe de har opplevd selv. Dette er et problem som klar oftere

blir nevnt som et problem av innbyggere i Oslo og Akershus enn ellers i landet. Unødvendig breie skitraseer er nok også et Oslo og Akershus problem, som blir nevnt av enkelte av innbyggerne der, men i liten grad ellers i landet.

Manglende tilrettelegging i forbindelse med skiløypene blir vesentlig oftere nevnt som et problem enn at skitraseene er for breie. Dårlig preparering av turløypene ble påpekt av 8 prosent av skiløperne på landsbasis, et problem som det er noe flere unge norske skiløpere (15-24 år) som er opptatt av enn andre aldersgrupper. For dårlig merking av turløypene blir nevnt av 6 prosent av skiløperne, noe som blir nevnt av skiløpere over hele landet. Det mest utbredte tilretteleggingsproblemet er imidlertid mangel på bevertningssteder. 12 prosent nevner dette på landsbasis (tabell 19).

Tabell 19: Voksne nordmenn etter om de selv har opplevd problemer på skiturer i sin hjemkommune eller nabokommunene, og etter landsdel for bosted. Prosent.

Type problem som skiløperne har opplevd selv	I alt	Oslo/Akershus	Resten av Østlandet	Sør/Vestlandet	Trøndelag/Nord-Norge
- For få parkeringsplasser på utfartssteder	22	16	16	30	24
- Løse hunder i løypene	18	21	20	16	16
- Dårlig offentlig transporttilbud	13	14	12	15	11
- Mangel på bevertningssteder	12	13	8	15	11
- Lite hensynsfulle skiløpere	10	9	8	16	4
-For mange folk i løypene	9	12	7	11	6
- Dårlig preparering av turløypene	8	7	9	9	6
- Stygge snauhogster	8	13	7	5	8
- Dårlig merking av turløypene	6	4	7	4	6
- For bratte løyper	6	9	5	7	5
- Snøscootert i/ved løypene	5	2	2	4	13
- For få løyper for skiskøyting	3	4	3	3	3
- Unødvendig breie skitraseer	1	3	0	0	0
- Rasfarlige områder	1	1	1	2	1

Den norske befolkningen opplever nok også til en viss grad at de har et informasjonsbehov når det gjelder løypetilbudet der de bor. 19 prosent eller vel 600 000 nordmenn ga i hvertfall uttrykk for at de savnet mer eller bedre informasjon om løypetilbudet der de bor, f.eks. i form av bedre kart, merking etc. Dette

informasjonsbehovet var fordelt i like stor grad over hele landet uansett kommunetype, men ble nevnt av klart flere studenter og hjemmeværende husmødre/fedre enn av andre befolkningsgrupper.

5.7 Bruken av de preparerte skiløypene er betydelig

Halvparten (51 prosent) av de nordmenn som hadde gått tur/treningstur på ski vinteren 1990/91, oppga at alle disse turene eller nesten alle (80-100 prosent) hadde foregått i preparerte løyper. Hver femte norske skiløper som var aktiv den vinteren oppga imidlertid at de i liten grad eller ikke i det hele tatt hadde brukt slike tilrettelagte tilbud.

Bruken av preparerte skiløyper viser seg å være noe skiløperne på Østlandet og Sørlandet benytter seg mest av. Nesten halvparten av skiløperne på Vestlandet hadde ikke brukt preparerte løyper den siste vinteren eller meget lite på sine turer. 1/3 del av skiløperne i Nord-Norge og i Trøndelag hadde også lagt det alt vesentligste eller alle skiturene sine til områder uten preparerte skiløyper, eller hadde valgt å legge dem utenom slike løyper (tabell 20).

Tabell 20: Nordmenn som var på skitur eller treningstur på langrennski vinteren 1990/91, etter hvor stor andel av turene som var i preparerte skiløyper, og etter landsdel. prosent.

Andel	Nord-Norge	Trønde-lag	Vest-land	Sør-land	Inn-lands-fylke	Øst-landet ellers	I alt
Alle turene, nesten alle (80-100%)	28	43	26	53	64	58	51
Mer enn halvparten (60-79%)	12	6	3	7	9	14	10
Omtrent halvparten (40-59%)	16	6	15	9	9	9	10
Mindre enn halvparten (10-39%)	12	13	8	7	4	8	8
Lite, ikke noe (0-9 %)	30	30	44	25	13	12	21
Vet ikke	2	2	5	-	1	-	1
I alt	100	100	100	100	100	100	100
Antall personer som svarte	50	47	62	57	151	150	517

Tabell 21: Nordmenn som gikk skiturer eller trente på langrennski vinteren 1990/91 etter andelen av skiturene som hadde vært i preparerte skiløyper, og etter avstand fra bostedet til nærmeste preparerte løype. Prosent

Andel av skiturene som hadde vært i preparerte skiløyper	Under 1 km	1-2 km	3-5 km	6-9 km	10-19 km	20 km og mer	I alt
Alle, nesten alle (80-100%)	60	57	52	33	35	44	51
Lite, ikke noe (0-9%)	13	15	23	27	35	31	21

Andelen av skiløperne som ikke har brukte preparerte løyper eller har brukte slike løyper lite i 1990/91, er klart større jo lengre avstand det er fra bostedet til nærmeste preparerte løype. Det ser ut til å være en svak avstandsterskel, hvor de som bor mer enn 5 km unna nærmeste preparerte løype i mindre grad legger alle sine skiturer til preparerte løyper. Mens rundt 60 prosent av de som bor under 3 km unna nærmeste tilbudet legger alle eller nesten alle sine turer i slike løyper.

Kort avstand fra bostedet til preparerte skiløyper er imidlertid ingen forutsetning for at folk skal bruke slike tilbud. Nesten halvparten av dem som bodde 20 km eller lengre fra nærmeste preparerte skiløype hadde likevel lagt alle eller nesten alle sine skiturer til slike løypetilbud den siste vinteren. Det antyder trolig at de nordmenn som går på ski i relativt stor grad bruker skiområder som ligger et stykke unna bostedet, og som har preparerte skiløyper. 1/3 av dem som bor såvidt langt unna slike tilbud la på den andre siden ikke noen av sine skiturer til slike tilbud.

Tilbud om preparerte løyper er nok derfor ikke den eneste faktoren som avgjør bruken av slike tilbud. Sterk eller svak interessen for å gå på ski, er sannsynligvis også vesentlig for bruken. 2/3 av de nordmennene som oppga at de hadde gått minst 200 km på ski vinteren 1990/91, hadde nemlig lagt alle sine skiturer til preparerte løyper den vinteren. Noen få (5-10 prosent) av dem som hadde gått så langt på ski tilsammen den vinteren oppga samtidig at de ikke hadde gått noe eller meget lite i preparerte løyper. Det var 6-7 ganger så vanlig blant dem som hadde gått meget kort (under 10 km) tilsammen den vinteren, at de ikke hadde brukt de preparerte løypene i det hele tatt (tabell 22).

Tabell 22: Nordmenn som gikk på skitur eller trente på langrennski vinteren 1990/91 etter andel av turene som var i preparerte skiløyper, og etter avstand til nærmeste preparerte skiløype. Prosent

Andel av skiturene som hadde vært i preparerte skiløyper	Under 10 km	10-49 km	50-99 km	100-199 km	200 km og mere	I alt
Alle, nesten alle (80-100%)	41	51	57	48	65	51
Lite, ikke noe (0-9%)	44	21	7	16	7	21

At såvidt mye av langrennsaktiviteten var lagt til preparerte skiløyper, henger ikke sammen med at skiteknikken som blir brukt av dagens skiutøvere nødvendigvis krever spesialpreparerte skiløyper. Det store flertallet (82 prosent) av turskiløperne nøyde seg nemlig stort sett med å bruke tradisjonell form for langrennsteknikk, i hvertfall den vinteren. Kun 13 prosent av de norske turskiløperne oppga at de hadde også drevet med skiskøyting, noe som forøvrig i stor grad var en ungdomsaktivitet for dem under 25 år.

De norske skiløperne som hadde vært på treningstur på langrennski vinteren 1990/91, viser seg heller ikke å være spesielt orientert mot mer moderne skiteknikk. Det store flertallet (78 prosent) av de som hadde vært på treningstur på langrennski den vinteren oppga i hvertfall at de stort sett hadde brukt tradisjonell form for langrennsteknikk. Kun 22 prosent av dem hadde også drevet med skiskøyting den vinteren.

5.8 ET MINDRETALL BRUKER LYSLØYPENE

3/4 av de nordmenn som var på skitur eller trente på langrennski foretok alle skiturene på dagtid. 21 prosent eller nesten 380 000 nordmenn tok seg imidlertid også en eller flere turer i lysløype etter at det var blitt mørkt. Noen få (3 prosent) av skiløperne oppga at de hadde hatt alle sine skiturer eller over halvparten av sine skiturer i lysløyper etter at dagslyset var blitt borte. Andelen av skiløperne som brukte lysløypetilbudet varierte relativt lite mellom landsdelene. Men omlag 10 prosent av skiløperne både i Nord-Norge, på Sørlandet og i innlandsfylkene oppga at de hadde gått omlag halvparten eller mere av sin skiturer i lysløyper den siste vinteren, mot 2-4 prosent på Vestlandet og i Trøndelag (tabell 23).

Tabell 23: Nordmenn som hadde vært på skitur eller treningstur på langrennski vinteren 1990/91, etter andel av turene som har vært i lysløyper, og etter landsdel for bosted. Prosent.

Andel	Nord-Norge	Trøndelag	Vestland	Sørland	Innlandsfylke	Østlandet ellers	I alt
Ikke noe (0%)	78	81	91	84	72	79	79
Lite (1-9 %)	4	13	5	4	11	9	9
Noe, men mindre enn halvparten (10-39%)	10	2	2	4	7	6	6
Omtrent halvparten (40-59%)	6	-	2	6	6	4	4
Mer enn halvparten (60-79%)	-	-	-	-	2	1	1
Alt, nesten alt (80-100%)	2	4	-	4	2	1	2
I alt	100	100	100	100	100	100	100

Det viser seg at bruken av lysløypene i relativt liten grad er knyttet til hvor langt skiløperne bor fra nærmeste lysløype. Det ser imidlertid ut til å være to mindre avstandsterskler, i den forstand at de som bor under 1 km fra nærmeste lysløype i noe større grad brukte lysløypetilbudet minst en gang vinteren 1990/91 enn skiløperne generelt. Samtidig som de som bodde 10 km og mere fra nærmeste lysløype klart var mindre brukere av slike tilbud enn norske skiløpere generelt. Men fortsatt var det slik at 2/3 av de norske skiløperne som hadde lysløype nærmere enn 1 km unna bostedet sitt, IKKE hadde tatt en skitur hverken der eller i andre lysløyper den siste vinteren. 90-100 prosent av dem som bodde lengre enn 10 km fra nærmeste lysløype hadde ikke vært på skitur i lysløype etter at det var blitt mørkt (tabell 24).

Tabell 24: Nordmenn som var på skitur eller trente på langrennsski vinteren 1990/91, etter om de hadde brukt lysløypetilbudet den vinteren og avstand fra bostedet til nærmeste lysløype. Prosent

Andel av skiturene som foregikk i lysløype	Under 1 km	1-2 km	3-5 km	6-9 km	10-19 km	20 km og mer	I alt
Ikke noen skiturer (0%)	67	80	83	84	100	87	79
Alle, nesten alle (80-100 %)	2	4	2	2	-	-	2

Bruken av lysløypene er nok derfor i mindre grad knyttet til tilgjengelighet rent geografisk til slike tilbud, men mer til andre forhold som påvirker nordmenns rekreasjonsvaner og adferd. Hvor stor **utøvernes interesse er for skiløping generelt** er trolig en viktig forklaring på om skiløpere bruker lysløypene eller ikke. Over halvparten (56 prosent) av de skiløperne som oppga at de hadde gått minst 200 km på ski den siste vinteren, hadde også gått turer i lysløype etter at det hadde blitt mørkt. Omtrent ingen (98 prosent) av dem som bare hadde gått noen korte turer tilsammen på ski den vinteren, hadde vært på ski i lysløyper den vinteren.

En annen viktig faktor er trolig den **arbeidssituasjonen** folk har, dvs i hvilken grad deres arbeide er organisert slik at de i mindre grad kan stå på ski på hverdager: Dette er imidlertid ikke kartlagt direkte i den landsomfattende undersøkelsen, men uvanlig mange som oppga at de kun var hjemme en kveld i uka oppga samtidig at omtrent alle deres skiturer sist vinter hadde vært i lysløype etter at det var mørkt. Mellomledere med administrativt ansvar for andre brukte også lysløypene klart mer enn vanlig, på samme måte som de yrkesaktive på heltid og skolelever/studenter. Flertallet (65-75 prosent) av skiløperne med slike yrkes eller arbeidsforpliktelser brukte imidlertid heller ikke lysløypetilbudet en eneste gang i løpet av vinteren 1990/91.

5.9 DE LITE KREVENDE SKITURENE DOMINERER

At den norske befolkningen ikke benytter seg av alle de mulighetene de har til å gå på ski, gjenspeiler sannsynligvis at den norske befolkning er interesert i å gå på ski, men at interessen har sine klare begrensninger.

Den begrensede interessen slå blant annet ut i at de fleste skiløperne i Norge ikke går så langt på ski tilsammen i løpet av en skisesong. 60 prosent av de nordmenn som gikk på turski/langrennsski vinteren 1990/91 gikk i hvertfall ikke over

50 km tilsammen den vinteren. Og 20 prosent gikk under 10 km sammenlagt i løpet av hele den skisesongen. Kun hver tiende skiløper gikk den vinteren mer enn 20 mil på ski i løpet av vintersesongen. Det å gå sammenlagt over 20 mil var forøvrig et storby-fenomen og mest utbredt i Oslo og Akershus, hvor skiløperne 3 ganger oftere gikk såvidt langt på ski sammenlignet med skiløperne bosatt utenom Østlandsområdet.

Det vanlige var da også at den enkelte skitur var kort distansemessig. Nesten 2/3 av skiløperne oppga at skiturene vanligvis var under 1 mil eller 10 km i lengde, mens gjennomsnittet var mellom 10 og 15 km. 20 prosent av dem som hadde vært på skitur sist vinter oppga faktisk at **den lengste skituren** de hadde vært på i løpet av hele vinteren var under 5 km. 10-15 prosent oppga på den andre siden at den lengste skituren vinteren 1990/91 hadde vært 30 km eller lengre.

De lengste skiturene som utøverne foretok vinteren 1990/91 varte rundt 4 timer, nesten uansett hvor mange kilometre de hadde gått på den turen. Først når den lengste skituren var 50 km eller lengre, økte den gjennomsnittlige varigheten fra 4-4 1/2 time til ca 6 1/2 time i gjennomsnitt. Skituren varte imidlertid også en god stund (2 timer i snitt) selv når skituren var meget kort, dvs under 5 km i distanse.

Når de lengste skiturene varte omtrent like lenge i tid enten distansen var 5-9 km eller 20-29 km, er nok årsaken at turen oftest ble tatt som en dagstur for opplevelsens skyld. Hvor formålet ikke nødvendigvis var å gå så langt og bruke kort tid, men å ha glede over natur, turfølge og pauser for å nyte medbrakt mat og drikke.

Det vanligste var at de lengste skiturene foregikk i hjemkommunene. 60 prosent av de lengste skiturene var imidlertid lagt utenom hjemkommunen, dels på dagsturer utenom hjemkommunen (14 prosent), på helgetur utenom hjemkommunen (16 prosent) eller ferietur (30 prosent). De som i størst grad la den lengste skituren til hjemkommunen var skiløperne fra Nord-Norge og innlandsfylkene. 40-50 prosent av skiløperne fra vestlandet og de kystnære delen av Østlandet, tok imidlertid den lengste skituren når de var på ferietur (tabell 25).

Tabell 25: Nordmenn som gikk skitur eller trent på langrennski vinteren 1990/91 etter hvor den lengste skituren foregikk, og etter landsdel for bosted. Prosent.

Lokali- sering av lengste skitur	Nord- Norge	Trønde lag	Vest- land	Sør- land	Inn- lands fylke	Øst- landet ellers	I alt
Hjem- kommune	64	49	24	30	57	24	40
På dagstur utenom hjem- kommune	14	19	17	26	12	10	14
På helgetur utenom hjemkommune	14	19	17	15	12	19	16
På ferietur utenom hjemkommune	8	13	41	30	20	47	30
I alt	100	100	100	100	100	100	100

De fleste skiløperne la sine lengste skiturene til fjells vinteren 1990/91. Det alt vesentligste av fjellturene på ski var imidlertid også kortere dagsturer med gjennomsnittlig varighet på 4- 4 1/2 time. Under 1 prosent av de lengste skiturene generelt varte mer enn 24 timer og hadde form av å være flerdagersturer på ski.

Andelen av de lengste skiturene som foregikk i fjellområder varierte naturlig nok landsdelene imellom. Det var skiløperne fra Vestlandet som i størst grad la den lengste skituren til fjells, og sørlendingene som i minst grad gjorde det (tabell 26).

Tabell 26: Nordmenn som hadde vært på skitur eller treningstur på langrennski vinteren 1990/91 etter om den lengste skituren hadde vært i fjellet eller skogsområdet, og etter landsdel for bosted. Prosent.

Natur- type	Nord- Norge	Trønde lag	Vest- landet	Sør- landet	Inn- lands- fylke	Øst- landet ellers	I alt
Fjellet	72	51	85	39	55	62	60
Skogs- områder	28	49	16	57	43	32	38
Annet	-	-	-	3	1	3	2
I alt	100	100	100	100	100	100	100

At nesten 2/3 av de lengste skiturene var lagt til fjells gjenspeiler selvsagt naturforholdene i de ulike landsdelene, dvs det at mange nordmenn har lett tilgang til fjellområder, samtidig som fjellet er det mest snørike området. Men den relativt stor andelen viser nok også at fjellopplevelsene er attraktive for mange nordmenn, så attraktive at de velger å reise til fjells i de lengre friperiodene for å gå på ski der.

De lengste skiturene i fjellet varte gjennomsnittlig 4 - 4 1/2 time mot vel 3 timer for turene i skogsområdenes del. Det alt vesentligste av nordmenns lengre skiturer er med andre ord **dagsturer** som både i skog og mark og i fjellet har utgangspunkt i den faste boligen, eller er dagsturer ut fra midlertidig bosted under helge- og ferieturer utenom hjemkommunen. 95 prosent av de lengste skiturene hadde derfor form av å være **rundturer på ski**. Kun 5 prosent hadde et annet avslutningssted enn startsted. Det var imidlertid en tendens til at de som hadde gått sin lengste skitur på dagstur utenom hjemkommunen, startet og avsluttet turen på ulike steder. Det kan gjenspeile at noen (10-15 prosent) av dem som tar seg lange skiturer reiser til et sted i nabokommunen og går på ski hjem.

De aller fleste av disse dagsturene på ski har begrenset varighet uansett landsdel og hvor de foregår. De varer imidlertid så lenge (4 timer) at det er rimelig å ha seg noe mat i løpet av turen. Hele 66 prosent av de nordmenn som var på skitur, hadde da også med seg medbrakt mat på de lengste skiturene sine. Kun 6 prosent oppga at de hadde kjøpt mat på disse lengste skiturene, mens 28 prosent sa at de ikke hadde spist på den lengste turen vinteren 1990/91.

De som ikke hadde spist på den lengste skituren sin, var på vesentlig kortere skiturer enn de andre, med varighet på vel 2 timer mot noe over 4 timer gjennomsnittlig sett. Behovet for å ha med mat på skiturene var imidlertid ikke bare knyttet til hvor lang tid selv skituren tok, men også hvor lenge folk var borte fra der de bodde. 75 prosent av dem som hadde lagt den lengste skituren til en dagstur utenom hjemkommunen hadde tatt mat med. "Bare" vel halvparten av de som hadde tatt den lengste skituren i hjemkommunen hadde tatt med seg niste. Flere hadde forøvrig niste med på de skiturene som var knyttet til helge- og ferieopphold, noe som naturlig henger sammen med at de lengre skiturene på helge- og ferieturer utenom hjemkommunen varte noe lengre i tid enn dagsturene i hjemmekommunen.

6. Interessen for mer krevende skiturer er stor, men skiferdighetene er begrensede

Selv om det meste av nordmenns skiturer har form av korte dagsturer, betyr ikke det at den norske befolkning ikke er interesert i å gå lengre skiturer. Skiløpernes begrensede egenaktiviteten i løpet av en vintersesongen viser kun at interessen ikke er slik at de går lengre skiturer hver vinter. Langt flere kan være interesert i å gå lengre turer på ski, uten at de av ulike grunner får deltatt hver vinter. Deres interesse har da en **latent form**, som ikke har slått ut i egenaktivitet den tidsperioden som er undersøkt. Denne latente interessen kan imidlertid slå ut egenaktivitet når og hvis ulike hindringer eller **barrierer** blir borte.

6.1 DEN LATENTE INTERESSEN FOR FLERDAGERS SKITURER I FJELLET ER STOR

Den latente interessen for lengre skiturer i form av flerdagersturer, ble kartlagt i den landsomfattende intervjuundersøkelsen. Den latente interessen for flerdagers skiturer var da knyttet til to ulike hovedgrupper av skiløpere. Den ene gruppen hadde prøvd flerdagers-skiturer før og har erfaring selv fra slike turer. Den andre gruppen har ikke egen erfaring fra tidligere, men er mer eller mindre interesert i å prøve lengre turer på ski.

Undersøkelsen viste at selv om utøverne av det å gå flerdagersturer var relativt få og utgjorde under 1 prosent av skiløperne vinteren 1990/91, så var det ganske mange nordmenn som hadde egen erfaring fra tidligere flerdagersturer på ski. Det var også mange uten erfaring fra flerdagersturer som uttrykte interesse for å gå flerdagersturer, **hvis de fikk være med erfarne folk**.

18 prosent eller ca 600 000 nordmenn oppga at de en eller flere ganger i løpet av sin skikarriere hadde vært med på flerdagerstur hvor de hadde overnattet på ulike typer av hytter. De aller fleste (16 av de 18 prosentene) av disse eller noe over en halv million personer over 15 år, oppga at de hadde vært med på en eller flere slike flerdagersturer i **fjellet**. Omlag 200 000 eller 6 prosent oppga samtidig at de hadde egen erfaring fra slike flerdagersturer i **skogsområder**.

Det var i spørsmålsformuleringen sagt at disse flerdagersturene på ski skulle være turer i **fritiden**, for om mulig å unngå at noen skulle regne med flerdagers skiturer under militære øvelser. Det ble imidlertid ikke sagt noe om at overnattingene skulle ha vært på bestemte typer av hytter. En må derfor regne med at disse flerdagersturene både har vært knyttet til familiehytter, til turistforeningshytter, til hytter eid av andre typer frivillige organisasjoner, til ulike typer av forvaltningshytter og til mer kommersielle hyttetilbud.

De aller fleste (82 prosent) nordmenn som hadde hatt ski på beina i 1991 eller tidligere i livet, hadde ikke i følge undersøkelsen egne erfaringer fra slike flerdagersturer på ski. Og halvparten

av de "uerfarne" eller nesten 1.4 millioner voksne nordmenn sa at de heller ikke var interessert i å være med på noen slike flerdagersturer, hverken i fjellet eller i skogsområder.

Nesten halvparten (42 prosent) av dem som ikke hadde prøvd flerdagersturer, uttrykte imidlertid interesse for å ta en slik flerdagerstur på ski, hvis de fikk være sammen med erfarne folk. Kun 13 prosent av dem uttrykte dog at de var **meget interessert** i å gå en slik skitur over flere dager. De fleste interesserte var mer forbeholdne og oppga at de var **noe interessert**. De 13 prosentene som sa de var meget interesserte utgjør imidlertid tilsammen ca 350 000 personer over 15 år.

Nesten 90 prosent av de 350 000 meget interesserte ville velge å ta en slik flerdagerstur i fjellet. Kun 10 prosent ville velge å gå flerdagerstur på ski i et skogsområde. De som hadde egen erfaring fra flerdagersturer på ski valgte også i 80-85 prosent av tilfellene fjellet som stedet for slike turer.

De fleste hadde ønske om forholdsvis korte dagsetapper på flerdagersturene. Flertallet (60 prosent) av de uerfarne, men meget interesserte, oppga at for dem var de mest aktuelle dagsetappene under 20 km. 16 prosent av dem oppga sågar at det mest aktuelle var under 10 km etappelengder. Kun 20 prosent anså det som mest aktuell å gå noe lengre enn 30 km's etapper.

Det store flertallet av de meget interesserte ville eventuelt velge å overnatte på turisthytter, fjellstuer eller enkle hytter med selvstøttmuligheter på slike flerdagersturer. Kun 5-10 prosent av dem stillte større standardkrav og oppga at de ville foretrekke å overnatte på hotell. Og bare 2 prosent oppga at de eventuelt ville velge å overnatte i telt/snøhule. De som hadde egen erfaring fra flerdagersturer på ski ga uttrykk for samme ønskemål om overnattingsform som de "uerfarne".

Den latente interessen for flerdagersturer på ski var jevnt fordelt blant innbyggerne i de ulike landsdelene. Det var imidlertid dobbelt så mange norske menn som hadde egen erfaring fra slike flerdagersturer på ski i fritiden enn norske kvinner. Til gjengjeld var det flere kvinner enn menn som var meget interessert i å være med på slike turer, men som ikke hadde egen erfaring allerede. Ikke minst blant norsk ungdom under 25 år var det mange som uttrykte interesse for å prøve slike lengre skiturer, hvis de fikk være med erfarne folk. 2/3 av de norske ungdommene mellom 15 og 24 år ga uttrykk for slik interesse. Men av disse var flertallet mer forbeholdne og sa at de ikke var meget, men noe interessert.

Det som kjennetegnet den delen av befolkningen som ikke uttrykte interesse for å prøve flerdagersturer på ski, var først og fremst at de selv anså seg som mindre dyktige skiløpere. Manglende ferdigheter på ski, i hvertfall i egne øyne, viser seg å være vesentlig forklaring på hvorfor mange ikke er så aktive skiutøvere generelt.

6.2 MANGE NORDMENN HAR BEGRENSEDE SKIFERDIGHETER

På et spørsmål om egen skiferdighet, svarte hver fjerde innbygger i Norge at for dem ville det være meget vanskelig å kjøre ned en bratt og litt svingete skiløype. Omtrent en tredjedel (38 prosent) av innbyggerne sa at det ville være litt vanskelig for dem å gjøre noe slikt. Og vel en tredjedel (38 prosent) oppga at det å kjøre ned en slik løype ikke ville være noe problem for dem.

Disse svarene gjenngir intervjuobjektene subjektive vurderinger av sine egne skiferdigheter. Noen kan nok ha vært mer kritiske til egne ferdigheter enn andre. Opplysningene bør nok derfor ikke tolkes som helt presise når det gjelder nordmenns evner til å stå på ski ned bratte og svingete løyper, men mange har nok trolig også et forholdsvis realistisk bilde av sine egne ferdigheter. 98 prosent av den norske befolkning har tross alt egne erfaringer fra det å stå på ski. Og naturforholdene i Norge er slik at de fleste ganske sikkert har måtte prøve sine ferdigheter også i bratte skiløyper.

Flertallet av de nordmenn som har hatt ski på beina, vurderer det derfor slik at deres skiferdigheter har sine begrensinger. Kun 38 prosent eller snaut 1.3 millioner voksne nordmenn ser på seg selv som dyktige skiløpere. Hver fjerde innbygger eller ca 800 000 personer over 15 år vurderer at det vil være meget vanskelig for dem å stå på ski ned krevende løyper.

Den landsomfattende intervjuundersøkelsen viser imidlertid at skiferdighetene målt på denne måten ikke bare har betydning for om folk kjører slalåm eller ikke, men i stor grad avgjør om de har ski på beina i løpet av vinteren eller ikke. Bare 19 prosent av de som mente at de ville ha store problemer på ski hadde nemlig vært på ski vinteren 1990/91, mens 76 prosent av de dyktige skiløperne hadde vært på ski den vinteren. Over halvparten (51 prosent) av de minst dyktige skiløperne hadde dessuten vært på ski for mer enn 5 år siden, mens bare 5 prosent av de mest dyktige hadde vært på ski for så lenge siden.

De nordmenn som har begrensede skiferdigheter var ikke bare i mindre grad på ski sist vinter eller tidligere, men utøvde sin skiaktivitet vinteren 1990/91 på andre måter enn de som ikke anså at de hadde ferdighetsproblemer. De som var minst dyktige deltok for det første som naturlig er, meget lite i de mest krevende formene for skiaktiviteter, som det å kjøre slalom og det å ta treningsturer på langrennski eller delta i turrenn ol.

Begrensede skiferdigheter når det gjelder det å kjøre ned vanskelig løyper, var imidlertid ingen avgjørende hindring når det gjelder det å være på skiturer i fjellet eller i skog og mark. De som selv opplevde klare ferdighets-begrensninger tok seg imidlertid klart færre skiturer i fjell og i skog og mark (tabell 27).

Tabell 27: Nordmenn som hadde vært på ski vinteren 1990/91 etter gjennomsnittlig antall dager utøved ulike skiaktiviteter og etter ferdigheter i det å stå på ski.

Ferdighetsnivå når det gjelder å stå ned vanskelig løype	Vært på trenings-tur på langrenn-ski eller gått turrenn	Vært på skitur i fjellet	Vært på skitur i skog og mark	Kjørt slalåm/Telemark
Ingen problemer	5.3	4.8	4.7	3.0
Litt vanskelig	0.8	3.5	3.9	1.3
Meget vanskelig	0.2	2.8	2.3	0.5
I alt	3.1	4.1	4.2	2.1

Skiferdighetene hadde begrenset også til en viss grad lengden på de skiturene folk tok. Nesten 80 prosent av de skiløperne som var minst dyktige gikk kortere enn 10 km på sin lengste skitur den siste vinteren, mens bare hver fjerde av de dyktige skiløperne gikk så kort tur på sin lengste skitur den vinteren. Varigheten på den lengste turen var imidlertid nesten den samme uansett dyktighetsnivå, med rundt 4 timer gjennomsnittlig uansett om en hadde problemer med å stå ned bratte og svingete løyper eller ikke.

De minst dyktige gikk dessuten langt kortere distanser samlet sett på ski vinteren 1990/91 enn de dyktige. 85 prosent av dem gikk under 5 mil tilsammen den skisesongen, mens 55 prosent av de dyktige gikk minst 5 mil samme vinteren. Å ikke være like dyktig til å kjøre ned bratte og svingede bakker forhindret imidlertid ikke de minst dyktige til også å gå langt på ski i løpet av vinteren. Nesten 10 prosent av de minst dyktige gikk 10 mil eller mere, noe "bare" 26 prosent av de meget dyktige skiløperne også gjorde. Å være dyktig skiløper er derfor en vesentlig ressurs, men de som har denne ressursen benytter seg ikke alltid av den like mye.

6.3 FERDIGHETENE MED KART OG KOMPASS ER OGSÅ BEGRENSEDE

Omlag en tredjedel av nordmenns turer på langrennski eller ca 7 millioner utøverdager var lagt til fjellområder vinteren 1990/91, dvs til områder som kan være forholdsvis krevende hvis værforholdene blir dårlige. Særlig krevende kan det være for dem som er på flerdays skiturer i fjellet. Egen erfaring fra å finne veien ved hjelp av kart og kompass, og å grave seg ned i snøen og overnatte der, er en klar fordel for både skiløperne på dagstur og flerdagerstur.

En betydelig del av dem som var på skiturer i fjellet vinteren 1990/91, hadde imidlertid ikke egne erfaringer med kart og kompass eller fra snøhule.

De som har vært på flerdagersturer på ski i fjellet, enten sist vinter eller tidligere, har heller ikke hatt ferdigheter i å finne fram i litt ukjent terreng eller vært med på å grave eller overnatte i snøhule. Over halvparten (55 prosent) av dem som hadde egen erfaring fra flerdagersskitur i fjellet oppga at de aldri hadde vært med på å grave snøhule. Og hver fjerde flerdagersskiløper (28 prosent) hadde ikke erfaringer med kart og kompass.

Kunnskapene på disse områdene var selvsagt klart mindre blant dem som aldri hadde vært på flerdagers skitur i fjellet. Blant nordmenn generelt var det derfor 76 prosent som ikke hadde prøvd å grave eller overnatte i snøhule. Og over halvparten (54 prosent) av befolkningen hadde ikke kjennskap til bruk av kart og kompass.

En skulle kanskje trodd at det var spesielt personer som ikke selv hadde slike ferdigheter som var interesert i å være med erfarne folk på flerdagersturer i fjellet på ski. Men det er ikke slik. De som ytret interesse for å prøve flerdagers skiturer i fjellet, uten å ha prøvd det tidligere, hadde i større grad slike ferdigheter enn befolkningen forøvrig. Den latente interessen var med andre ord størst blant dem som hadde tilgang til slike ferdigheter. Men selv blant dem som hadde egen erfaring fra snøhule var det en betydelig gruppe (40 prosent) som sa at de ikke var interesert i å være med på noen flerdagers skitur til fjells.

6.4 SKIFERDIGHETENE ØKER IMIDLERTID BLANT DE UNGE, OG KVINNENE

Å lære skiferdigheter er først og fremst noe den norske befolkning har gjort i førskole-alderen. 84 prosent oppga nemlig at de hadde lært å gå på ski før de var 7 år gamle. Hele 97 prosent hadde lært det før de var 15 år gamle. Bare 3 prosent hadde med andre ord skaffet seg ferdighetene i voksen alder.

De aller fleste (84 prosent) hadde lært dette på egen hånd eller av slekt og venner. Kun 16 prosent hadde noen gang gått på skiskole eller tatt kurs. 3/4 av dem som hadde tatt skiskole eller kurs hadde tatt undervisningen i oppveksten. Bare 4 prosent av hele befolkningen hadde tatt skikurs i voksen alder.

Å gå på skiskole eller kurs er et fenomen, som få (5 prosent) av de eldre innbyggerne i Norge (65 år og over) har vært med på. Skikurs ble nok først noe vanligere etter den siste verdenskrigen, men fortsatt er det slik at 80 prosent av alle etterkrigs-generasjonene har lært skiferdighetene sine uten å ha tatt kurs eller skiskole. Dette gjelder omtrent like mye kvinner som menn oppvokst i etterkrigstiden.

Det er forøvrig klare generasjons-forskjeller når det gjelder ferdigheter på ski. Andelen av den norske befolkning som ser på seg selv som mindre dyktige, øker vesentlig blant norske menn som er 55 år og eldre. Blant kvinnene er det et tilsvarende generasjonsskifte etter 35 års alderen, slik at det er en langt større andel middelaldrene og eldre kvinner som ser på seg selv

som lite dyktige skiløpere, enn blant de yngre kvinnene under 35 år.

Det ser derfor ut for at skiferdighetene i de norske befolkning har økt vesentlig i etterkrigstiden, men at kvinnes ferdigheter har kommet i vekst først ca 20 år seinere enn blant mennene. Og selv om det blant de yngre kvinnene har blitt vesentlig flere dyktige skiløpere, så er det fortsatt vesentlig flere yngre menn som oppgir at de er dyktige. 30-40 prosent av de yngre kvinnene (under 35 år) oppga imidlertid at de ikke ville ha problemer med å kjøre ned en bratt og svingete skiløype. 50 til 70 prosent av de yngre norske mennene mente det samme om sine skiferdigheter (tabell 28). Hvor mye av disse ferdighets-forskjellene mellom kjønnene som skyldes mannlig ubeskjedenhet og reelle forskjeller i ferdighetsnivå, er det imidlertid vanskeligere å si noe om. Det er imidlertid sannsynlig at en del av ferdighetsforskjellene mellom aldersgruppene henger sammen med fysiske endringer med alderen, og ikke bare de mer tekniske skiferdighetene.

Tabell 28: Andelen av befolkningen i ulike aldersgrupper som har gode og lite gode skiferdigheter og sammenlignet mellom kvinner og menn. Prosent

Skiferdig-heter: en bratt og noe svingete bakke gir:	15- 24 år	25- 34 år	35- 44 år	45- 54 år	55- 64 år	65- 74 år	75 år og eldre	I alt
Ikke noe problem								
- menn	68	64	58	53	46	17	25	53
- kvinner	33	39	27	13	11	5	4	24
Vil være meget vanskelig								
- menn	6	2	12	11	17	46	60	14
- kvinner	14	21	23	41	50	59	79	33

7. Endringer i nordmenns skiaktivitet i 1970- og 1980-årene

7.1. HAR SNØFORHOLDENE VINTEREN 1990/91 ENDRET VINTER-REKREASJONSMØNSTRET DEN VINTEREN ?

At snøforholdene i ulike deler av Norge ikke var "normale" i 1990/91, både i form av kortere periode med snø og noe mindre snømengder, kan ha endret vinterrekreasjonsmønstret den vinteren. Flere innbyggerne enn normalt kan ha latt være å gå på skiturer, bruke spark, ake og kjøre snøscoter, hvis snømengdene ikke har vært tilstrekkelige på deres hjemsted. Og i områder hvor snøsesongen har vært kortere enn normalt kan innbyggerne ha redusert sin aktivitet i form av å ha brukt færre dager enn normalt på slike aktiviteter som forutsetter snø.

Et sentralt spørsmål er eventuelt om de som har redusert sin aktivitet knyttet til snø og is på grunn av kort snøsesong, i større grad har brukt innendørs-rekreasjonsanlegg i stedet. Eller om de har drevet mer med "barmarks-aktiviteter" utendørs enn normalt, eller både gått over mer til innendørs- og barmarksaktiviteter.

Hvis det har foregått slike vridninger, eller substitusjonprosesser, burde det imidlertid være slik at de nordmenn som bodde i områder med lite snø eller kort snøsesong vinteren 1990/91, har vært mer aktive enn andre når det gjelder barmarks-aktiviteter og/eller å bruke innendørs rekreasjonstilbud den vintersesongen. Innbyggerne i områder hvor snøsesongen var lang, burde eventuelt også ha brukt færre dager enn andre nordmenn på barmarks-aktiviteter eller i innendørshaller og anlegg. Men den landsomfattende intervjuundersøkelsen viser at slik er adferdsmønstrene bare delvis.

Intervjuundersøkelsen viser riktig nok og som rimelig er, at **utøverne** i de landsdelene som har lang snøsesong bruker klart flere dager på snø-tilknyttede aktiviteter enn utøverne som bare hadde 1-2 måneder med snø på sine hjemsteder. De som for eksempel var på skitur i skog og mark og hadde 4-5 måneders snøsesong, brukte 3-5 ganger så mange dager til slike turer enn de som bare hadde snø en måned.

De skiutøverne som hadde lang snøsesong (4-5 måneder) på hjemstedet drev imidlertid **ikke noe mindre** med spaserturer eller løpeturer/joggeturer enn de som bare hadde snø en måned. Tendensen var heller at de med 5 måneders snøsesong gikk noe **flere** spaserturer og tok flere løpeturer enn normalt. De utøverne som bodde slik til at snømengdene var store, dvs over en meter på det meste, hadde imidlertid klart færre utøverdager når det gjelder å ta løpeturer eller joggeturer.

Det var heller ikke slik vinteren 1990/91 at de skiutøverne som hadde kort snøsesong på hjemstedet drev mere med innendørsaktiviteter enn de som hadde lang snøsesong. Brukerne av svømmehaller, innendørshaller for ballspill og gymnastikk og trimanlegg brukte disse anleggene omtrent like mye uansett hvor mange måneder snøsesongen varte den vinteren. Det er derfor neppe slike enkle sammenhenger at innendørs-, barmarks- og snø-

aktiviteter og tilbud erstatter hverandre for utøverne, avhengig av om det er snø eller ikke.

7.2 ENDRINGER I SKIAKTIVITETEN 1974 - 1991

Lengden på snøsesongen og snømengdene påvirket imidlertid hvor mange dager de skiinteresserte utøverne gikk på ski. Det innebærer at skal en studere eventuelle endringer i nordmenns skiaktivitet over tid, er det viktig å sammenligne år hvor snøsesongen har vært omtrent like lang i de ulike landsdelene. Det er ingen enkel oppgave når det bare er foretatt sammenlignbare undersøkelser noen få år tidligere. Den mest nærliggende undersøkelsen å sammenligne 1991-dataene med ble imidlertid foretatt i 1974, et år som også var preget av mindre snø enn normalt.

En slik sammenligning viser at nordmenns skiaktivitet volummessig og samlet sett neppe har endret seg mye i løpet av 1970- og 1980-årene. For vinteren 1973/1974 tilbrakte den voksne norske befolkning ca 26 millioner dager på ski, noe som var meget likt med aktivitetsnivået generelt også i 1990/91, nesten 20 år seinere.

At aktivitetsvolumet samlet sett ser ut til å ha vært stabilt, skjuler betydelige volumendringer for enkelte former for skiaktivitet. Når det gjelder den mest utbredte formen for skiaktivitet i Norge, dvs turer på langrennsski, kan aktivitetsnivået målt i samlet antall utøverdager ha gått ned ca 10-15 prosent. Nordmenns slalåmkjøring har samtidig økt vesentlig med opp mot ca 55 prosent, målt i antall utøverdager på årsbasis.

Interessen for å stå på ski har neppe blitt mindre utbredt i den norske befolkning i løpet av 1970- og 1980-årene. For antallet nordmenn som har stått på ski generelt har økt i løpet av disse årene, dels på grunn av en vekst i befolkningstallet og dels på grunn av at andelen av befolkningen som har kjørt slalom er femdoblet fra 1974 til 1991. Antall slalomkjørere har derved økt med ca en halv million personer i løpet av denne perioden, samtidig som det er blitt nesten 200 000 flere nordmenn som har gått på langrennsski.

Antall skidager pr utøver har på den andre siden gått ned. Denne nedgangen i antall skidager pr utøver har særlig vært sterk blant slalåmkjørerne, som var meget aktive og kjørte slalåm 30 dager gjennomsnittlig i 1974 mot 6 dager i 1991. Den sterke økningen i antall nordmenn som kjører slalåm har derfor ikke vært fulgt av en like sterk vekst i samlet antall dager på slalåmski, siden gjennomsnittlig antall utøverdager har gått ned fra omlag 4 uker i løpet av vintersesongen til 1 uke (tabell 29).

Tabell 29: Skiaktiviteten blant nordmenn 15-74 år i 1974 og 1991. NB! I denne tabellen er nordmenn over 74 år ikke med 1).

	Turer på ski	Slalåm/utfor	Skihopping
Andel av befolkningen som deltok			
1974	51	4	2
1991	52	20	2
Antall utøvere			
1974	1.440.000	110.000	60.000
1991	1.630.000	625.000	60.000
Gjennomsnittlig antall dager pr. utøver			
1974	16	30	-
1991	12	7	8
Samlet antall utøverdager			
1974	23	3	-
1991	20	4	0.5

1) Antall nordmenn 15-74 år var:

- 1974 : 2.815.000
- 1991 : 3.136.000

En sammenligning av aktivitetsnivået i 1974 og 1991 forteller lite om aktivitetsnivået ellers i 1970- og 1980 årene. SSB's ferieundersøkelser i 1970 og 1986 gir noen flere holdepunkter når det gjelder hvor stor andel av befolkningen som har deltatt i andre deler av 20 års perioden etter 1970.

Denne sammenligningen viser at interessen for skiturer samlet sett ser ut til å ha vært relativt stabil i hele perioden fra 1970 av, med omlag halvparten av befolkningen som aktive utøvere både i 1970- og 1980-årene.

Interessen for å kjøre slalåm derimot har vokst betydelig fra andre halvdel av 1970-årene av, med klar vekst også de siste 5 årene (tabell 30).

Tabell 30: Andel av befolkningen (15-74 år) som gikk skiturer og kjørte slalåm 1970, 1974, 1986 og 1991.

Aktivitet	1970	1974	1986	1991
Skiturer	59	51	50	52
Slalåm/ utfor	4	4	14	20

Den betydelige utbyggingen av alpinanlegg i Norge i 1970- og 1980-årene er derfor fulgt av en betydelig vekst breddemessig i nordmenns slalomaktivitet i form av langt flere utøvere. Den storstilte utbyggingen av lysløyper og satsingen på preparerte skiløyper derimot er ikke fulgt av noen tilsvarende vekst i langrennsaktiviteten volummessig, dvs i form av at større andeler av befolkningen har deltatt eller at deltakerne har vært mer aktive på ski i form av flere utøverdager.

Undersøkelsene i 1970 og 1991 viser dessuten at den betydelige økningen av preparerte skiløyper som sannsynligvis har skjedd, heller ikke har ført til at de norske skiløperne går lengre på ski, i hvertfall ikke i form av at de går lengre på sine lengste skiturer. Snarere tvertimot, for det er heller slik at de lengste skiturene har hatt en tendens til å bli noe kortere i løpet av disse 20 årene. Mens 38 prosent av skiløperne hadde gått 20 km eller mere i 1970, var det "bare" 29 prosent som oppga å ha gått såvidt langt på sin lengste skitur i 1991. En årsak er at andelen av skiløperne som oppga å ha gått de helt korte "langturene" har økt fra 1970 til 1991, dvs at det har blitt noe flere som har gått under 5 km på sin lengste skitur (en vekst fra 14 til 20 prosent).

7.3 VEKSTEN I SKIAKTIVITETEN HAR SAMMENHENG MED GENERASJONS- OG DEMOKRATISERINGSPROSESSER

At en noe større andel av skiløperne nå går kortere skiturer enn tidlig på 1970-tallet, skyldes neppe at det har blitt flere nybegynnere som går på ski enn tidligere i Norge, eller at nye befolkningsgrupper med svakere forutsetninger forøvrig har begynt å gå på ski. Forklaringen kan heller være at skiløperne i Norge er blitt noe eldre gjennomsnittlig sett, dels fordi en større andel av de eldre går på ski og dels fordi andelen som går skiturer blant de yngre har gått ned. Med det resultat at de skiløperne som har hatt størst tendens til å gå lange turer er redusert i antall. Samtidig har andelen økt av skiløperne som har gått noe kortere turer.

Denne endringsprosessen gjenspeiler imidlertid ikke bare "generasjonsendringer", men også en "demokratisering eller likestillingsprosess" generelt og ikke bare når det gjelder det å gå turer på ski. Demokratiseringsprosessen slår blant annet ut i en større grad av likestilling aldersgrupper og kjønnene i mellom. Ikke minst har andelen som deltar i ulike aktiviteter økt blant de yngre kvinnene, men også blant middelaldrene nordmenn generelt. Og det kan gi store utslag i 10-årene som kommer, både fordi aktivitetsinteresser som blir etablert i ungdomsårene ofte

preger rekreasjonsvanene også i eldre alder. Og fordi at det er antallet av middelaldrene som vil øke mest i den norske befolkning i årene framover

Slike generasjonsendringer har vært på gang både i 1970- og 1980-årene. En sammenligning av vinterrekreasjonsadferden blant voksne nordmenn (15-74 år) i 1970 og 1991, viser det. Den store veksten i slalåmaktiviteten har nemlig ikke bare sammenheng med at andelen som kjører slalåm blant de unge er tredoblet fra 1970 til 1991, men ikke minst at deltakerandelen blant de mer voksne ungdommene og de middelaldrene aldersgruppene mellom 25 og 55 år, er 8-10 tidoblet i løpet av denne 20-års perioden.

Når veksttakten i slalåm-utøvingen har vært spesielt stor blant noe eldre nordmenn, henger det trolig sammen med at endel av de som kjørte slalåm i 1970 mens de var unge (mellom 15 og 24 år) har tatt interessen med seg og fortsatt å være aktive også seinere. I tillegg har noen i løpet av 1970- og 80-årene begynt å kjøre slalåm i noe eldre alder, blant annet for å ha gleden ved å kjøre sammen med sine yngre familiemedlemmer. Hvor stor del av veksten i slalåm-aktiviteten blant de middelaldrene som skyldes **"ny-rekruttering"** av utøvere blant middelaldrene, vet vi ikke. Og vi vet heller ikke noe om hvor stort **"frafallet"** blant slalåmutøvere er, dvs hvor stor andel av dem som kjørte slalåm i sin ungdom som seinere helt eller midlertidig har sluttet å kjøre.

I den generasjonen som var under 25 år i 1970, var det imidlertid en like stor andel som var aktive slalåmkjørere i 1991 som 20-år tidligere. Nyrekrutteringen og frafallet i den generasjonen må i tilfellet ha oppveid hverandre. Den generasjonen som var 25-34 år gamle i 1970, hadde imidlertid tredoblet sin slalåmaktivitet når de var kommet opp i 45-54-årsalderen i 1991 (tabell 31). Noe som må bety at i den generasjonen har nyrekrutteringen i "moden alder" av utøvere minst ha vært tre ganger så stort som et eventuelt frafall av utøvere.

Tabell 31: Andel av befolkningen (15-74 år) som kjørte slalåm minst en gang siste vinter for ulike aldersgrupper. 1970 og 1991. Prosent.

År	15-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	65-74 år	I alt
1969/70	14	3	3	1	0	0	4
1990/91	41	25	13	10	2	1	17

Kilde: Teigland. 1975 og 1991-undersøkelsen.

Det meste av veksten i utøverandelen blant nordmenn mellom 25 og 44 år, har sannsynligvis sammenheng med en overføring av etablerte interesser mellom aldersgruppene etter hvert som de yngre generasjonene er blitt eldre. Et sentralt spørsmål blir derfor om en kan forvente enda større utøverandeler blant de yngste aldersgruppene. Hvis ikke vil den veksten som eventuelt

kommer i årene framover kunn ha sammenheng med generasjonsoverføring og/eller nyrekruttering blant middelaldrene av utøvere. I hvertfall på slutten av 1980-årene ser det ut til at det er en slik utvikling som har skjedd. For aktivitetsnivået blant de yngste har stagnert mellom 1985 og 1991, og veksten i den perioden har kommet blant de mer middelaldrene (tabell 32).

Tabell 32: Andel av befolkningen (15-74 år) som kjørte slalåm minst en gang siste vinter for ulike aldersgrupper. 1970, 1986 og 1991. Prosent.

År	15-24 år	25-44 år	45-64 år	65-74 år	I alt
1969/70	14	3	1	0	4
1984/85	41	14	3	0	14
1990/91	41	19	6	1	17

Kilder for 1969/70 og 1984/85-tallene: Teigland. 1975 og 1986.

Tidligere er det blitt hevdet at det kan være en øvre grense for hvor stor andel av de yngste aldersgruppene som kommer til å kjøre slalåm hvert år (Teigland. 1986). Og at denne grensen har sammenheng med at slalåmkjøring kan være en krevende aktivitet som ikke alle vil ha like store forutsetninger for å delta i. En større del også av de unge vil trolig mangle endel av de tekniske og kroppslige ferdighetene som er ønskelig. Et sentralt spørsmål er derfor hvor eventuelt en slik øvre grense ligger, og om dagens utøvernivå begynner å nærme seg denne.

Det er mulig at utøvernivået for det å gå turer på ski kan fortelle noe slike grenseverdier. For det første fordi det å gå skiturer på langrennski er en så tradisjonsrik form for skiløping at prosessene med å **introdusere** aktiviteten, dvs å spre aktiviteten fra de yngre til de eldre generasjonene høyst sannsynlig er over i den norske befolkningen. Å gå korte turer på langrennski er dessuten sannsynligvis også en noe mindre krevende form for skiløping enn slalåmkjøring, slik at utøverandelen blant de yngre innbyggerne når det gjelder det å kjøre slalåm trolig vil ligge noe under eller i hvertfall neppe mye over det å gå turer på ski.

De landsomfattende intervjuundersøkelsene bekrefter at det å gå turer på ski ikke er en vinterrekreasjonsform som de yngre aldersgruppene begynte med for 20 år siden og som så i 1970- og 1980-årene har blitt overført mellom generasjonene etter hvert som de aller yngste har blitt eldre. For turskiløpingens del har sannsynligvis generasjonsoverførings-prosessen startet langt tidligere.

En konsekvens er at i 1970- og 1980-årene er det relativt små endringer i utøverandelene mellom de ulike aldersgruppene. Hvis den betydelig økte slalåmaktiviteten i den norske befolkning har

hatt effekter på turskiløpingen, så har det eventuelt først og fremst slått ut i en viss nedgang blant de yngre befolkningsgruppene, og spesielt blant de aller yngste. Men selv blant de aller yngste i 15-24 års alderen er nedgangen i utøverandelene ikke på mer enn 15-20 prosent (tabell 33).

Tabell 33: Andelen av befolkningen som har vært på skitur siste vinter for ulike aldersgrupper. 1970 og 1991. Prosent.

År	15-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	65- 74 år	I alt
1970	74	65	68	48	30	13	52
1991	62	60	63	54	34	17	51

Denne nedgangen i turskiaktiviteten blant de yngste innbyggerne kan først og fremst ha slått ut i form av lavere bruk av markaområdene. For en lavere andel av de yngste oppgir å ha gått skiturer i skog og mark i 1991 enn 20 år tidligere. Mens 48 prosent av de yngre (15-24 år) hadde gått skiturer i skog og mark i 1970, var denne andelen sunket med ca 20-25 prosent fram til 1991. Men her er det også **tolkningsproblemer av spørsmålsformuleringene** som gjør at denne nedgangen antagelig har vært større enn disse tallene antyder. For i 1991-undersøkelsen ble det spurt om skiturer i skog og mark og fjellet **generelt**, mens det i 1970-undersøkelsen ble spurt om **lengre skiturer (dagsturer)**. Når undersøkelsene derfor viser at flere unge relativt sett gikk lengre skiturer i marka i 1970 enn 1991-ungdommene gikk både av kortere og lengre turer i markaområdene, så kan nedgangen i utøverandelen ha vært større enn tallene her tyder på.

Når dagens norske ungdommer ser ut til å ha gått noe mindre på ski i marka-områdene så skyldes det neppe at dagens ungdommer istedet har overført sin skituraktivitet til fjellet i stedet. For det har sannsynligvis bare vært mindre forandringer i hvor stor andel av de unge som hadde gått på ski i fjellet i løpet av denne perioden. Å gå skiturer i fjellet er nok heller blitt mere vanlig i løpet av de siste 20 årene blant nordmenn flest. For utøverandelene for denne form for skiturer har økt mere blant middelaldrene nordmenn i løpet av de siste årene, enn for skiturene i skog og mark sin del (tabell 34).

Tabell 34: Andel av befolkningen som gikk skiturer i fjellet og skog og mark for ulike aldersgrupper. 1970 og 1991. Prosent.

Aktivitet/År	15- 24 år	25- 34 år	35- 44 år	45- 54 år	55-64 år	65- 74 år
Skiturer i fjellet -1970 (lengre tur)	46	36	35	24	13	3
-1991 (generelt)	44	40	45	39	22	10
Skiturer i skog og mark -1970 (lengre tur)	48	34	38	28	14	3
-1991 (generelt)	37	37	43	34	21	11

Den økte skiaktiviteten i fjellet har sannsynligvis også sammenheng med at flere nordmenn nå tar seg vinterferie enn på 1970-tallet (Teigland.1990), og kan dessuten være knyttet til forbedringer av skitilbudene i fjellområdene i form av løypepreparering og merking. I den grad løypeprepareringen i marka-områdene har hatt effekter for utøvingen av det å gå skiturer, så må effektene ha vært relativt beskjedne; i hvertfall volummessig om ikke kvalitetsmessig. Hvis effektene da ikke har vært å begrense en nedgang i utøverandelene blant de yngste, opprettholde aktivitetsnivået når det gjelder skiturene blant de noe eldre norske innbyggerne, og øke muligheten noe for de eldste.

7.4 BRUKEN AV INNENDØRSANLEGGENE HAR ØKT STERKT

Den store utbyggingen av innendørsanleggene må være hovedforklaringen på at det i 1970- og 1980-årene har vært en sterkt aktivitetsøkning når det gjelder innendørsaktiviteter. Denne utbyggingen ser imidlertid ikke bare ut til å ha spredd mulighetene til flere grupper i befolkningen slik at antall brukere av svømmehallene har økt med ca 500 000 personer og innendørshallene forøvrig med 3-400 000. Særlig har det blitt en sterk økning av utøverne av innendørs ballspill, som relativt sett har økt med 150 prosent på disse 20 årene, målt i antall utøvere. Antall brukere av innendørs svømmehallene har dessuten økt med 100 prosent.

Denne betydelige tilveksten i antall utøvere er en naturlig følge av den store utbyggingen av anlegg som har foregått med vel 1200 nye innendørsanlegg tilsammen, hvorav vel 550 nye svømmehaller og over 600 nye innendørsanlegg for ballspill. At veksten spesielt har vært sterkt i bruken av ballspillsanleggene i 1970- og 1980-årene er også naturlig, for tilgangten på slike anlegg har økt med ca 90 prosent i løpet av denne 20-årsperioden. Mens antall svømmehaller har økt med ca 70 prosent.

Den store utbyggingen har imidlertid slått ut forskjellig mellom disse innendørs aktivitetsformene i samlet bruksvolum. De som brukte svømmehallene brukte disse anleggene gjennomsnittlig sett endel mindre i 1991 enn i 1970, mens de som brukte innendørshallene og anleggene til ballspill, gymnastikk

og trimaktiviteter har økt sine bruksdager vesentlig. Resultatet er derfor at mens nordmenns samlede bruk av innendørs svømmehaller "bare" økte med 30 prosent i løpet av 1970- og 1980-årene, økte det totale omfanget av innendørs ballspill-aktivitet til det 5 dobbelte og gymnastikk og trimaktiviteten innendørs med 160 prosent (tabell 35).

Økningene i samlet aktivitetsomfang kan forøvrig være større enn disse tallene antyder. For undersøkelsen i 1991 kartla kun bruken av innendørsanleggene i vintersesongen, dvs i september-april. Undersøkelsen i 1970 derimot kartla aktivitetene de siste 12 månedene. Bruken av innendørsanleggene i sommerhalvåret er derved ikke med i 1991-tallene. I den grad disse anleggene blir mye brukt utenom høst og vintersesongen, er derfor 1991-tallene noe for lave. Med for lave veksttall som følge.

Tabell 35: Utøvelsen av innendørs-aktiviteter blant nordmenn 15-74 år i 1970 og 1991. NB! Se 1) for endringer i undersøkelsesopplegg.

	Brukt offentlig svømmehall	Spilt ballspill innendørs	Deltatt i gymnastikk, trimopplegg innendørs
Andel av befolkningen som deltok			
1970	19	10	19
1991	32	21	26
Antall utøvere			
1970	520.000	270.000	520.000
1991	1.000.000	660.000	815.000
Gjennomsnittlig antall dager pr. utøver			
1970	19	10	19
1991	13	27	32
Samlet antall utøverdager (millioner)			
1970	10	3	10
1991	13	18	26

1) Undersøkelsen i 1970 kartla aktiviteten foregående 12 måneder. Undersøkelsen i 1991 kartla siste vintersesong, dvs de siste 8 måneder.

Innbyggertallet har økt ca 15 prosent i denne perioden:

Antall nordmenn 15-74 år var:

- 1970 : 2.730.000
- 1974 : 2.815.000
- 1991 : 3.136.000

Når innendørs ballspillaktiviteten har økt vesentlig mere i 1970- og 1980-årene enn de andre innendørsaktivitetene som ble kartlagt, skyldes det en betydelig økt interesse i **alle de yngre aldersgruppene**. Ikke minst har interessen for ballspill innendørs økt blant de aller yngste innbyggerne, som har økt sin utøverandel fra at knapt 40 prosent deltok i 1970 til at 65 prosent deltok i 1991. Noen tilsvarende vekst i norske ungdommers bruk av svømmehaller og gymnastikk/ trimanlegg har ikke foregått. Derimot har det vært en klar økning i interessen for å bruke slike tilbud blant de eldre befolkningsgruppene i denne 20-årsperioden. Ikke minst har de eldre økt sin bruk av svømmehallene relativt sett (tabell 36).

Når norsk ungdom ikke i større grad har økt sitt bruk av svømmehaller og innendørs gym/trimanlegg i i 1970- og 1980-årene, skyldes nok det at disse ungdomsgruppene har hatt tilgang til slike aktivitetsmuligheter i stor grad også tidligere, ikke minst via skoleverket.

Den betydelige veksten i bruken av svømmehaller og innendørsanlegg forøvrig har nok dessuten sammenheng med generasjonsoverføring både av interesser og ferdigheter. Når veksten i antall nordmenn som har brukt innendørs svømmehall har blitt større enn veksten i antall brukere av andre innendørsanlegg, skyldes det ikke at det har vært noen større utbygging relativt sett av svømmehaller. For det har det ikke vært, som påvist i kapittel 2.

En viktig årsak er nok heller den at svømmehallutbyggingen i Norge startet tidligere og har vært knyttet til svømmeundervisning i skoleverket. Og denne svømmeundervisningen som har pågått i lang tid har medført en betydelig økning av og spredning av svømmeferdigheter ikke minst blant de unge (Teigland. 1979). Og etter hvert som de yngre generasjonene har blitt eldre i løpet av 1970- og 1980-årene, har det slått ut i at langt flere nordmenn har tatt svømmehallene i bruk.

I hvilken grad tilsvarende prosesser vil øke aktivitetsnivået i årene framover også for innendørs-aktivitetene, gjennstår å se.

Tabell 36: Andelen av befolkningen som deltok i innendørs-aktiviteter i 1970 og 1991. Prosent.

Aktivitet	15-24 år	25-34 år	35-44 år	45-54 år	55-64 år	65-74 år
Brukt offentlig svømmehall						
- 1970	46	21	19	10	7	3
- 1991	47	40	34	24	15	15
Spilt ballspill innendørs						
- 1970	38	9	4	3	0	0
- 1991	65	24	16	7	2	0
Deltatt i gymnastikk, trimopplegg innendørs						
- 1970	49	26	14	9	6	5
- 1991	57	28	23	24	7	7

8. Utviklingsmulighetene framover

En rekke forhold vil påvirke utviklingen av nordmenns vinterrekreasjonsvaner i årene framover. Dels vil dette være forhold knyttet til utviklingen av tilbudene og dels til befolkningens interesse for og muligheter forøvrig.

Kunnskapene om hvordan utviklingen kan bli både for tilbudenes og etterspørselens del er, er begrenset. Det er for eksempel vanskelig å si noe sikkert om hvordan Norges nasjonaløkonomi vil utvikle seg, og hvordan økonomien vil kunne påvirke både finansieringsmulighetene av nye vinterrekreasjonsanlegg, kommunenes muligheter til å opprettholde og drive tilbudene og forbrukernes økonomiske evne til å bruke tilbudene.

Enkelte viktige utviklingstrekk kan vi imidlertid tenke oss til, i hvertfall ana retningen av og volummessige rammer for. For prinsipielt sett er det tre viktige tall-størrelser eller faktorer som bestemmer volumet av vinterrekreasjons-aktivitetene for den norske befolkning også i årene framover. Og det er utviklingen når det gjelder:

- antall innbyggere i befolkningen og i ulike aldersgrupper
- andelen av befolkningen som deltar i de ulike aktivitetene
- og hvor mye tid (eller antall dager) som blir brukt til den enkelte aktivitet.

Øker størrelsen på en av disse faktorene - mens de andre er konstante - vil vinterrekreasjons-etterspørselen øke. Og omvent hvis størrelsen på en av faktorene går ned.

Hvis for eksempel slalåm-aktiviteten blant nordmenn ikke øker, men antall av norske ungdommer går ned, er det sannsynlig at slalåmetterspørselen i den norske befolkning samlet sett kan gå noe ned etterhvert som ungdomskullene blir redusert i antall utover i 1990-årene. Og hvis den sterke veksten i ballspillinteressen blant de unge forplanter seg til eldre generasjoner etter hvert som de yngre blir eldre, kan bruken av slike innendørsanlegg øke vesentlig.

Denne enkle forklaringsmodellen kan nyttes til å vurdere mulige endringer i vinterrekreasjonsvanene de nærmeste årene. Her vil denne måten å tenke på bli brukt til å påpeke noen få viktige momenter om utviklingen for de ulike hovedgruppene av aktiviteter. En av forutsetningene for denne enkle måten å tenke på er da at det ikke er eller i liten grad vil foregå vridninger mellom ulike hovedgrupper av aktiviteter, på den måten at vekst i en form for vinterrekreasjon reduserer volumet av utøvelsen av de andre aktivitetene. Foreløpig tyder analysen av resultatene fra 1991-undersøkelsen og tidligere undersøkelser at dette er en rimelig forutsetning.

8.1 BEFOLKNINGSUTVIKLINGEN TILSIER REDUSERT BRUK AV SLALÅM- OG INNENDØRSANLEGG, OG VEKST NÅR DET GJELDER SPASERTURER OG SKITURER

La oss for det første tenke oss at antall nordmenn i alderen 15-74 år vil øke med 100 000 personer fra 1990 til år 2000, en økning på ca 3 prosent som er i samsvar med Statistisk Sentralbyrås befolkningsframskriving (Statistisk Årbok.1990) Hvis disse nye innbyggerne utøver like mye av de ulike vinterrekreasjonsaktivitetene som Norges befolkning gjorde vinteren 1990/91, så vil disse 100 000 personene øke antall nordmenn som går spaserturer fram til år 2000 med ca 80 000, antall skiløpere med 50 000, antall slalåmkjørere med 15-20 000 og rundt 20-30 000 flere brukere av de ulike hovedformene for innendørs rekreasjonstilbud. Det betyr en vekst per år på ca 2-8000 nye utøvere eller under 1/2 prosent årlig for den enkelte hovedaktivitet.

Denne veksttaket er imidlertid noe høyere enn det realistisk for de ungdomspregede vinterrekreasjonsaktiviteters del. For befolkningsframskrivningen viser at antall nordmenn mellom 15 og 24 år vil gå ned med ca 100 000, en nedgang på ca 15 prosent for de aldersgruppene som er spesielt aktive når det gjelder slalåm, ballspill innendørs og innendørs gymnastikk og trim. Denne nedgangen i antall unge nordmenn vil isolert sett redusere antall utøvere av disse aktivitetsformene med ca 40-60 000 personer, dvs flere enn veksten i befolkningstallet skulle tilsi. Med andre ord vil nedgangen i 1990-årene i ungdomskullenes størrelse mer enn oppveie veksten som skyldes 100 000 flere norske innbyggere for disse ungdomsorienterte aktivitetsformer. Skal det bli vekst i utøvelsen av disse aktivitetsformene må i tilfelle veksten ha sammenheng med andre endringer, for eksempel på grunn av økt interesse blant de mer middelaldrene innbyggerne eller på grunn av økt aktivitet per utøver. Noe generasjonsoverføringsprosesser, interessevridninger og mer tilpassede tilbud eventuelt kan bidra til.

For andre aktivitetsformer som i mindre grad er ungdomspregede, men noe "alle" aldersgrupper deltar i, kan vekstrater på 2-8000 nye utøvere pr år være minimumstall. For samtidig som antall ungdommer blir redusert i løpet av 1990 årene så vil antall middelaldrene øke vesentlig. Særlig gjelder dette antall nordmenn i 40 til 60 års alderen, som øker med noe over 200 000 de nærmeste 10-årene. Denne veksten vil gi små utslag i form av nye utøvere av det å stå slalåm og drive innendørs ballspill mm, for knapt 5-10 prosent av disse aldersgruppene utøver slike aktivitetsformer - hvis 1991 adferden ikke endrer seg.

Tilveksten av 200 000 nye middelaldrene nordmenn vil derimot kunne øke antall nordmenn som går spaserturer vinterstid med ca 150 000 flere utøvere, fordi dette er en aktivitetsform alle aldersgrupper utøver omtrent i like stor grad. Antall nordmenn som går skiturer både i skog og mark og i fjellet kan dessuten øke med ca 100 000. Siden ungdomskullene samtidig går ned med ca 100 000 personer, noe som reduserer ungdomskullenes aktivitet med ca 50 000 personer grovt regnet, vil "netto-effekten" av disse to endringene være en vekst i antall nordmenn som går spaserturer på ca 100 000 personer og av skiløpere på ca 50 000. Dette er tilveksttall som tilsier ca 5-10 000 flere utøvere pr år i 1990-årene, eller vekstrater på 1-4 prosent pr år avhengig av hvor

utbredt deltakingen allerede er i aktivitetene.

Disse regneeksemplene forutsetter at befolkningens adferd er stabil som i vintersesongen 1990/91. Et spørsmålet er om det er rimelig å tenke seg det.

8.2 KAN VEKSTEN OG UTØVERANDELENE ØKE BETYDELIG?

En del av veksten i utøvingen av slalåm og innendørsaktiviteten har sammenheng med en vesentlig vekst i antall unge og middelaldrene utøvere, slik at utøverandelene har økt betydelig. Dels skyldes nok dette den betydelige utbyggingen av anlegg som har gitt tilbud til flere innbyggere i de ulike landsdelene, og dels en overføring av interesse for å delta mellom generasjonene.

I hvilken grad andelen av utøvere vil fortsette å øke i 1990-årene, som den har gjort i 1970- og 1980-årene, er sannsynligvis avhengig av hvilken nivå utøvingen har kommet opp på. For trolig er det en øvre grense for hvilke vekstmuligheter en står overfor, dvs hvilke utøverandeler en kan komme opp på. Det vil for eksempel alltid være noen som ikke kan eller er interesert i å delta i en aktivitet. Det gjelder ikke minst noe mer krevende aktiviteter som det å kjøre slalåm, eller aktiviteter som krever organisert virksomhet i form av lagspill eller trimtilbud. Et vesentlig spørsmål er derfor hvor disse grensene mest sannsynlig vil ligge, og om vi i Norge har nådd opp til eller begynner å nærme oss dem.

En måte å vurdere eventuelle vekstmuligheter ville være å foreta internasjonale sammenligninger med andre land som ligger foran oss i utviklingen, for å se om utøvingen der eventuelt ligger på et høyere nivå. I tilfelle kunne det være en indikator på hvor høyt utøverandelen i hvertfall kunne komme. Slike sammenligningsmuligheter er imidlertid mangelvare foreløpig, med unntak for slalåmaktivitetens del hvor tidligere sammenligninger viser at det norske aktivitetsnivået har vært ikke langt fra svenskt nivå (Teigland.1986). De analysene som har hevdet at vi i Norge ligger 7-8 år etter Sverige på dette området, og derfor kan vente en betydelig vekst her hjemme i slalåmaktiviteten, overdriver derfor vekstmulighetene betydelig. I hvertfall hvis det ikke er andre vekstforklaringer å bygge på.

En annen mulig måte å tenke på er å forutsette at vekstratene vil fortsette å øke i 1990-årene som de har gjort i 1970- og 1980-årene. Det betyr i tilfelle at andelen av de norske ungdomskullene som skal utøve innendørs ballspill skal komme opp i nærmere 80 prosent i løpet av 1990-årene. Og at andelen blant de unge som kjører slalåm vil bli vesentlig større enn andelen som går lengre turer på ski i skog og mark eller i fjellet.

Om dette er realistisk er det vanskelig å si noe sikkert om. For vi mangler vesentlige kunnskaper når det gjelder hvor mange som begynner å utøve de ulike aktivitetene, og hvor mange som faller fra i de ulike aldersgruppene. Samt hvilke endringer som er på gang i rekrutterings- og frafallsprosentene.

Det virker imidlertid mindre sannsynlig at veksten i antall unge utøvere av slalåm og innendørs-aktiviteter vil fortsette som tidligere år, ikke minst fordi aktivitetsnivået nå allerede er høyt.

Hvis det er riktig at aktivitetsnivået blant de unge nå er på vei mot et toppnivå og stabilisering, noe stagnasjonen i ungdommens slalåmaktivitet mellom 1985 og 1991 kan tyde på, kan det bety at veksten i 1990-årene i vinterrekreasjonsaktivitetene først og fremst er knyttet til de middelaldrenes aktivitetsformer. Spesielt mot de noe eldre middelaldrene, siden vel 150 000 av de 200 000 flere norske middelaldrene vil være mellom 50 og 60 år gamle. Dette er aldersgrupper som ofte er vel etablerte økonomisk, og som har nådd den alder at barna har begynt å etablere seg selv og forlate "redet". Med de muligheter det gir for å reise på vinterrekreasjonsturer, også ut av landet.

8.3 VIL NORDMENNENS VINTERREKREASJONSAKTIVITET RETTE SEG MOT NORSKE TILBUD?

En av de store endringene i nordmenns rekreasjonsvaner **sommerstid** i 1980-årene, har vært at uttaket i form av feriereiser stagnerte samtidig som andelen av feriereisene som gikk til utlandet økte sterkt (Teigland. 1991). Med den effekt at den norske bruken av mange av hjemlandets rekreasjonstilbud **sommerstid** stagnerte og delvis gikk vesentlig ned.

1991-undersøkelsen viste at det alt vesentligste av nordmenns utøvelse av de typiske vinteraktivitetene, dvs skiløpingen, var lagt til norske tilbud. Undersøkelsen kartla imidlertid av ressursgrunner ikke de norske ferie- og rekreasjonsreisene til **sydligere strøk vinterstid**. Charterstatistikken fra Luftfartsverket viser en vesentlig nedgang i slike reiser til syden fra Norge i løpet av vinteren 1990/91, ikke minst på grunn av Gulf-krigen. I den viktigste skiperioden fra januar til og med april 1991 reiste derfor nesten 55 000 færre nordmenn på slike reiser, en nedgang på rundt 50 prosent. Om denne nedgangen har ført til en økning i samme periode av nordmenns ferie- og helgereiser til norske vinterrekreasjons-tilbud, vet vi ikke.

I den grad antallet av sydenreiser øker igjen i årene framover, og dette går på bekostning av bruken av norske vinterrekreasjonstilbud ikke minst i fjellområdene, kan det bety en stagnasjon eller reduksjon av bruken av norske tilbud utenom bostedsområdene. Forutsatt at alt annet da forblir stabilt som før.

Den store veksten i antall middelaldrene nordmenn tilsier imidlertid at det er mindre rimelig å forutsette stabile geografiske bruksmønstre i vinterrekreasjonsmønstret framover. Foreløpige resultater fra sammenligninger av de siste norske ferieundersøkelsene fra 1986 og 1991, viser for eksempel at de eldre middelaldrene aldersgruppene i økende grad har reist utenlands på tross av nasjonaløkonomiske problemer. Dette kan bety at interessen for å reise utenlands fortsatt er økende blant de vel etablerte eldre. Og at de også i årene framover i økende grad vil reise utenlands vinterstid for å rekreatere. Hvis ikke da

vinterrekreasjonstilbudene i Norge i større grad blir lagt til rette for og utformet for å dekke disse gruppenes behov.

8.4 Offentlig tiltakspolitikk

Kunnskapene om utviklingen av nordmenns vinterrekreasjonsadferd, slik at vurderingene av framtidsutsiktene her er lagt fram, har sine klare begrensninger. Framtidsvurderingene kunne bli vesentlig sikrere - hvis innsikten i de endringene som pågår ble bedre, både i form av bedre kunnskaper om sammenhengene mellom bruken av norske og utenlandske tilbud, og mellom ulike former for tilbud i nær- og fjernområdene i Norge, og om spredning av interesser og verdier blant innbyggerne i Norge.

Mange av de endringene som sannsynligvis kommer i vinterrekreasjonsvanene i 1990-årene, kommer på grunn av langsiktige endringsprosesser som ble startet opp for 10-20 år siden. Bedre kunnskaper burde derfor kunne gjøre det mulig å planlegge for de framtidige endringene, blant annet ut fra et ønske om å forebygge problemer framfor i ettertid å tilpasse tilbudene.

Selv om kunnskapene har sine klare begrensninger har vinterrekreasjonsundersøkelsen fra 1991 og tidligere landsomfattende undersøkelser vist at veksten i etterspørselen etter vinterrekreasjon sannsynligvis vil ha sammenheng med veksten i antallet av middelaldrene nordmenn i 1990-årene. For det offentlige og næringslivet kan det gi behov for å nærmere vurdere hvilke tiltak og tilbud en bør ta sikte på å utvikle for disse befolkningsgruppene.

Slik de eldre middelaldrene driver vinterrekreasjon nå skulle det imidlertid tilsi økt satsing på vinterbrøytete spaserstier, og i å utvikle nye former for tilbud, feks i form av badeanlegg med varmere vann og mindre idrettspreg.

Hvis en ser på effektene av tiltakene på skisektorens del, er det resultater fra vinterrekreasjonsundersøkelsen som tyder på at skal en øke nordmenns egen skiaktivitet, så er det i mindre grad fysiske tiltak i form av flere lysløyper og preparerte skispor som skal til. De problemer som innbyggerne har møtt i sine hjemkommuner og nabokommunene har oftere sammenheng med transportforhold til/ved skiområdene, adferdsproblemer innen skiområdene og opplevelseskvaliteter innen skiområdene. Og de bruksbehovene flertallet har er mer preget av kortere rundløyper for rekreasjonsopplevelser, og mindre preget av moderne skitekniske ønsker eller treningsbehov.

Nordmenns ferdigheter i det å stå på ski, og i å ferdes i ukjent natur vinterstid, viser seg dessuten å ha sine klare begrensninger. Tiltak for både de yngste og de noe eldre for å øke ferdighetene kan derfor være vel så viktig som fysiske tilretteleggingstiltak og organisering av hjelpeapparat etter at problemer og skader eventuelt har oppstått.

Litteratur

Det Norske Veritas a/s. Taubanetilsynet. Fortegnelse over tilsynspliktige kabelbaner, atubaner og skitrek i Norge pr. 31.12.90. Trondheim.

Faye, A. og Herigstad, H. Endringene i friluftslivsvanene i Norge 1970-1982. Publisert i Miljørapport 1984:1 fra Nordisk Ministerråd. Seminar om forskning vedrørende friluftsliv og rekreasjon. Lysebu 31.10-2.11 1983. Oslo.

Ingebretsen, O.J. 1989. Tilskudd til idrettsanlegg fordelt på anleggstyper 1947-1987. Bind I og II. Det Kongelige Kultur- og Vitenskapsdepartement Oslo

Lime, D. et al. 1991. An Exploratory International Investigation of Long-distance Trails: Ideas for Consideration in Minnesota. University of Minnesota. Department of Forest Resources. St. Paul.

Teigland, J. 1975. Friluftsliv, idrett og mosjon. Samfunnsøkonomiske studier nr. 25. Statistisk Sentralbyrå. Oslo.

Teigland, J. 1979. Friluftslivs-, idretts- og mosjonsvanene i Norge 1970-1974. Lillehammer.

Teigland, J. 1986. Slalåmmarkedet i Norge. Utviklingen til nå og framtidsutsikter. Tel.øk rapport nr 1/86. Bø i Telemark.

Teigland, J. 1991. Nordmenns feriereiser i 1970 og 1980-årene. Oppdragsmelding nr 30. Norsk institutt for naturforskning. Lillehammer.

Vedlegg 1: Metodisk opplegg for den nasjonale vinterrekreasjonsundersøkelsen

Vedlegg 2: Spørreskjemaet brukt i den landsomfattende intervjuundersøkelsen 1991

Vedlegg 3: Meteorologiske målestasjoner brukt ved beregning av antall måneder med skiføre.

Nord-Norge: Mo i Rana, Bardufoss, Tromsø, Lyngseidet og Karasjok.

Trøndelag: Hemne, Hitra, Songli, Byneset, Værnes og Namsvatn.

Vestlandet: Sola, Røldal, Fana, Kvamskogen, Aurland, Oppstryn og Åndalsnes.

Sørlandet: Kjevik, Flekkefjord, Øvre Sirdal, Mandal og Mykland.

Innlandsfylkene: Gardermoen, Gjøvik, Beito, Geilo, Notodden og Rauland.

Østlandet
ellers: Moss, Nordstand, Hakloa i Nordmarka, Hurum og Hvaler.

Beregningene ble basert på spesialtabeller for 1990 og 1991 fra Det Norske Meteorologiske Institutt, og instituttets "Normaler av midlere maksimal snedybde 1961-1990. Juli 1991.

Vedlegg 4: Snøforholdene vinteren 1991 sammenlignet med "normalen" i ulike landsdeler

Tabell a: Snøforholdene i form av midlere maksimal snødybde ulike vintermåneder ved utvalgte meteorologiske stasjoner vinteren 1991 og "normalt" for 1961-1990. Kilde: Det Norske Meteorologiske Institutt.

Landsdel/ Område/ Vær-stasjon	Okt- ober	Novem- ber	Des- ember	Jan- uar	Feb- ruar	Mars	April
Østlandet/ Oslo/ Smestad - 1990/91 - normalt1)	- 1	3 9	7 21	19 30	15 35	4 32	- 10
Innlandet/ Gjøvik - 1990/91 - normalt1)	0 4	9 18	14 38	19 56	22 67	24 65	0 46
Innlandet/ Geilo - 1990/91 - normalt	1 14	8 37	13 55	51 78	45 89	53 95	8 86
Innlandet/ Rauland - 1990/91 - normalt	- 8	3 27	6 42	63 61	57 72	75 80	31 66
Sørlandet/ Kristiand- sand/ Kjevik - 1990/91 - normalt	0 0	0 8	0 22	0 33	13 35	2 33	- 11
Vestlandet/ Stavanger/ Sola - 1990/91 - normalt	- -	- 3	0 7	0 9	2 8	- 5	0 1
Vestlandet/ Bergen/ Fana - 1990/91 - normalt	- 0	- 6	2 14	1 17	4 18	- 13	- 5
Vestlandet/ Bergen/ Kvamskogen - 1990/91 - normalt	- 8	5 43	22 75	82 99	72 126	49 136	4 118

Landsdel/ område/ vær-stasjon	Okt- ober	Novem- ber	Des- ember	Jan- uar	Feb- ruar	Mars	April
Trøndelag/ Trondheim/ Værnes							
- 1990/91	-	0	1	2	2	1	0
- normalt	2	14	23	29	31	27	14
Nord-Norge/ Mo i Rana							
- 1990/91	0	2	4	2	8	4	2
- normalt	6	22	42	61	72	72	41
Nord-Norge/ Tromsø							
- 1990/91	0	33	63	44	53	71	30
- normalt	20	43	64	102	115	114	70

096

nina
oppdrags-
melding

ISSN 0802-4103
ISBN 82-426-0172-0

Norsk institutt for
naturforskning
Tungasletta 2
7005 Trondheim
Tel. (07) 58 05 00